

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1932:33

JORDBRUKSDEPARTEMENTET

SOCIALA JORDUTREDNINGENS

BETÄNKANDE

MED FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER FÖR BEREDANDE AV
ÖKADE MÖJLIGHETER FÖR MINDRE BEMEDLADE
PERSONER ATT ERHÅLLA EGNA JORDBRUK,

avgivet den 5 december 1932

S T O C K H O L M

1 9 3 2

Statens offentliga utredningar 1932

Kronologisk förteckning

1. Sociala jordutredningens betänkande med förslag till vissa ändringar i den sociala arrendelagstiftningen. Marcus. 121 s. **Jo.**
2. Betänkande rörande erkännande och verkställighet av utländsk civildom. Av E. Marks von Würtemberg. Marcus. 43 s. **Ju.**
3. Luftförsvarsutredningens betänkande. Utredning beträffande hemortens och civilbefolkningens skyddande vid luftanfall mot Sverige. Norstedt. 139 s. **Fö.**
4. Dödlighetsantaganden för livränteförsäkring. Norstedt. 142 s. **H.**
5. Betänkande rörande frivilliga sammanslutningar mellan enskilda järnvägar i Skåne m. m. Beckman. 132 s. 2 bilagor. **K.**
6. Normalförslag till byggnadsordningar m. m. 1. Byggnadsordning för stad, köping och större municipalsamhälle. Marcus. 37 s. **K.**
7. Normalförslag till byggnadsordningar m. m. 2. Byggnadsordning för mindre municipalsamhälle. Marcus. 27 s. **K.**
8. Normalförslag till byggnadsordningar m. m. 3. Byggnadsordningar och utomplansbestämmelser för landsbygden. Marcus. 18 s. **K.**
9. Normalförslag till byggnadsordningar m. m. 4. Bilagor till normalbyggnadsordningar för städer och för landsbygden. Marcus. 32 s. **K.**
10. Jordbruksutredningens betänkanden. 6. Promemoria rörande inkomstutvecklingen inom Sveriges jordbruk i jämförelse med i andra näringsgrenar och dess sammanhang med lönepolitiken. Beckman. 52 s. **Jo.**
11. Normalförslag till provisoriska byggnadsföreskrifter. Marcus. 10 s. **K.**
12. Jordbruksutredningens betänkanden. 7. Betänkande angående åtgärder för lindrande av jordbrukets kreditvärigheter. Beckman. 99 s. **Jo.**
13. Skattenfjämningsberedningen 1. Statistisk utredning angående det kommunala skattetrycket. Av E. Ahlberg. Norstedt. 85 s. 560 s. **Fl.**
14. Jordbruksutredningens betänkanden. 8. Arbetarfrågan inom det svenska jordbruket. Av B. Nyström. Beckman. 111 s. **Jo.**
15. De ekonomiska verkningarna för sjöfarten av 1928 års lotsförfatningsakkunnigas förslag till lotsavgifter. Norstedt. 38 s. **H.**
16. Lagberedningens förslag till revision av ärvdabalken. 4. Förslag till lag om boutredning och arvskifte m. m. Norstedt. 689 s. **Ju.**
17. Utredning och förslag rörande ändrade grunder för biskoparnas avlön och därmed sammanhängande frågor. Idun. 264 s. **E.**
18. Utredning rörande motorfordonsbeståndet i Sverige. Marcus. 50 s. **K.**
19. 1930 års pensionssakkunniga. Betänkande med förslag till reglemente angående tjänstepension för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen. m. m. Norstedt. (2), 211 s. **Fl.**
20. Betänkande med förslag till förordning angående handel med farmaceutiska specialiteter. Marcus. 99 s. **S.**
21. Betänkande med förslag till lag om allmänna vägar och lag om vägdistrikt m. m. Norstedt. 223, xv, 174 s. **K.**
22. 1930 års pensionssakkunniga. Betänkande med förslag till reglemente angående tjänstepension för arbetare i statens tjänst. Norstedt. 37 s. **Fl.**
23. Utredning och förslag angående de civila tjänsteläkarnas ställning i städer och stadsliknande samhällen. Beckman. 206 s. **S.**
24. Normalbestämmelser för leverans och provning av cement (cementbestämmelser) samt för byggnadsverk av betong och armerad betong (betongbestämmelser) [fjärde upplagan] jämte tilläggsbestämmelser [tredje upplagan]. Norstedt. 44 s. **K.**
25. Statens organisationsnämnd. Betänkande med plan för statens byggnadsverksamhet under närmast kommande tioårsperiod. Marcus. 125 s. **Fl.**
26. Uppskattning av Sveriges skogstillgångar, verkställd åren 1923—1929. Norstedt. 256, 216 s. **Jo.**
27. Betänkande angående reformering av vikariatssystemet vid häradsrätterna. Marcus. 27 s. **Ju.**
28. Lantmätarelönesakkunnigas utredning och förslag beträffande lantmäterikontorens organisation. Marcus. 186 s. **Jo.**
29. Promemoria angående lagstiftning om vissa straffprocessuella tvångsmedel. Norstedt. 57 s. **Ju.**
30. 1932 års banksakkunniga. Betänkande med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse m. m. Marcus. 116 s. **Fl.**
31. Läroverkssakkunniga. Betänkande med förslag till undervisningsplaner för rikets allmänna läroverk och de kommunala mellanskolorna m. m. Norstedt. xj, 454 s. **E.**
32. Betänkande med förslag till lag om vissa ändringar i förordningen angående patent m. m. Marcus. 76 s. **H.**
33. Sociala jordutredningens betänkande med förslag till åtgärder för beredande av ökade möjligheter för mindre bemedlade personer att erhålla egna jordbruk. Marcus. 84 s. **Jo.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1932:33
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

SOCIALA JORDUTREDNINGENS
B E T Ä N K A N D E

MED FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER FÖR BEREDANDE AV
ÖKADE MOJLIGHETER FÖR MINDRE BEMEDLADE
PERSONER ATT ERHÅLLA EGNA JORDBRUK,

avgivet den 5 december 1932

STOCKHOLM 1932
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

THE JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE

FOUNDED BY
R. M. L. A. N. D. O.

R. M. L. A. N. D. O.

THE JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE
FOR THE STUDY OF MAN AND CIVILIZATION
IN ALL ITS BRANCHES

EDITED BY
R. M. L. A. N. D. O.

PRINTED BY
THE JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE

Innehållsförteckning.

	Sid.
Skrivelse till Konungen	5
Förslag till kungörelse med allmänna grunder för den statsunderstödda arbetarsmåbrukslåneverksamheten	7
Historik	13
Redogörelse för vissa egnahemsupplåtelser på de norrländska överlopps- markerna och kronoparkerna	22
Gällande bestämmelser om egnahemslån m. m.	29
Tillämpningen av bestämmelserna i 19 kap. 3 § jorddelningslagen	32
Äldre uppgifter angående jordtillgången	39
Sociala jordutredningens inhämtade upplysningar	45
Sociala jordutredningens motivering	53
Sammanställning av de upplysningar, som i vissa jordpolitiska spörsmål lämnats av kommunalnämndsordförande, egnahemsombud, egnahems- nämnder, skogsbolag och arbetarsammanslutningar	63
Reservation	82

TILL KONUNGEN.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 4 december 1930 uppdrog statsrådet och chefen för kungl. jordbruksdepartementet åt ledamöterna av riksdagens första kammare, professorn K. G. Westman, lantbrukaren Elof B. Andersson i Fältenborg och jägmästaren C. G. L. H:son Tamm samt ledamöterna av riksdagens andra kammare, bankofullmäktigen P. E. Sköld och ombudsmannen H. Molander att verkställa de av riksdagen i skrivelse den 23 maj 1930, nr 276, ifrågasatta utredningar samt att därmed och med förslag i ifrågavarande ämnen inkomma till Kungl. Maj:t.

Nämnda kommitté, som antog namnet sociala jordutredningen, avgav den 5 december 1931 betänkande med förslag till vissa ändringar i den sociala arrendelagstiftningen (Statens offentliga utredningar 1932:1).

Sedan bankofullmäktigen Sköld den 24 september 1932 utnämnts och förordnats till statsråd och chef för kungl. jordbruksdepartementet, tillkallades den 26 i samma månad i hans ställe såsom ledamot av kommittén sekreteraren hos Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet redaktören Hemming Sten i Gävle.

Den 17 november 1932 avgav kommittén betänkande med förslag till bestämmelser angående egnahemslån åt samfällda jordbruk.

Sociala jordutredningen, i vars uppdrag ingår att verkställa utredning rörande ökade möjligheter för lantarbetare, skogsarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukarsöner samt andra mindre bemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk, får härmed i underdånighet överlämna ett betänkande, innefattande förslag till kungörelse

med allmänna grunder för statsunderstödd arbetarsmåbrukslåneverksamhet.

Förslaget är åtföljt av motivering.

Vid betänkandet är fogad en av herrar Molander och Sten avgiven reservation.

Med Kungl. Maj:ts medgivande avlämnas betänkandet tryckt.

Stockholm den 5 december 1932.

Underdånigst

K. G. WESTMAN.

ELOF B. ANDERSSON

GUSTAF TAMM

HELMER MOLANDER

HEMMING STEN

Sture Centerwall.

Förslag

till

Kungörelse med allmänna grunder för statsunderstödd arbetarsmåbrukslåneverksamhet.

Härigenom förordnas som följer:

Om statslån för arbetarsmåbrukslåneverksamhet.

1 §.

I den ordning och under de villkor nedan sägs må kommun kunna tilldelas statslån från arbetarsmåbrukslånefonden (arbetarsmåbruksstatslån).

2 §.

1 mom. I denna kungörelse omfördad statsunderstödd arbetarsmåbrukslåneverksamhet skall, under statens egnahemsstyrelses överinseende, inom kommun handhavas av en särskild nämnd (arbetarsmåbruksnämnd) eller, där verksamheten kan förväntas bliva av mindre omfattning, av kommunalnämnden.

2 mom. För att kommun må utöva arbetarsmåbrukslåneverksamhet gäller, att kommunen skall hava antagit instruktion med reglementariska föreskrifter rörande verksamheten. Denna instruktion skall vara godkänd av statens egnahemsstyrelse.

3 mom. I instruktionen skola bestämmelser finnas intagna i följande avseenden, nämligen

a) huruvida kommunens arbetarsmåbrukslåneverksamhet skall handhavas av arbetarsmåbruksnämnd eller av kommunalnämnden,

b) att för verksamheten skola föras särskilda räkenskaper.

4 mom. Arbetarsmåbruksnämnd skall bestå av fyra ledamöter, nämligen tre av kommunalstämma eller, där kommunalfullmäktige finnas, av dessa valda ledamöter samt egnahemsombudet för kommunen eller, där flera egnahemsombud finnas inom kommunen, egnahemsombudet för den del av kommunen, där vederbörande fastighet är belägen.

De valda ledamöterna utses för en tid av fyra år. Av dem bör en, som tillika skall vara ordförande, företräda de kommunala synpunkterna, en jordägarna i orten och en de jordsökande arbetarnas intressen. För en var av dessa ledamöter utses en suppleant. Till ledamöter och suppleanter böra väljas lämpliga och sakkunniga personer, som äro bosatta inom kommunen.

Därest ordföranden är förhindrad att deltaga i sammanträde, skall nämnden inom sig utse annan ledamot eller suppleant att vid tillfället tjänstgöra som ordförande.

Vid arbetarsmåbruksnämnds sammanträde har en var närvarande ledamot en röst. Såsom nämndens beslut gäller den mening, om vilken de flesta röstande förenat sig, men vid lika röstetal den mening, som biträdes av ordföranden. Ärende må ej företagas eller beslut däri fattas, såvida icke minst tre ledamöter äro tillstädes. Är fråga om beviljande av lån eller vidtagande av annan åtgärd, som medför ekonomisk förpliktelse, må beslut ej fattas, därest ej egnahemsombudet deltagit i ärendets avgörande eller däri avgivit skriftligt yttrande.

Arbetarsmåbruksnämnds ledamöter svara gent emot staten och kommunen, en för alla och alla för en, för de nämndens beslut, till vilka de med sina röster bidragit.

3 §.

Arbetarsmåbruksstatslån är avsett att användas för att utlämna arbetarsmåbrukslån till skogsarbetare eller likställd arbetare för att giva honom tillfälle att förvärva mindre lägenhet, som avser att bereda innehavaren utkomst genom jordbruk, drivet vid sidan av annan verksamhet.

4 §.

Kommun, som önskar erhålla arbetarsmåbruksstatslån, skall före den 10 november året näst före det, för vilket lånet sökes, till statens egnahemsstyrelse därom ingiva till Kungl. Maj:t ställd ansökning, enligt av egnahemsstyrelsen fastställt formulär. Det åligger egnahemsstyrelsen att så snart ske kan med eget utlåtande överlämna ansökningen till Kungl. Maj:t.

5 §.

Av Kungl. Maj:t beviljat arbetarsmåbruksstatslån må, efter ingången av det år, för vilket lånet beviljats, och sist innan amorteringsskyldighet jämlikt 7 § inträder, av vederbörande låneförmedlare lyftas i statskontoret i mån av behov, börande låneförmedlare därvid beräkna behovet med hänsyn till å ena sidan det belopp, som kan förväntas bliva under skälig tid framåt, i regel ett halvt år, utbetalt å beviljade lån, samt å andra sidan den tillgång, som låneförmedlaren redan innehar av lyftade men ej utbetalda lånemedel. Statslånebelopp, som icke uttagits under sålunda föreskriven tid, återfaller till fonden.

De inteckningar och skuldförbindelser, som enligt vad nedan sägs lämnas såsom säkerhet för arbetarsmåbrukslån, skola av låneförmedlaren överlämnas till statskontoret, som äger att vidtaga erforderliga åtgärder för deras bibehållande vid gällande kraft.

6 §.

Vad av lyft arbetarsmåbruksstatslån icke vid utgången av det år, för vilket lånet beviljats, blivit till arbetarsmåbrukslån utlämnat eller eljest disponerat, skall till statskontoret inbetalas före utgången av mars månad nästpåföljande år, där ej Kungl. Maj:t på ansökan, som före utgången av januari månad ingives av låneförmedlaren, medgiver denne rätt att ytterligare ett år för avsett ändamål innehava statslånebeloppet i fråga.

7 §.

Av kommun utbekommet arbetarsmåbruksstatslån skall återbetalas genom inleverering till statskontoret av de årliga amorteringar, som verkställas å arbetarsmåbrukslån. Förlust å arbetarsmåbrukslån, som uppkommer före amorteringstidens inträde, skall helt gäldas av kommunen. Förlust, som därefter uppkommer å arbetarsmåbrukslån, skall stanna å statsverket.

Å arbetarsmåbruksstatslån erlägges ej ränta.

8 §.

Har av kommun beviljat arbetarsmåbrukslån icke till fullo utbetalts vid amorteringstidens inträde eller har rätten till utbekommande av arbetarsmåbrukslån eller del därav förverkats av låntagaren eller har redan utbetalt arbetarsmåbrukslån helt eller delvis återbetalts till låneförmedlaren i annan ordning än såsom kapitalavbetalning i överensstämmelse med amorteringsplanen, skall det lånebelopp, till vars utbekommande rätten förfallit eller förverkats eller som återbetalts till låneförmedlaren, inbetalas till statskontoret av låneförmedlaren före mars månads utgång året efter det, då sagda rätt förföll eller förverkades eller återbetalningen ägde rum.

Allmänna bestämmelser för arbetarsmåbrukslåneverksamhet.

9 §.

I den ordning och under de villkor nedan sägs må lån utlämnas till person, som avses i 10 §, för att lämna honom tillfälle att förvärva mindre lägenhet, som avser att bereda innehavaren utkomst genom jordbruk, drivet vid sidan av annan verksamhet (*arbetarsmåbrukslån*).

10 §.

Arbetarsmåbrukslån må ej tilldelas annan än skogsarbetare eller likställd arbetare på landsbygden, som är svensk medborgare, är minst 21 år gammal, känd för sparsamhet, nykterhet och hederlig vandel samt befinnes äga goda personliga förutsättningar för drivande av mindre jordbruk, men ej äger de ekonomiska tillgångar, som erfordras för att erhålla egnahemslån.

11 §.

Arbetarsmåbrukslån må ej utgå till högre belopp än 4000 kr. Lånet skall återbetalas genom årliga amorteringar under en tid av 30 år. Amorteringsskyldigheten inträder med sjätte året efter utgången av det kalenderår, för vilket lånet beviljats. Där tvingande skäl härtill föranleda, må Kungl. Maj:t kunna medgiva uppskov med amorteringsskyldigheten för ett år i sänder; dock må amorteringstiden härigenom icke utsträckas med längre tid än sammanlagt fem år.

Å arbetarsmåbrukslån erlägges ej ränta.

12 §.

Den, som önskar erhålla arbetarsmåbrukslån, skall därom skriftligen ansöka, enligt fastställt formulär, hos låneförmedlaren i den ort, där den egendom är belägen, vilken avses med lånet.

Låneförmedlaren skall låta verkställa besiktning av lägenhet, för vilken arbetarsmåbrukslån blivit sökt, och biträda lånesökanden med råd vid uppgörande av plan för fastighetens bebyggelse med nödiga byggnader enligt ortens sed.

Låneansökningar skola provas och avgöras minst fyra gånger om året på fastställda tider, för såvitt särskilda hinder härför ej föreligga.

13 §.

Rörande varje arbetarsmåbrukslån skall, innan någon del därav må av låntagaren uppbäras, mellan låneförmedlaren och låntagaren upprättas fullständigt lånekontrakt i två exemplar, av vilka vardera kontrahenten skall taga ett. I lånekontraktet skola bestämmelser i följande avsenden finnas intagna, nämligen:

beträffande belägenheten, storleken och värdet av den fastighet, för vars förvärvande lånet lämnas;

rörande lånets belopp, säkerheten och villkoren i fråga om återbetalning;

angående sättet och villkoren för lånets utbekommande;

beträffande vilka de byggnader, som böra å lägenheten uppföras, deras beskaffenhet och tiden, inom vilken de böra vara fullbordade, samt rörande lägenhetens odling;

rörande låntagarens skyldigheter att hävda och underhålla lägenheten samt brandförsäkra byggnaderna;

angående den kontroll, som låntagaren skall vara skyldig underkasta sig; samt

därom, att möjligen uppkommande tvister beträffande tillämpningen av lånekontraktets bestämmelser skola, där icke ärendet ankommer på prövning av överexekutor, avgöras av skiljemän i enlighet med därom gällande lag.

I lånekontraktet må icke tiden för vare sig lånets uttagande till fullo eller i kontraktet bestämda byggnaders fullbordande bestämmas senare än till den tidpunkt, då amorteringsskyldigheten inträder.

14 §.

Såsom säkerhet för arbetarsmåbrukslån skall lämnas första inteckning i lägenheten, dock må sådana inteckningar, som avse annat än fordran och icke hava avsevärd betydelse för lägenhetens värde, kunna få kvarstå med bättre förmånsrätt än som tillkommer inteckning, vilken lämnats till säkerhet för arbetarsmåbrukslån.

Utan hinder av vad sålunda föreskrivits må, sedan lånekontrakt upprättats, såsom förskott å beviljat arbetarsmåbrukslån mot skuldförbindelse av låntagaren utbetalas större eller mindre del därav i den mån så erfordras för att gälda utgifter, nödvändiga för att åstadkomma arbetarsmåbruket, i vilket fall emellertid inteckningssäkerhet, som ovan sagts, skall vara för hela arbetarsmåbrukslånet ställd senast före början av det år, med vilket amorteringsskyldigheten inträder, vid äventyr att arbetarsmåbrukslånet anses hava förverkats och vad i förskott utbetalts genast skall återbetalas till låneförmedlaren.

15 §.

I fråga om återbetalning av arbetarsmåbrukslån må ej i det lånekontraktet, som omförmäles uti 13 §, betingas andra villkor än i 11 § stadgats, dock med undantag i följande avseenden, nämligen:

1) att låntagaren skall äga att, därest han så önskar, före lånetidens utgång inbetala lånet i dess helhet eller delvis; samt

2) att låneförmedlaren skall förbehålla sig och staten rätt att under nedan angivna förutsättningar uppsäga lånet till inbetalning å tid, som låneförmedlaren eller långivaren bestämmer, nämligen:

a) om låntagaren ej fullgör vad i kontraktet föreskrivits i fråga om lägenhetens bebyggande och odling;

b) om låntagaren visar sig försumlig i att erlægga föreskriven kapitalavbetalning;

c) om låntagaren försummar att erlægga brandförsäkringsavgift för lägenheten eller eljest åsidosätter för brandförsäkringens giltighet stadgade villkor;

d) om fastigheten vanvårdas till jord och byggnad eller om byggnad nedrives eller bortflyttas och värdet å lägenheten därigenom eller till följd av skogs avverkande eller eljest så minskas, att säkerheten för lånet ej vidare kan anses fullt betryggande;

e) om äganderätten till lägenheten i dess helhet eller del därav genom köp eller annat fång från låntagaren övergår till ny innehavare i andra fall, än då lägenheten i dess helhet övertages antingen av efterlevande

make eller av bröstarvinge eller av efterlevande make och bröstarvinge, vilka behålla lägenheten oskiftad, eller ock av annan person, vilken är behörig till arbetarsmåbrukslåns erhållande;

f) om låntagaren genom bedräglig uppgift föranlett lånets beviljande; eller

g) om låntagaren avflyttar från lägenheten under sådana omständigheter, att det kan skäligen antagas, att han eller hans familj icke vidare ämna bebo densamma, eller eljest sådana förhållanden inträffat, att låntagaren, med hänsyn till det med lånet avsedda ändamålet, uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta detsamma.

3) Inträffar fall, som i mom. 2 omförmäles, skall låneförmedlare härom underrätta statskontoret och på begäran av nämnda myndighet uppsäga lånet till betalning å tid, som myndigheten bestämmer.

16 §.

På framställning av låneförmedlare äger vederbörande länsstyrelse ombesörja, att avbetalningar å arbetarsmåbrukslån, som utlämnats av låneförmedlaren, varda i samband med någon kronans uppbörd genom vederbörandes försorg debiterade, uppburna och redovisade.

17 §.

Låneförmedlaren skall genom sakkunnig person verkställa erforderlig inspektion å lägenheter, för vilka arbetarsmåbrukslån beviljats.

Om kommuns jorderförmidlings- och jordanskaffningsverksamhet.

18 §.

För att tillgodose den jordsökande allmänhetens önskan och behov att förvärva jord för ändamål, som angives i 1 §, bör kommun vidtaga av förhållandena påkallade åtgärder för att anskaffa jord, som med hänsyn till jordmån, läge, jordpris och andra på frågan inverkan omständigheter antages kunna tjänligen användas för ändamålet.

19 §.

Jord, som tillhandahålles, bör upplåtas till sådant pris och under sådana villkor i övrigt, att tillträdares kostnad för förvärvet och vad därmed sammanhänger icke bliver högre, än att företaget bör kunna av honom i fortsättningen genomföras.

20 §.

För denna kungörelses tillämpning erforderliga närmare föreskrifter meddelas av Konungen.

Denna kungörelse träder i kraft den

Historik.

Vid 1928 års riksdag väcktes ett flertal motioner med yrkanden om utredning eller omedelbara åtgärder i syfte att ökade möjligheter måtte öppnas för de minst bemedlade att förvärva egna jordbruk.

1928 års
riksdag.

I de likalydande motionerna I: 118 av herrar TJÄLLGREN och PER ANDERSSON samt II: 199 av herr LAURIN m. fl. hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående möjligheten att genom räntefria lån till högst $\frac{1}{2}\%$ av värdet å den till förvärv föreslagna egnahemslägenheten underlätta obemedlade lantarbetares, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöners förvärv av självständiga jordbruk.

I motionen II: 30 av herrar ANDERSSON i Tungelsta och OLOVSSON i Västerås yrkades, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådan ändring av bestämmelserna rörande egnahemslån för jordbruksändamål, att egendomslösa lantarbetare kunde bli i tillfälle att förvärva från större egendomar utstyckade mindre bruksdelar.

I motionen I: 267 av herr LINDHAGEN hemställdes under punkterna 2) och 3), att det vid behandlingen av propositionen till 1928 års riksdag om den statsunderstödda egnahemsrörelsen måtte beträffande bildandet av nya jordbruk klart utsägas, att obemedlade med personliga kvalifikationer skulle beredas tillgång till nya jordbruk likaväl som andra kolonister samt att bidrag utan återbetalningsskyldighet skulle lämnas dylika obemedlade, i den mån detta vore nödvändigt för att jordbruket skulle bära sig eller kunna göra det utan orimliga försakelser. I punkten 4) i motionen hemställdes vidare, att omtanke måtte icke minst ägnas hemmasöner och hemmadöttrar, vilka lättare kunde gå till verket med stöd av föräldrahem och andra förbindelser i hemorten.

I motionerna I: 268 och 269 av herr LINDHAGEN framställdes yrkanden i enahanda syften som under punkterna 2) och 3) i motionen I: 267, rörande åtgärder för frilösning av arrendejordbruk och förbättring av ofullständiga jordbruk.

I motionen II: 447 av herr SKÖLD m. fl. hemställdes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till beredande av möjligheter för lantarbetare och därmed jämställda mindre bemedlade personer att komma i besittning av jord för jordbruks bedrivande.

Ur motiven för dessa yrkanden må följande i korthet här återgivas.

I herrar TJÄLLGRENS och PER ANDERSSONS samt herr LAURINS m. fl. motioner framhölls, att många dugliga lantarbetare och med dem likställda på grund av otillräckligt eget kapital nu uteslöts från möjligheten att

skaffa sig egna jordbruk. Deras brist på medel borde ej få utgöra ett oöverstigligt hinder, ty de personliga förutsättningarna vore de viktigaste. Genom räntefria lån av statsmedel med framskjuten amortering kunde utsikterna för obemedlade att egnahemslånevägen skaffa sig självständiga jordbruk ökas.

Herrar ANDERSSON i Tungelsta och OLOVSSON i Västerås anmärkte, att vid styckning av egendomar omtanke i regel ej ägnats de anställda lantarbetarna. Trots deras kvalifikationer för nybyggesverksamhet saknade de möjligheter att bliva självständiga jordbrukare, ty de hade så knapp inkomst, att de ej kunnat spara ihop det kapital, som egnahemsbyggarna själva måste äga för att erhålla egnahemslån. Möjlighet borde öppnas för dem, därest de ansåges lämpliga, att förutom egnahems- och premielån erhålla räntefritt lån å lång frist.

I herr LINDHAGENS motioner uttalades, att personer med två tomma händer men goda personliga förutsättningar icke borde förvägras hjälp för bildande av jordbruk. Blevet kostnaderna för företagets bildande och igångsättande för stora, så att nybygget ej skäligen kunde bära dem, borde genom statsbidrag värdet nedsättas till vad för nybygget och dess innehavare ansåges överkomligt.

I herr SKÖLDS m. fl. motion betonades, att problemet att för de mindre bemedlade öppna en väg till jorden vore svårlöst. Uppslagen att utlämna lån på ännu billigare villkor än de vanliga borde undersökas, ehuru åtskilligt talade för att svårigheterna ej därmed vore ur världen. Därför borde även andra vägar undersökas för möjliggörande av jordanskaffning åt mindre bemedlade. Tillstånd kunde t. ex. givas låneförmedlare att med anlitande av särskild avdelning av egnahemslånefonden utarrendera styckningslotter med rätt för arrendatorn att efter viss tid övertaga lägenheten som eget hem. Någon verkligt obemedlad kunde dock ej heller på denna väg ha stora möjligheter, ty en arrendator måste disponera 2 000 å 3 000 kr. för att komma i gång. Torpsystemet vore möjligen en väg för obemedlade lantarbetare att svinga sig upp till självständiga jordbrukare. Kanske statslån kunde givas jordägare för uppförande av torp att på vissa villkor utlämnas till obemedlade lantarbetare. Åtgärder borde vidtagas för en utredning av spörsmålet om de obemedlades jordfråga, varvid de framförda liksom andra uppslag borde övervägas.

Sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet anförde i utlåtande nr 2 följande.

Med anledning av motionerna ville utskottet påkalla skrivelse om utredning rörande ökade möjligheter för de mindre bemedlade att erhålla egna jordbruk. Utskottet funne nämligen dessa motioners syfte behjärtansvärt. Spörsmålet vore emellertid svårlöst. För bildande och drivande av ett eget jordbruk krävdes i regel ett ganska betydande kapital icke blott för fastighetens förvärvande och iordningställande utan även för anskaffande av levande och döda inventarier samt för driftens igångsättande. Befintligheten hos en jordsökande av ett sparkapital vore ofta en borgen för hans förmåga att ekonomiskt ordna för sig samt medverkade till att

skuldbördan för lägenhetens förvärvande bleve mindre tyngande. Emellertid borde i anslutning till de i motionerna framförda olika synpunkter undersökas, vad som ytterligare lämpligen kunde åtgöras för att underlätta för eljest väl kvalificerade personer ur den egendomslösa lantbefolkningens led, vilka i brist på tillräckligt eget kapital hittills varit utestängda från egnahemsanordningarna, att på ena eller andra vägen nå målet att bli självständiga jordbrukare. Mycket talade för, att det i herr Skölds m. fl. motion framförda uppslaget med arrendesystemet såsom mellanform vid en lantarbetares strävan att erhålla eget jordbruk kunde — åtminstone för vissa landsdelars vidkommande — vara förtjänt av att närmare övervägas. Vid utredningen borde emellertid jämväl de av de övriga motionärerna anvisade vägarna bli föremål för beaktande. Utskottet komme alltså att hemställa om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag i förevarande motioners syfte.

På hemställan av utskottet anhöll riksdagen (R. skr. 1928:232) hos Kungl. Maj:t om utredning och förslag rörande beredande av ökade möjligheter för lantarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade och obemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk.

Den 29 juni 1928 anbefallde *Kungl. Maj:t* statens egnahemsstyrelse att verkställa den av riksdagen sålunda ifrågasatta utredningen samt att därmed ävensom med förslag i ämnet inkomma till Kungl. Maj:t.

*Uppdrag åt
statens egnahemsstyrelse
1928.*

Den 9 november 1928 anbefallde *Kungl. Maj:t* egnahemsstyrelsen att först färdigställa den del av utredningen, som avsåge anskaffande av mindre arrendegårdar åt obemedlade lantarbetare eller med dem jämställda med lantbruksarbete förtrogna personer för förmedlande av deras framtida förvärv av självständiga fastigheter, samt med utredning och förslag härutinnan inkomma till Kungl. Maj:t.

Den 5 december 1928 avgav egnahemsstyrelsen utlåtande i denna senare, enligt Kungl. Maj:ts direktiv sålunda utbrutna del av frågan. Förslaget avsåg anskaffande av s. k. *lantarbetarsmåbruk*. Styrelsen betonade, att arrendesystemet tidigare varit en tjänlig hjälp för dugande lantarbetare att arbeta sig upp, men att systemet under senaste tid av olika orsaker börjat avvecklas. Styrelsen ansåg emellertid, att vissa typer av arrendegårdar (särskilt s. k. stattorp) fortfarande kunde fylla nämnda uppgift och dessutom medverka till förbättrandet av lantarbetarnas bostadsförhållanden och ställning i övrigt samt till lösandet av de större jordbrukens arbetarfråga. Styrelsen föreslog därför, att staten försöksvis borde genom byggnadslån och premielån söka främja, att lämpliga jordbrukare anlade nya smärre arrendegårdar och behölle dem som »passerställen» för lantarbetare, vilka ville arbeta sig upp till egna jordbrukare. Såsom villkor för dylika bidrag borde dock staten genom egnahemsorganen förbehålla sig medbestämmanderätt om val av arrendatorer, upplåtelse- och anställningsvillkor och förfarandet vid lönekonflikter. Till hjälp åt dem, som skulle övertaga lantarbetarsmåbruk, föreslog styrelsen lån till in-

*Statens egnahemsstyrelses
förslag 1928.*

köp av jordbruksinventarier. Rörelsen skulle skötas av hushållningssällskapens egnahemsnämnder. Utlåtandet utmynnade i hemställan, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen *dels* att till bildande av två fonder (lånefonden för lantarbetarsmåbruk och lantarbetarnas inventarielånefond) för budgetåret 1929/1930 anvisa såsom kapitalökning respektive 600 000 kr. och 60 000 kr., att enligt vissa regler under 1930 användas för angivna ändamål, *dels ock* att för utlämnande av premielån till byggandet av lantarbetarsmåbruk för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 60 000 kr.

Styrelsens utlåtande *remitterades härefter för yttrande* till statskontoret, lantbruksstyrelsen, socialstyrelsen, länsstyrelserna efter hörande av vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott och egnahemsnämnder, varjämte Svenska lantarbetsgivarnas centralförening, Svenska lantarbetarförbundet och Upplands lantarbetarförbund bereddes tillfälle yttra sig över förslaget.

I statsverkspropositionen till 1929 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda förelagd riksdagen, till premielån för byggnadsarbeten vid lantarbetarsmåbruk beräkna för budgetåret 1929/1930 ett belopp av 20 000 kr.

I de över utlåtandet avgivna yttrandena restes emellertid från skilda håll betänkligheter mot förslaget, även om man mångenstädes ansåg uppslagets syfte behjärtansvärt. Sålunda gjordes bland annat gällande, att tidsförhållandena och lagstiftningsåtgärder medfört en bestämd tendens — kanske särskilt hos jordägarna — att komma ifrån arrendesystemet. Att jordägarna skulle vilja anlägga nya torp räknade man icke med. Det bistånd, som förslaget ifrågasatte, saknade å ena sidan nämnvärd betydelse för jordägare, framför allt dem, som hade någorlunda ordnad ekonomi, men å andra sidan kringskure lånevillkoren och bestämmelserna rörande lönekonflikter jordägaren-arbetsgivarens självbestämmanderätt i sådan grad, att jordägarna med all sannolikhet icke komme att inlåta sig på de ifrågasatta anordningarna. Från lantarbetarhåll invändes, bland annat, att systemet — vilket förutsatte, att särskilt de s. k. stattorparna skulle både fullgöra arbete hos jordägaren och dessutom med hjälp av hustrun sköta sitt eget lilla jordbruk — skulle medföra alltför slitsamt arbete för lantarbetarna samt ställa dem i för stort beroende av jordägaren m. m. Jämväl åtskilliga detaljer kritiserades i flera yttranden.

Sedan myndigheternas yttranden inkommit, anmäldes ärendet ånyo inför Kungl. Maj:t den 15 mars 1929. Därvid framhöll departementschefen, bland annat, att det med hänsyn till i yttrandena framkomna erinringar mot egnahemsstyrelsens förslag samt vad i övrigt anförts syntes önskvärt, att förslaget gjordes till föremål för överarbetning. I skrivelse samma dag till riksdagen (nr 204) tillkännagav Kungl. Maj:t, att den nämnda i statsverkspropositionen bebådade framställningen ej komme att föreläggas riksdagen.

Den 27 juni 1929 föreskrev Kungl. Maj:t, att den i egnahemsstyrelsens skrivelse den 5 december 1928 berörda frågan skulle överlämnas till styrelsen för att jämte i ämnet avgivna yttranden tagas i övervägande i samband med verkställandet av det åt styrelsen den 29 juni 1928 givna uppdraget.

*Uppdrag åt
statens egnahemsstyrelse
1929.*

Till fullgörande av sistnämnda uppdrag inkom *egnahemsstyrelsen* den 2 oktober 1929 till Kungl. Maj:t med yttrande och förslag. Därvid fanns fogad en reservation av ledamoten av styrelsen Nils Adler.

*Statens egnahemsstyrelses
förslag 1929.*

I sitt utlåtande framlade styrelsen, med hänsyn till det ganska utbredda motståndet mot grundidéerna i det förra förslaget, vilket icke vunnit sympati ens hos dem det närmast gällde, ett nytt förslag. Detta förslag avsåg beredande av *räntefria jordbrukslån*, därvid övertagande av jordbruk under såväl äganderätt som arrende (och åborätt) skulle främjas jämsides. Rörelsen skulle skötas av egnahemsnämnderna (och i vissa undantagsfall även av andra egnahemslåneförmedlare). Lånen skulle tilldelas dugande personer, som vore för fattiga att kunna erhålla jordbruk enbart genom egnahemslån; de skulle utdelas både särskilt och i förening, där så vore lämpligt, med egnahemslån. Vidare skulle lånen kunna få i särskilda fall användas till hjälp åt behövande personer, vilka redan innehade jordbruk men trots duglighet råkat i fara att få lämna detta. De fastigheter, som skulle komma i fråga, borde ej vara större än motsvarande övre värdegränsen för erhållande av egnahemslån. Någon utsträckt jordförmedling eller inköp för bebyggande och färdigställande av nya jordbrukslägenheter under det allmännas direkta medverkan ansåg styrelsen för närvarande ej för ändamålet behövligt eller ens tillrådligt. De räntefria lånen skulle få användas för olika ändamål såsom till hjälp vid fastigheters övertagande, till jordbruksinventarier och dylikt samt till viss skuldreglering. I lån skulle få utgå högst 2 500 kr. eller, där synnerliga skäl föranledde höjning, högst 3 000 kr. De skulle vara räntefria och efter en amorteringsfri tid av tre år avbetalas under tolv år. Angående säkerheten och övriga närmare lånevillkor föreslogos särskilda bestämmelser. Staten skulle stå den ekonomiska risken för utlåningen. I fråga om rörelsens omfång tänkte styrelsen sig, att under den första tiden årligen borde utlämnas cirka 1 000 lån, varav cirka 500 i samband med egnahemsförvärv (och arrendefrilösningar), 200 till övertagande av arrenden och 300 till nödställda, redan etablerade jordbrukare. Det genomsnittliga lånebeloppet beräknades till ungefär 1 500 kr. Förslaget utmynnade i hemställan, att Kungl. Maj:t måtte föreslå 1930 års riksdag att till utlämnande, i huvudsaklig överensstämmelse med ett i ämnet upprättat kungörelseförslag, av räntefria jordbrukslån för underlättande för lantarbetare m. fl. att erhålla jordbruk för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra reservationsanslag av 1 500 000 kr.

I den av herr ADLER avgivna reservationen framfördes mot styrelsens

förslag kritik samt upptogs ett i vissa hänseenden längre gående förslag. För att avgränsa de obemedlades jordfråga, som vore det mest angelägna spörsmålet, borde de begränsade nya medel, som staten kunde väntas lämna, ej få utgå till redan etablerade jordbrukare och ej heller till dem, som samtidigt finge egnahemslån. Egnahemsstyrelsens förslag den 5 december 1928 borde, enligt reservanten, genomföras i vad det gällde lantarbetarsmåbruk av den mindre typen (stättorp). Styrelsens senaste förslag om räntefria jordbrukslån borde genomföras till understöd åt dem, vilka ville förvärva sådana mindre jordbruk, som ej medgäve full försörjning utan fordrade sidoordnat förvärvsarbete. Härutöver borde åtgärder vidtagas för att hjälpa obemedlade lantarbetare och likställda till arrendejordbruk, varå full bärgning kunde erhållas. För detta ändamål borde genom det allmännas försorg jord inköpas och bebyggas samt de nybildade jordbruken utarrenderas på särskilda villkor, bland vilka kunde nämnas köprätt för brukaren vid arrendetidens slut.

Egnahemsstyrelsens utlåtande *remitterades* till samma myndigheter som yttrat sig över det förra förslaget. De inkomna yttrandena rörde i allmänhet intresse för förslagets syfte. Dock voro de mera oförbehållsamt tillstyrkande yttrandena ytterst få (3 länsstyrelser, 4 förvaltningsutskott, 3 egnahemsnämnder, 3 privata egnahemslåneförmedlare). Ett stort antal andra yttranden voro visserligen icke avvisande, men de sålunda tillstyrkande eller närmast tillstyrkande uttalandena fälldes under större eller mindre tvekan samt ofta med påkallande av begränsningar eller ändringar i det av egnahemsstyrelsen framlagda förslaget (socialstyrelsen, 11 länsstyrelser, 13 förvaltningsutskott, 19 egnahemsnämnder, 2 arbetarorganisationer). Yttrandena från lantbruksstyrelsen, 9 länsstyrelser, 8 förvaltningsutskott och 3 egnahemsnämnder intogo en rent avstyrkande eller mer eller mindre utpräglad avvisande ståndpunkt. Ett par yttranden innefattade ingen bestämd ståndpunkt. — Reservantens, herr Adler, förslag hade på rätt många håll ansetts innefatta beaktansvärda synpunkter, men hade i nästan samtliga yttranden bestämt avstyrkts såsom för riskabelt och dyrbart för det allmänna. — Bland gjorda mera principiella erinringar mot egnahemsstyrelsens förslag må anmärkas följande. Det hade i yttrandena ofta gjorts gällande, att det under rådande konjunkturläge för jordbruket icke vore rådligt att nybilda jordbruk samt att det vore mindre lämpligt att med konstlade medel uppmuntra mindre bemedlade att ge sig in på småbrukarens ofta bekymmersamma bana. Staten borde först — sades det sålunda i en del yttranden — se till, att det redan befintliga jordbruket finge sådan ställning, att det bure sig. I många yttranden betvivlades möjligheten att erhålla ett gott resultat, då nystartande jordbrukare saknade egna medel. Hög skuldbörda ökade svårigheterna. Räntefrihet och utsträckt hjälp befordrade ej sparverksamheten, och de sparsamma, som

ej finge den extra hjälpen, kunde anse sig eftersatta. Urvalet av dem, som skulle hjälpas, skulle bliva ytterst svårt. Säkerheterna skulle bliva av föga värde och de ekonomiska riskerna för det allmänna stora. Över huvud taget framhöllo en del yttranden de principiella betänkligheterna av långt gående hjälpåtgärder på egnahemsområdet samt framhävde vådan av att locka obemedlade personer in i de svårigheter, som kunde uppstå för hithörande företagare.

Vid 1930 års riksdag väcktes åter motioner i ämnet.

I de likalydande motionerna I:177 av herr MÖLLER m. fl. och II:272 av herr HANSSON i Stockholm m. fl. hemställdes, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning och förslag rörande — jämte annat — beredande av ökade möjligheter för lantarbetare, skogsarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk. Frågan borde, enligt motionärerna, upptagas i hela sin vidd och alla tänkbara utvägar till en god lösning prövas. Ur innehållet i motiveringen må i största sammandrag här anmärkas följande. Hundratusentals personer vore sysselsatta med jordbruksarbete å andras jordbruk. De flesta saknade möjlighet att genom egen kraft bli sina egna. Dylik situation skapade modlöshet och apati. Frågan om de mindre bemedlades jordförvärv hade emellertid blivit i hög grad utvidgad sedan riksdagen 1928 anhöll om utredning i ämnet, vilket senare innebar, att riksdagen fann den då beslutade reformeringen av egnahemsverksamheten otillräcklig. Sålunda hade arbetarfrågan inom det nordsvenska skogsbruket kommit i ett nytt läge genom de tilltagande sommarhuggningarna, tendensen till ökad användning av motorfordon vid virkestransporter m. m. Häri läge en orsak till minskad skogsarbetstillgång för den jordbrukande befolkningen. Det vore ofrånkomligt, att åtgärder i samband med utredningen om de mindre bemedlades jordfråga även vidtoges för att skapa möjligheter för nu jordlösa skogsarbetare att lösa sin bostads- och jordfråga.

I en av herr LINDHAGEN väckt motion I:205 hemställdes, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att övervägandet av den sociala jordfrågan, som av regeringsmakten väsentligen nedlagts från år 1923, måtte återupptagas i hela dess vidd (punkten 1 i motionen), varjämte begärdes (punkten 4 i motionen), att därvid särskilt vissa angivna gamla frågor, däribland frågan om rikets kolonisation, måtte genom lagstiftning, upplysning, kredit och organisation omsider någorlunda lösas från grunden. Samme motionär återupptog vidare i motionen I:208 punkten 3 ett av honom vid 1929 års riksdag framställt yrkande i den då väckta motionen I:183, att riksdagen beträffande bildandet av nya jordbruk (rikets kolonisation) ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till ändamålets vinnande genom en effektiv rättsordning,

1930 års
riksdag.

tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt. I motiveringen till motionen I: 205 uttalades, bland annat, att skogs- och flottningsarbetare borde hava rätt till hembildning och möjligheter i sitt säsongarbete att under arbetslösa tider dessutom få odla någon jord för sitt husbehov. Det uppväxande släktet i de små jordbrukarhemmen liksom lantarbetarna längtade efter försörjning genom ett jordbruk, som någorlunda kunde föda sin man. Den s. k. frivilligheten, som under senaste tiden svävat över frågan, kunde på grund av denna frivillighets naturliga motvillighet ej förefinnas annat än undantagsvis och i varje händelse icke i alla fall eller i den tillräckliga omfattningen. Det gällde att skapa något värdefullt åt individen samt för ändamålet uppbygga en organisation, ordna kredit och såsom ett bland de övriga hjälpmedlen hava i bakgrunden även expropriationsrätt, vilken sällan behövde tilllitas, när den väl vore genomförd.

I motion II: 34 hemställde herr HEROU m. fl. under punkten 2, att riksdagen måtte i skrivelse till regeringen begära förslag till sådan expropriationslagstiftning, som medförde, att större möjligheter bereddes för jordbruksnybildning, upplåtelse av jordbruk åt obemedlade eller mindre bemedlade lantarbetare och skogsarbetare.

Sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet anförde rörande motionerna i sitt utlåtande nr 1 följande (sid. 73 ff.).

Riksdagen hade år 1928 begärt utredning och förslag i syfte att ökade möjligheter måtte skapas för lantarbetare m. fl. mindre bemedlade och obemedlade att erhålla jordbruk. De med anledning härav verkställda utredningarna, vilka omhänderhafts av statens egnahemsstyrelse, hade bekräftat vad som redan vid riksdagsskrivelsens avlåtande framhölls av vederbörande utskott om detta problems svårigheter. I yttranden, som avgivits av myndigheter och lokala egnahemsorgan, hade dessutom åtskillig tveksamhet framkommit om lämpligheten att under rådande konjunkturläge för jordbruksnäringen ytterligare befordra uppkomsten av mindre jordbruk för mindre bemedlade eller obemedlade. De framlagda förslagen, mot vilka vissa erinringar sålunda framställts, hade dittills icke föranlett Kungl. Maj:t att till riksdagen avlåta framställning i ämnet.

De strävanden, som tagit sig uttryck såväl i nämnda riksdagsskrivelse som i de med anledning härav upprättade förslag ävensom i förevarande motioner, hade särskilt tagit sikte på den omständigheten, att statens egnahemslånerörelse i regel icke möjliggjorde för de minst bemedlade att åtkomma egna jordbruk. De besparingar, som erfordrades, kunde lantarbetare och med dem likställda alltför sällan åstadkomma. Enligt utskottets mening vore det ur samhällets synpunkt gagnande, om ytterligare åtgärder kunde genomföras i syfte att förbättra framtidsutsikterna för dugliga personer även inom dessa befolkningsgrupper. Den inneboende önskan att erhålla eget hem och en mera självständig verksamhet, som här kunde finnas, förtjänade att i ökad omfattning få tillfredsställas även för dem, som härför saknade egna tillgångar men ägde goda personliga förutsättningar att bliva småbrukare. Att åtgärder i dylikt syfte vore behjärtansvärda hade näppeligen bestritts. Däremot hade, såsom framginge av det sagda, delade meningar kommit till uttryck, huruvida tidsläget lämpade sig för sådana åtgärders vidtagande ävensom rörande anordningarnas form och omfattning.

Enligt utskottets mening vore det berättigat, att man vid omprövning av de

mindre bemedlades jordfråga fäste stor vikt vid spörsmålet om jordbruksnäringens möjligheter att skänka sina utöware försörjning på drägliga villkor. En förutsättning för hithörande åtgärders ändamålsenlighet vore givetvis, att flertalet av dem, som förhjälpes till innehav av jordbruk, härå kunde reda sig. Emellertid funnes, enligt utskottets uppfattning, åtskilliga omständigheter, som talade för att statens åtgärder på området icke borde alltför starkt påverkas av intrycket för dagen om jordbrukets konjunkturläge. Frånsett olämpligheten av att statens politik på detta område kännetecknades av starka och tvära omkastningar, borde märkas, att det mindre jordbruket av olika orsaker visat sig mindre känsligt för konjunkturväxlingarna än det mera affärsmässigt bedrivna större jordbruket ävensom att igångsättandet av jordbruk under en lågkonjunktur medförde den fördelen, att begynnelsekostnaderna på grund av lägre jordvärden m. m. bleve mera begränsade och därför för framtiden, särskilt då en uppåtgång ånyo inträdde, lättare att förränta än då nystartandet skedde under en högkonjunktur. Utan att utskottet härmed åsyftade en forcering av hithörande angelägenhet, ville utskottet med det sagda likväl hava uttalat den uppfattning, att jordbrukets rådande konjunkturläge icke borde i och för sig föranleda nu förevarande utredningsärendes undanskjutande. Men väl borde i samband med utredningens fullföljande noga utredas de ekonomiska förutsättningarna för bärighet av mindre jordbruk. Genom att utredningen sålunda även inriktades på spörsmålet om de ekonomiska betingelserna för de mindre bemedlade att reda sig å egna jordbruk sammankopplades föreliggande egnahemsfråga med den ekonomiska jordbruksfrågan i allmänhet ävensom med spörsmålet om rådgivning och handledning åt de nya jordbrukarna.

Enligt utskottets mening borde frågan alltså, inbegripet nyss åsyftade undersökning rörande den ekonomiska bärigheten, i ett sammanhang upptagas till fortsatt utredning. Denna borde därvid, utöver vad som åsyftades med riksdagsskrivelsen 1928, avse jämväl skogsarbetarnas jordfråga, icke minst inför den situation, som kunde vara att vänta genom en för Norrlands del påräknelig rationellare skogsvård. Vid utredningen borde, förutom de uppslag, som givits i egnahemsstyrelsens båda utlåtanden samt i den vid styrelsens senare utlåtande fogade reservationen, även andra tänkbara ekonomiska anordningar böra övervägas, allt i syfte att få denna svårlösta angelägenhet allsidigt belyst och undersökt. Därest de särskilda åtgärderna för beredande av jordbruk åt de mindre bemedlade lantarbetarna, skogsarbetarna m. fl. till äventyrs befundes kräva någon speciell organisation, borde hithörande organisationsfråga även undersökas. Den fortsatta utredningen borde så anordnas, att olika synpunkter och intressen därvid och vid förslagens upprättande finge göra sig gällande.

Med hänsyn till det läge, vari utredningsfrågan befunno sig, samt vikten av att förenämnda av utskottet framhållna synpunkter beaktades ville utskottet alltså, i anledning av de väckta motionerna, förorda, att riksdagen i ämnet gjorde förnyad hänvändelse till Kungl. Maj:t samt därvid anhölle om fortsatt utredning rörande de ekonomiska förutsättningarna för bärighet av mindre jordbruk och rörande ökade möjligheter för lantarbetare, skogsarbetare, hemmansägare, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk, samt om framläggande av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

I den mån förevarande yrkanden i motionerna ginge utöver vad utskottet nu tillstyrkt, funne utskottet ej anledning föreligga ifrågasätta någon riksdagens åtgärd.

Reservationer anfördes *dels* av herr LINDHAGEN, som hemställde, att riksdagen beträffande bildandet av nya jordbruk (rikets kolonisation) ville hos Kungl. Maj:t begära förnyat övervägande och förslag till en

rättvis och effektiv reform, *dels* av herr CARLSTRÖM, som ansåg, att utskottet bort hemställa att motionerna I: 177, I: 205, I: 208, II: 34 och II: 272, i vad de avsåge frågan om bildandet av nya jordbruk och om jordbruk åt lantarbetare m. fl., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets utlåtande blev av riksdagen godkänt.

I skrivelse den 23 maj 1930 (nr 276) anhöll *riksdagen*, under återöppnande av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets berörda utlåtande, att Kungl. Maj:t ville bland annat verkställa fortsatt utredning rörande ökade möjligheter för lantarbetare, skogsarbetare, hemmansägare, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk samt för riksdagen förlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

*Uppdrag åt
sociala jord-
utredningen.*

På grund av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 4 december 1930 har chefen för jordbruksdepartementet uppdragit åt sociala jordutredningen att verkställa den av riksdagen ifrågasatta utredningen.

Redogörelse för vissa egnahemsupplåtelser på de norrländska överloppsmarkerna och kronoparkerna.

Sociala jordutredningen övergår härefter att lämna redogörelse för vissa egnahemsupplåtelser på de norrländska överloppsmarkerna och kronoparkerna.

Skogstorp.

Skogstorp hava upplåtits *dels* genom Kungl. Maj:ts skrivelse till domänstyrelsen den 29 maj 1891 (Sv. ffs. nr 29) vari medgavs upplåtelse enbart inom Norrbottens län, *dels* genom kungl. kung. den 6 maj 1904 (nr 21) vari medgavs upplåtelse jämväl inom Västerbottens län. Upplåtelseerna fingo ske för en tid av högst 20 år. Efter denna tid ägde innehavare av skogstorp att, enligt kungl. kung. den 18 juni 1909 (nr 69) — under förutsättning att torpet vore väl uppodlat och bebyggt — få det upplåtet på förnyat arrende, numera på 50 år.

Skogstorp hava icke upplåtits efter år 1910, då bestämmelserna i kungörelsen den 18 juni 1909 (nr 69) angående odlingslägenheter trädde i kraft.

Lägenhetsinnehavaren skulle vara skyldig att på sätt och inom tid, som domänstyrelsen i upplåtelsekontraktet ägde föreskriva, bebygga och uppodla torpet. Följande skyldigheter föreskrevs av domänstyrelsen: Lägenhetsinnehavaren skulle inom 5 år efter upplåtelsen i enlighet med fastställda ritningar uppföra åbyggnaderna samt likaledes under de första fem åren uppodla minst $\frac{1}{12}$ av den till åker tjänliga odlingsmarken och under vardera av de påföljande femårsperioderna minst $\frac{1}{6}$. Byggnaderna skulle väl underhållas och den odlade jorden hållas i god växtkraft.

Under de första 20 arrendeåren var ingen arrendeavgäld och ingen skattskyldighet föreskriven. Därefter utgår årlig arrendeavgäld beräknad efter 3% å summan av lägenhetens markvärde i obebyggt och ouppodlat skick — värdet upptaget till högst 20 kr. per hektar, impediment obekräknade — och utbekomna bidrag.

Viss arrendelindring är bestämd genom kungl. kung. den 17 juni 1932 (nr 294). Redogörelse härför lämnas här nedan vid odlingslägenheterna.

Enligt bestämmelserna i författningarna 1891 och 1904 erhålla innehavare av skogstorp ett statsbidrag av 500 kr., sedan av domänstyrelsen föreskrivna byggnader blivit uppförda och godkända. För dessa bidrag är ingen odlingsskyldighet föreskriven. Enligt kungl. kung. den 9 oktober 1914 (nr 334) äger innehavare av skogstorp, upplåtet på 50-årigt arrende, att utbekomma ytterligare 250 kr., under förutsättning att en hektar mark uppodlats. Dessa bidrag, tillsammans 750 kr., kallas odlingshjälp.

Tilläggsbidrag utgår till innehavare av skogstorp efter samma bestämmelser som till innehavare av odlingslägenheter. Redogörelse härför lämnas här nedan.

Odlingsbidrag utgår ävenledes efter samma bestämmelser som för odlingslägenheter.

Även byggnadsbidrag utgår efter samma bestämmelser som för odlingslägenheter.

Odlingslägenheter hava upplåtits enligt kungörelsen den 18 juni 1909 (nr 69) och bestämdes upplåtelse tiden till 50 år med förnyad optionsrätt på 50 år för innehavaren efter arrendetidens slut. Odlingslägenheter finge upplåtas i de sex nordligaste länen. Genom kungl. kung. den 3 juni 1915 (nr 169) har föreskrivits att upplåtelse ovan odlingsgränsen ej finge ske.

Odlingslägenheter.

Odlingslägenheter upplåtas icke efter den 1 juli 1929, då bestämmelserna rörande upplåtelse av kronatorp trädde i kraft. Bestämmelser härom hava lämnats i kungl. kung. den 14 juni 1929 (nr 170).

Lägenhetsinnehavaren är skyldig att på sätt och inom tid, som domänstyrelsen i upplåtelsekontraktet äger föreskriva, bebygga och uppodla lägenheten. De kontraktsevenliga skyldigheterna för lägenhetsinnehavaren äro: att efter fastställda ritningar inom fem år från lägenhetens upplåtelse uppföra åbyggnaderna, att under de första sju åren uppodla minst en hektar åker samt under de därpå följande fyra åren åter minst en hektar. Vid frihetsårens utgång skall ytterligare en hektar vara uppodlad.

De första femton åren äro fria från arrendeavgäld, och under denna tid föreligger ej heller någon skattskyldighet. Därefter skall innehavaren erlagga arrende med 3% å lägenhetens markvärde i ouppodlat skick ökat med summan av erhållna bidrag.

Genom kungl. kung. den 17 juni 1932 (nr 294 och 295) har viss arrendelindring medgivits, innebärande att innehavare av skogstorp och odlingslägenheter, som utbekommit *tilläggsbidrag*, skola under fem år utöver

»frihetsåren» befrias från skyldighet att å utbekomna bidrag av detta slag erlægga någon ränta.

Odlingshjälp utgår med 750 kr., varav 500 kr. för fullbordande av byggnaderna och 250 kr. för uppodling av en hektar mark.

Tilläggsbidrag utgår med högst 1250 kr. enligt kungl. kung. den 20 juni 1918 (nr 448) och den 4 juni 1920 (nr 260). Detta bidrag avser endast byggnadsarbete och utbetalas enligt följande bestämmelser: För byggnadsarbete utfört före den 1 januari 1915 utgår intet bidrag, för arbeten utförda under tiden den 1 januari 1915—den 1 juli 1918 utgår $\frac{1}{3}$ av byggnadskostnaden, dock högst 500 kr., för arbeten utförda efter den 2 juli 1918 utgår halva kostnaden, dock att sammanlagda bidraget icke må överstiga 1250 kr. Tilläggsbidraget föranleder höjning av arrendeavgälden med 3% % å utbetalta belopp.

Odlingsbidrag kan erhållas enligt kungl. kung. den 14 juni 1929 (nr 170) med ett belopp av 500 kr. och utgår för nyodling å såväl skogstorp som odlingslägenheter, som påbörjats efter den 30 juni 1929 och verkställt enligt godkänd, av jordbrukssakkunnig person upprättad odlingsplan. Härvid är att iakttaga, att bidrag till odlingsarbete ej må utgå med högre belopp än att odlingsbidraget jämte tidigare erhållen odlingshjälp, som enligt förut omnämnda bestämmelser må tillkomma odlingslägenhetsinnehavaren för samma odlingsarbete, icke må överstiga i odlingsplanen beräknad kostnad ej heller 500 kr. per hektar. Odlingsbidraget är räntefritt.

Byggnadsbidrag kan likaledes utgå till såväl innehavare av skogstorp som odlingslägenheter, när byggnaderna äro väsentligt bristfälliga, för istandsättande av desamma eller uppförande av nya byggnader. Detta bidrag jämte tidigare för byggnader utgående bidrag må icke överstiga sammanlagt 2000 kr., i undantagsfall, där synnerliga skäl därtill föreligga, må beloppet uppgå till högst 3000 kr. För uppburet byggnadsbidrag äger lägenhetsinnehavaren att vidkännas höjning i arrendeavgälden med 3% % å utbekommet belopp.

Kronotorp.

Kronotorp upplåtas enligt kungl. kung. den 14 juni 1929 (nr 170) för en tid av 50 år med förbehållen optionsrätt för innehavaren till förnyat arrende vid arrendetidens utgång. Kronotorp upplåtas endast i sådana fall, där lägenhetshavaren kan påräkna nödig tillgång till skogsarbete, samt till person, svensk medborgare, som gjort sig känd för sparsamhet, nykterhet och hederlig vandel samt äger goda personliga förutsättningar för upparbetande och drivande av ett mindre jordbruk. Företräde lämnas för skogsarbetare bland ortens befolkning. När kronotorp utlägges, skall jordbrukskonsulent eller annan kompetent person biträda. Odlingsplan omfattande minst 3 hektar skall upprättas. Därest torvmark ingår i odlingsområdet, skola nödiga avloppsdiken ävensom laggdiken upptagas genom kronans försorg.

Innehavare av kronotorp skall inom tre år efter första upplåtelsen hava

odlat minst en hektar och under vart och ett av de två närmaste treårsperioderna ytterligare minst en hektar. Kronotorpare är skyldig att underhålla genom kronans försorg upptagna lagg- och avloppsdiken ävensom utfartsväg från kronatorpet i det fall vägen tillkommit med bidrag från kronan.

Från och med det 16:de besittningsåret skall arrendeavgift erläggas, utgörande 3% på sammanlagda beloppet å uppburet *byggnadsbidrag* och den kronatorpet tilldelade odlingsmarkens värde, vilket ej må beräknas högre än till 50 kr. per hektar.

Odlingsbidrag, intill ett belopp av 750 kr., erhålles efter uppodling i enlighet med fastställd odlingsplan. Detta bidrag är räntefritt.

Byggnadsbidrag till uppförande av torpets åbyggnader erhålles med ett belopp intill 2 000 kr. I särskilda fall kan detta belopp höjas till högst 3 000 kr.

Samtliga lägenheter hava rätt att från kronans mark efter utsyning erhålla behövt virke till åbyggnader och nödiga hägnader samt gagnvirke till övrigt husbehov, ävensom efter anvisning erforderligt skogsfång till bränsle. Uppkommer behov av större eller flera åbyggnader, medgives även nödigt virke till dessa efter prövning av domänstyrelsen. Nödigt bete å kronans mark för å lägenheterna vinterfödda hästar och nötkreatur är medgivet. Byggnaderna skola vara brandförsäkrade.

För skogstorp, odlingslägenheter och kronatorp gemensamma bestämmelser.

Lägenhetsinnehavare äger på i kungl. kung. den 14 juni 1929 närmare angivna villkor att med äganderätt inlösa lägenheten jämte erforderlig skogsmark.

Innehavare av såväl skogstorp, odlingslägenheter som kronatorp kunna efter domänstyrelsens prövning medgivas viss jakträtt å lägenheten omgivande kronopark.

Under frihetsåren äro lägenhetsinnehavarna befriade från skyldighet att erlägga skatter, efter frihetsårens utgång uppkommer skyldighet att erlägga vägs katt samt vägunderhåll in natura.

Beträffande antalet skogstorp, odlingslägenheter och kronatorp, som förefunnos vid 1931 års utgång, må här lämnas följande tabell.

L ä n	Skogstorp upplåtna på 20-åriga eller kortare arrenden	Odlingslägenheter och på 50-åriga arrenden upplåtna skogstorp	Kronatorp (50-årigt arrende)	Summa
Norrbottens	93	803	3	899
Västerbottens	11	1 006	8	1 025
Västernorrlands	—	220	1	221
Jämtlands	—	27	1	28
Gävleborgs	—	7	—	7
Kopparbergs	—	42	—	42
Summa	104	2 105	13	2 222

¹ Den 1 oktober 1932 voro 28 kronatorp upplåtna.

Upplåtande av *kolonat* å kronoparker i Norrland och Dalarna beslöts första gången vid 1918 års riksdag (prop. nr 108; R. skr. nr 173). Kolonisationsförsöken skulle ske enligt i huvudsak följande bestämmelser.

Två typer av *kolonat* skulle upplåtas, en större med omkring 15 hektar *odlingsmark* och en mindre med omkring 5 hektar. Odlingssmarken skulle till större delen bestå av torvmark. Till de större kolonaten skulle därjämte läggas omkring 15 hektar skogsmark; till de mindre kolonaten däremot skulle ej läggas mera skogsmark, än att lämplig arrondering yunnas. Kolonaten skulle *upplåtas på arrende* för en tid av femton år, med rätt för kolonist att, efter tio år och när kolonist uppfyllt sina kontraktssenliga åligganden, få mot viss köpeskillning förvärva kolonat med äganderätt. Genom statens försorg skulle vissa *avlopps- och avledningsdiken* upptagas. En del av de mindre kolonaten (*statsbyggen*) skulle genom statens försorg försees med mangårds- och uthusbyggnad, dock ej i fullt färdigt skick (s. k. förstahandsbygge). Kolonist å statsbyggt *kolonat* skulle inom tio år fullborda åbyggnaderna enligt viss plan. Å övriga *kolonat* (*självbyggen*) skulle kolonist inom tre år utföra byggnadsarbeten, motsvarande förstahandsbygget å statsbyggda *kolonat*, samt inom tio år fullborda åbyggnaderna. Kolonist å mindre *kolonat* skulle inom fem år odla en hektar samt före upplåtelseidens utgång ytterligare två hektar. Kolonist å större *kolonat* skulle inom tre år odla en hektar och innan åtta år förflutit ytterligare två hektar samt före upplåtelseidens utgång ytterligare två hektar. Självbyggande kolonist skulle av statsmedel erhålla en *kontant byggnadshjälp* med $\frac{3}{4}$ av den beräknade byggnadskostnaden, dock högst 4 500 kr. Kolonist å större *kolonat* skulle äga att i *odlingshjälp* utfå 500 kr. Kolonist skulle vidare berättigas att efter vissa regler å kronans mark kostnadsfritt erhålla virke m. m. *Vid kolonatets avträdande* skulle kolonist åtnjuta *ersättning* för de förbättringar han å kolonatet utfört i avseende å jord, diken, hägnader, hässjor, vägar och byggnader, dock att härvid skulle avräknas värdet av virke, som för förbättringens utförande tillhandahållits kolonisten av staten, samt belopp, som kolonisten kunde hava enligt kontraktet eller eljest bekommit såsom odlings-, diknings- eller byggnadshjälp; och finge ersättning ej utgå för byggnader, till vilkas uppförande kolonisten ej ägde erhålla virke. Under de fem första åren (*frihetsåren*) skulle ingen lega utgå. Därefter skulle i *årlig lega* erläggas *dels* för marken 3% % å det belopp, som vid köp av kolonatet skulle utgå för odlingsmarken, *dels* för byggnaderna 180 kr. vid statsbyggen samt vid självbyggen 3% % å den kontanta byggnadshjälpen. *Köpeskillingen* för *kolonat*, som förvärvades med äganderätt, skulle bestämmas sålunda: a) För byggnaderna räknas, om desamma blivit delvis uppförda av staten, 5 000 kr., och, om de helt uppförts av kolonisten, det belopp denne bekommit i byggnadshjälp. b) För odlingsmarken, med avlopps- och avledningsdiken upptagna, beräknas ett pris av 50 kr. för hektar, vilket pris dock må kunna med hänsyn till markens läge och beskaffenhet skäligen nedsättas. c) Skogsmarken beräknas till 20 kr. för hektar och övrig mark till 10 kr. för hektar, dock att för sjöar och berg icke beräknas något värde. d) Betalningen för gagnvirkesduglig ståndskog, som vid äganderättens förvärvande finnes inom kolonatets område, uträknas efter följande grundpris: för lövskog samt växande barrskog om 10—14 cm i diameter vid brösthöjd 75 öre per kbm fast mått, för växande barrskog om 15—24 cm i diameter vid brösthöjd 1 kr. 50 öre per kbm sådant mått samt för dylika träd om 25—29 cm i diameter vid brösthöjd 3 kr. per kbm fast mått. Köpeskillingen skulle bestämmas vid upplåtelsen, dock skulle värdet av växande skog göras beroende av skogsräkning vid äganderättsupplåtelsen. *Köpeskillingen skulle gäldas* enligt i huvudsak samma regler som gällde för egnahemslån. Vid köp av mindre *kolonat* skulle köpeskillingen kunna minskas, enligt vissa regler, med hänsyn till antalet

dagsverken utförda hos skogsförvaltningen (avdrag på grund av s. k. *skogsarbetspremier*). Vid köp av större kolonat skulle köpeskillingen också kunna enligt vissa regler minskas med högst 500 kr., så framt kolonisten utfört odling utöver vad honom enligt kontraktet ålegat (avdrag på grund av s. k. *odlingspremier*).

Kolonisationsförsöken handhades till en början av *statens kolonisationsnämnd* med säte i Stockholm.

Vid riksdagarna 1919—1924 beslöts anordnande av nya kolonisationsförsök.

Kolonisationsföretagen hava förlagts till följande kronoparker:

1918 års företag: Djupsjö i Norrbottens län samt Metseken och Rönnliden Lussberget i Västerbottens län.

1919 års företag: Ängeså i Norrbottens län, Östra och Västra Jörnsmarken samt Aronsjökullarna i Västerbottens län, Ansjö i Jämtlands län och Hamra (Tandsjö) i Gävleborgs län.

1920 års företag: Ljusåtrakten, Vaksliden, Siksjö och Pite (Blåsmark) i Norrbottens län, Aborrträskliden i Västerbottens län och Hamra (Fågelsjö) i Gävleborgs län.

1921 års företag: Vargisåvatten, Pajala Östra, Ohtanajärvi och Västra Limingojärvi i Norrbottens län samt Örålandet och Abmoberget i Västerbottens län.

1922 års företag: Narken, Vuodnaberget och Pite (Långträsk) i Norrbottens län, Gunnarn, Jovan, Tallträskliden, Simsjölandet, Mötingselberget, Bocken och Grundträskliden i Västerbottens län samt Ede i Jämtlands län.

1923 års företag: Laxbäcken, Pite (Koler), Viståsen, Västra Limingojärvi, Östra Limingojärvi och Äihämä i Norrbottens län, Råbäckstjältn i Västerbottens län, Rätansbyn i Jämtlands län, Haverö i Västernorrlands län samt Älvdalen i Kopparbergs län.

1924 års företag: Dundret i Norrbottens län.

Vid *1925 års riksdag* framlade Kungl. Maj:t i proposition nr 90 förslag till den fortsatta kolonisationsverksamhetens ordnande.

I överensstämmelse med riksdagens i ämnet fattade beslut (R. skr. nr 299) utfärdade Kungl. Maj:t den 26 juni 1925 kungörelse (nr 291) angående allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna, avseende i främsta rummet reglering av framtida upplåtelser av kolonat. Samma dag godkände Kungl. Maj:t i brev till statskontoret *vissa tillägsbestämmelser att gälla för äldre kolonat*, beträffande vilka oinskränkt övergång till förenämnda allmänna grunder ej kunde ske. Dessa tillägsbestämmelser äro följande:

1. Kolonisten må, i den mån så befinnes lämpligen kunna ske, erhålla ökad tilldelning av odlingsmark intill vad som bestämts genom de år 1925 fastställda nya grunderna för upplåtande av kolonat, skolandet i så fall köpeskillingen för kolonatet i motsvarande mån höjas.

2. Om särskilda skäl därtill föranleda, må kolonisten erhålla visst uppskov med fullgörande av de i kontraktet bestämda byggnads- och odlingsskyldigheterna.

3. Kolonisten kontraktensligt tillkommande odlingshjälp må utbetalas i den mån odlingsarbetet utföres, och äger kolonisten, om kolonatet är av mindre typ, att i samma ordning utbekomma ett odlingsbidrag utan återbetalningsskyldighet av 500 kr. för uppodling efter den 1 maj 1925 av en hektar jord.

4. Legan för kolonaten må från och med det sjätte till och med det åttonde året efter tillträdet nedsättas till hälften av det i kontraktet angivna beloppet.

5. Kolonisten må efter bestämmande av vederbörande kolonisationsnämnd erlægga legan för kolonatet i vissa termer direkt till denna nämnd.

6. Med kapitalavbetalning å köpeskillingsens amorteringsdel må anstå till dess femton år förflutit från kolonatets första upplåtande.

7. På kolonatet belöpande skatt och annan allmän tunga må, efter skedd ansökning och framgent under den tid kolonatet innehaves med nyttjanderätt, betalas av staten, dock under högst femton år från den första upplåtelsen.

8. Kolonisten må, efter prövning av behovet, kostnadsfritt efter utsyning erhålla erforderligt virke för mindre byggnader utöver den fastställda byggnadsplanen, såsom bagarstuga, bastu eller dylikt.

9. I den mån och för den tid, så provas lämpligen kunna ske, må kolonisten beredas rätt utan avgift till fiske i vatten å angränsande kronopark.

10. Kolonisten må, så snart han fullgjort honom kontraktensligt åliggande odlings- och byggnadsskyldighet, få förvärva kolonatet med äganderätt.

Den 14 augusti 1925 förordnade Kungl. Maj:t, jämlikt § 3 av förenämnda kungörelse den 26 juni 1925 (nr 291), att inom ett vart av Gävleborgs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län skulle finnas *en kolonisationsnämnd för handläggning av frågor om kolonisationsåtgärder å kronoparker inom länet* dels enligt nämnda kungörelse dels ock, i den mån det åt statens kolonisationsnämnd givna uppdrag överflyttades å sådan länsnämnd, i fråga om redan beslutade kolonisationsföretag. Den 18 december 1925 förordnade Kungl. Maj:t, att handläggningen av frågor om kolonisationsåtgärder å kronoparker inom Västernorrlands län tillsvdare skulle ankomma på kolonisationsnämnden i Jämtlands län. Den 18 juni 1926 uppdrog Kungl. Maj:t åt domänstyrelsen att tillsvdare fullgöra kolonisationsnämnd tillkommande åligganden rörande inom Kopparbergs län beslutat kolonisationsområde.

Tillämpningsföreskrifter till förenämnda kungörelse den 26 juni 1925 (nr 291) utfärdades den 19 december 1925 (nr 486). I samband härmed förordnade Kungl. Maj:t, att det åt statens kolonisationsnämnd givna uppdrag skulle under tiden intill den 1 juli 1926 successivt överflyttas till vederbörande länsnämnd. Statens kolonisationsnämnd hade att under sagda tid avveckla sin verksamhet samt att till vederbörande länsnämnd överlämna innehavda handlingar, räkenskaper och övrigt material i vad anginge vederbörande länsnämnds verksamhetsområde. Tiden för slutavvecklingen av statens kolonisationsnämnds verksamhet utsträcktes sedermera till den 31 december 1926.

Enligt riksdagens beslut 1927 och 1928 hava *vissa ytterligare förmåner* beretts en del kolonister, såsom att åbyggnaderna underkastats viss tillsyn och att ytterligare diken upptagits på statens bekostnad.

Med hänsyn därtill att det vid verkställda utredningar visat sig, att kolonisterna på grund av inträdd lågkonjunktur i allmänhet icke vore i stånd att uppfylla de ekonomiska förpliktelser, som kontraktensligt ålåg dem, beslötos på framställning av Kungl. Maj:t (prop. nr 143) vid 1929 års riksdag följande *ändringar i villkoren* för kolonatupplåtelser:

1) Den tid, under vilken kolonist vore befriad från erläggande av lega för koloniet, utsträcktes från 5 till 10 år.

2) Det värde, som i upplåtelsekontrakt fastställts för kolonats byggnader i och för beräkning av köpeskilling och lega, nedsattes till 3 500 kr., med rätt för vederbörande kolonisationsnämnd att, därest särskilda skäl därtill föranledde, medgiva ytterligare nedsättning till lägst 3 000 kr. samt, efter särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t, i fråga om Norrbottens och Västerbottens län, till lägst 2 000 kr.

3) Kolonist tillerkändes ytterligare odlingsbidrag av 250 kr., att utbetalas i den mån han under 1929, 1930 och 1931 nyodlade en hektar jord.

4) Såsom villkor för åtnjutande av någon av de under 1—3 omförmälda förmåner skulle gälla, att förut överenskommen bestämmelse om ersättning vid avträde av kolonat jämkades i vissa avseenden.

Därjämte uttalades, att, då upplåtande av kolonat ifrågasattes, med synnerlig omsorg borde prövas, huruvida koloniet med avseende å föreliggande omständigheter kunde upplåtas med utsikt till tillfredsställande resultat; och finge allenast där så vore fallet upplåtelse av kolonat äga rum.

Vid 1932 års riksdag beslötos ytterligare *ändringar i villkoren* för kolonatupplåtelser ävensom vissa *avskrivningar av statens fordringar* motiverade med de svårigheter, vilka mött kolonisterna i deras arbete att iordningställa och försörja sig å kolonaten.

1) Kolonist, som jämlikt Kungl. Maj:ts brev den 27 juni 1929 tillerkänts odlingsbidrag av 250 kr., medgavs rätt att utfå möjligen återstående del av sagda bidrag i den mån han under åren 1932, 1933 och 1934 fullföljde den för bidragets åtnjutande bestämda odlingen.

2) Kungl. Maj:t erhöll rätt att, efter prövning av i vart fall föreliggande omständigheter, bemyndiga vederbörande kolonisationsnämnd, resp. domänstyrelsen att avskriva sådant statens fordringsbelopp hos innehavare eller förutvarande innehavare av kolonat, utlagt före den 1 juli 1925, som ansåges icke kunna utfås eller som befunnes icke skäligen böra belasta kolonaten.

Antalet upplåtna kolonat och därå bosatta personer framgår av sammanställningen här nedan. Uppgifterna hänföra sig till år 1930.

L ä n	Antal upp- låtna kolonat	Antal bosatta personer
Norrbottens	204	1 060
Västerbottens	176	847
Jämtlands och Västernorrlands	20	101
Gävleborgs	25	159
Kopparbergs	6	23
Summa	431	2 190

Gällande bestämmelser om egnahemslån m. m.

Sociala jordutredningen anser sig härjämte böra lämna redogörelse för *gällande bestämmelser om egnahemslån*.

Bestämmelserna om egnahemslån äro givna i kungl. kungörelse den 8 juni 1923 (nr 217) angående allmänna grunder för den statsunderstödda

egnahemsverksamheten och kungl. kungörelsen den 8 juni 1928 (nr 218) med reglementariska föreskrifter rörande den statsunderstödda egnahemslåne- och premielåneverksamheten.

Låntagare skall vara svensk medborgare, minst 21 år gammal, känd för sparsamhet, nykterhet och hederlig vandel samt visserligen ej sakna medel att i någon mån bidra till genomförande av med lånet avsett företag men vara i behov av kraftigt bistånd härför. Vidare fordras, att den lånesökande prövas äga goda personliga förutsättningar för genomförandet av företaget, däri inbegripet, då fråga är om lån för jordbrukslägenhet, drivande av ett mindre jordbruk.

Egnahemslån, som avse jordbrukslägenhet, (jordbrukslån) utlämnas i främsta rummet för främjande av nybildning såsom då fråga är att genom nyodling och nybyggnad bilda ett helt och hållet nytt jordbruk eller då ett jordområde eller en lägenhet genom mera väsentligt byggnads-, odlings- eller grundförbättringsarbete i avsevärd grad förbättras eller utvidgas. Lån utlämnas också för frilösning av torp och andra arrendeställen liksom för förvärv av smärre bolagsfastigheter m. m. Lägenhet bör finnas lämplig till jordbruk med härför tjänlig jord och ändamålsenlig storlek samt erforderlig tillgång av olika markslag, varjämte upplåtelsevillkoren böra vara för köparen skäligen. Jordbrukslån beviljas företrädesvis för förvärv av lägenhet av den storlek, att bärkraftigt jordbruk uppstår, varå brukaren med familj erhåller bärgning och sysselsättning; dock beviljas jordbrukslån även för förvärv av jordbrukslägenhet av mindre storlek, avsedd till hantverkar- eller arbetarsmåbruk eller dylikt. Gränsen mellan jordbruks- och bostadslägenheter är den, att såsom jordbrukslägenhet anses lägenhet, varå kunna födas minst två kor (tidigare gällde som nedre gräns i storlekshänseende, att å lägenheten skulle kunna födas minst ett fullvuxet större husdjur). Därjämte kunna vissa trädgårdsbruk få anses såsom jordbrukslägenheter. Villkoret härför är, att innehavaren beräknas kunna genom anläggande av växthus eller eljest erhålla sin väsentliga utkomst av trädgårdsbruk å lägenheten.

Egnahemslån, som avse bostadslägenhet, (bostadslån) beviljas i regel icke i andra fall, än där sökanden äsyftar att genom nybyggnad bilda ett nytt hem. Bostadslån får dock utgå även i vissa andra fall såsom t. ex. för inlösen av jord till byggnad å ofri grund.

Egnahemslån utgår med minst hälften samt, då fråga är om jordbrukslägenhet, med högst fem sjättedelar och, då fråga är om bostadslägenhet, med högst tre fjärdedelar av värdet å jorden jämte därå befintliga eller för uppförande avsedda byggnader. Detta värde beräknas av låneförmedlaren med ledning av tillgängliga handlingar rörande lägenheten eller efter på platsen företagen värdering av jorden. Egnahemslån får i regel ej utgå, om det sålunda beräknade värdet överstiger 15 000 kr. för vid lånets beviljande obebyggd jordbrukslägenhet, 12 000 kr. för redan bebyggd jordbrukslägenhet samt 10 000 kr. för bostadslägenhet. För visst län eller särskild ort kan Kungl. Maj:t medgiva låneförmedlare, efter därom gjord ansökan, rätt att utlämna egnahemslån för obebyggda jordbrukslägenheter, där lägenhetens värde överstiger 15 000 kr. men icke 20 000 kr., ävensom för bebyggda jordbrukslägenheter, där värdet överstiger 12 000 kr. men icke 16 000 kr. Lägenhet, där en mera omfattande ombyggnad erfordras, får anses såsom obebyggd.

Låneförmedlare äger i allmänhet icke betinga sig annan säkerhet för egnahemslån än första inteckning i lägenheten, dock må sådana inteckningar, som avse annat än fordran och icke hava avsevärd betydelse för egnahemslägenhetens värde, kunna få kvarstå med bättre förmånsrätt än som tillkommer till säkerhet för egnahemslån lämnad inteckning.

Å egnahemslån åtnjutes amorteringsfrihet under 5 år vid jordbrukslån och 3

år vid bostadslån. Under den amorteringsfria tiden utgör räntan 4 %. Sedan amorteringsskyldigheten inträtt, utgör räntan 4 1/2 % vid jordbrukslån och 5 % vid bostadslån.¹ Med avseende å återbetalningen delas egnahemslån i en amorteringsdel, utgörande två femtedelar av beviljat lånebelopp, samt en stående del, utgörande tre femtedelar av lånebeloppet. Genom årliga avbetalningar avamorteras amorteringsdelen på 27 år vid jordbrukslån och på 21 år vid bostadslån, allt räknat från tiden för amorteringsskyldighetens inträde. Sedan amorteringsdelen slutbetalats, skall den stående delen efter skedd uppsägning inbetalas senast inom 5 år.

Förutom jordbrukslån och bostadslån till nyförvärv av egnahem finnes en annan egnahemslånetyp, nämligen *tilläggs-lån* för utvidgning eller förbättring av jordbrukslägenhet, som lånesökande redan innehar, till ett mera bärkraftigt jordbruk, så ock för bostadslägenhets omläggning till jordbrukslägenhet.

I syfte att stödja de egnahemslåntagare, som vid lägenhetens förvärvande ämma genom vissa odlings- och byggnadsarbeten i avsevärd mån förbättra, utvidga eller värdeförhöja jordbrukslägenhet, utlämnas s. k. *premielån* i förening med egnahemslånet. Premielånet, som ej får överstiga 1 500 kr., utgår förnämligast för utförande av produktiva arbeten, såsom nyodling, uppförande av uthus, anläggning av gödselstad och grundförbättring av åker, men beviljas även till stöd för uppförande av bostadshus å jordbrukslägenhet. Premielånet, som utbetalas i mån de föreskrivna arbetena utföras, anses guldett, då arbetena äro färdiga, och utgör alltså ett statens fria bidrag till jordbruksnybildandet. Premielån sökes och beviljas i regel i samband med egnahemslåneansökan; dock kan statens egnahemsstyrelse i särskilda fall lämna tillstånd till utlämnande av premielån åt personer som redan innehava egnahemslån för jordbrukslägenhet. Såsom säkerhet för premielånsanslag skall lämnas en av låneförmedlaren utställd, av statskontoret godkänd förbindelse, som skall innefatta låneförmedlarens åtagande att använda erhållet anslag för utlämnande av premielån enligt härom meddelade föreskrifter. Låneförmedlaren äger att i stället för kontant utbetalning av premielånebelopp göra motsvarande avdrag å förfallen ränta å egnahemslånet.

För att bringa egnahemslåntagare hjälp i förhanden varande nödläge har vid 1932 års riksdag tillkommit ännu ett slags lån av statsmedel, s. k. *stödlån*. Stödlån beviljas a) för utförande av arbete å lägenhet, såsom dikning, dränering, nyodling, betesförbättring, anläggning av trädgårdsodling, grusning eller jordkörning av mosse, förbättring av åbyggnaderna, gödselvård el. dyl.; b) för annat ändamål såsom för anskaffande av för lägenhetens brukande nödiga levande och döda inventarier eller betalning av överhängande gäld. Möjlighet att erhålla stödlån står öppen för såväl jordbruks- som bostadslåntagare. Lånebelopp får för varje låntagare ej överstiga 750 kr. Lånen äro räntefria och till och med tredje året efter utgången av det år, varunder lånet beviljats, jämväl amorteringsfria. För tiden från och med utgången av tredje året erlägges en årlig kapitalavbetalning utgörande en sjundedel av utbekommet lånebelopp, intill dess hela lånet är guldett. Utbekommet stödlån, som avser utförande av arbete, anses guldett, då låneförmedlaren finner arbetet vara inom föreskriven tid vederbörligen utfört. För behörigt fullgörande av sina åligganden skall låntagaren ställa säkerhet i form av inteckning i fastigheten eller borgen av två personer, som godkännas av vederbörande låneförmedlare, eller annan säkerhet, som godkännes av låneförmedlaren. Säkerhet erfordras icke, där stödlån avser utförande av arbete och där tillika överenskommelse träffas mellan låneförmedlaren och låntagaren, att lånet utbetalas i mån av arbets utförande.

¹ Enligt beslut vid 1932 års riksdag må å jordbrukslån, som för år 1920 eller senare år beviljats eller beviljas, räntan för åren 1932 och 1933 nedsättas till 3.7 % å statslån, varför amorteringsskyldighet ej föreligger, och till 3.3 % å den stående delen av statslån, varför amorteringsskyldighet föreligger.

Sedan egnahemslånerörelsens början år 1905 till och med år 1931 hava beviljats sammanlagt 63 198 egnahemslån, varav 39 362 för jordbrukslägenheter och 23 836 för bostadslägenheter. Den sammanlagda lånesumman vid 1931 års utgång utgjorde i runt tal 253 milj. kr., varav ungefär 171½ milj. kr. för jordbrukslägenheter och 81½ milj. kr. för bostadslägenheter.

Den statsunderstödda jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamheten regleras genom kungl. kungörelsen den 8 juni 1928 (nr 219) med reglementariska föreskrifter rörande ifrågavarande verksamhet. Den avser att underlätta för härför lämpliga jordsökande personer att förvärva tjänlig jord antingen för bildande av nya självständiga jordbruksegnahem eller att såsom tillskottsjord tilläggas redan innehavda, men ofullständiga jordbruk. Ävenså avser verksamheten biträde åt jordsökande vid frilösen huvudsakligen av sådana arrendejordbruk, som lämpa sig för bildande av egnahemsjordbruk. Verksamheten i fråga bedrives inom varje län av hushållningssällskapen genom deras egnahemsnämnder och de av dem i de olika socknarna utsedda egnahemsombuden. Den hjälp, som den jordsökande allmänheten genom anlitande av nämnda verksamhet kan erhålla, är kostnadsfri och avser icke endast anvisning å för avsett ändamål erforderlig och tjänlig jord utan även, i mån av behov och möjlighet, hjälp vid köpevillkorens bedömande, biträde med upprättande av köpeavtal, ordnande av lagfarts-, intecknings- och kamerala frågor samt uppsättande av ansökningar om sådana lån eller bidrag av statsmedel, som eventuellt kunna erfordras och påräknas.

Tillämpningen av bestämmelserna i 19 kap. 3 § jorddelningslagen.

Med hänsyn till den stora betydelse för egnahemsverksamheten, som ett riktigt utfört avstyckningsförfarande utgör, vill sociala jordutredningen här lämna redogörelse för tillämpningen av bestämmelserna i 19 kap. 3 § jorddelningslagen.

I 19 kap. 3 § lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet hava meddelats vissa bestämmelser till förhindrande av att genom avstyckning tillskapas en olämplig fastighetsindelning.

Uti första och andra styckena av nämnda paragraf meddelas två huvudregler. Ägovidd, som avstyckas, skall till omfång och belägenhet samt beskaffenhet i övrigt vara sådan, att den med hänsyn därtill och till eljest föreliggande förhållanden lämpligen kan antingen såsom fastighet för sig på varaktigt sätt användas för det med styckningen avsedda ändamål eller ock, där den skall sammanläggas med annan fastighet, bilda en fastighet gemensamt med denna. Avstyckningen må ej ske sålunda, att stamfastigheten ej lämpligen kan bestå såsom särskild fastighet.

Uti tredje och fjärde styckena angivas *därutöver* vissa förutsättningar för att avstyckning från jordbruksfastighet skall kunna ske. Dessa förutsättningar äro, att den nya fastighetsindelningen efter avstyckningen kan antagas bereda ökade utkomstmöjligheter för den jordbrukande befolkningen eller eljest vara till gagn för jordbruksnäringen i orten samt att såväl stamfastigheten som avstyckad jordbruksfastighet i mån av tillgång erhåller för dess nyttjande för jordbruk erforderlig skog. Från sistnämnda föreskrift äro vissa undantag, varom nu icke är fråga, medgivna i paragrafens fjärde och femte stycken.

Förhållandena inom landets olika delar äro så skiftande, att det icke låter sig göra att meddela några allmängiltiga, för vederbörande förrättningsmän bindande föreskrifter rörande tillämpningen av ovan berörda lagrum, utan i sista hand måste avgörandet i de särskilda fallen till väsentlig del bli beroende av förrättningsmännens eget på deras kännedom om förhållandena i orten grundade omdöme.

Lagrådet gjorde vid granskningen av förslaget till jorddelningslag följande, i förevarande hänseende belysande uttalande:

»Skall det avstyckade området användas till jordbruk, bör det tillses, att området erhåller sådan sammansättning av olika ägoslag, att det varder tjänligt för jordbruk; endast i fall så är förhållandet, lär avstyckningen kunna medgivas. Vid bedömande av vad som är lämplig sammansättning av ägoslag liksom överbud vid avgörande, om en genom avstyckning bildad fastighet är ägnad att användas för avsett ändamål, måste hänsyn tagas till omständigheterna i varje särskilt fall, ej minst till ortsförhållandena med därav följande, ofta nog väsentligt olikartade betingelser.»

Med hänsyn därtill, att lagrummets allmänt hållna avfattning visat sig lämna rum för mycket skiftande tolkningar och meningar, gjordes från *lantmäteristyrelsens* sida en hemställan till statens egnahemsstyrelse om angivande av de minimianspråk med avseende å areal m. m., som syntes egnahemsstyrelsen böra uppställas för att jordbrukslägenheter inom olika delar av landet skulle anses vara tillräckliga för ägarnas och deras familjers utkomst.

Egnahemsstyrelsen gjorde härom följande uttalande:

»En ur driftssynpunkt i regel lämplig lägenhetstyp, som ungefärligen motsvarar det nyss angivna kravet, är det s. k. ettparsbruket, d. v. s. ett jordbruk med så stor åkerareal, att för åkerns ordentliga brukande lämpligen behöver hållas två dragare och att dessa få någorlunda full sysselsättning. Såsom en annan kanske väl så god mätare på åsyftade lägenheters ungefärliga storlek kan antydvas, att å sådan lägenhet borde vid normal drift kunna födas, förutom erforderliga dragare, helst 6 å 8 kor jämte härtill bruklig uppsättning av ungdjur och smådjur. Med reservation för jämkningsbehov i en mängd fall torde för rätt stora typiska jordbruksområden, särskilt i mellersta Sverige, en areal av omkring 10 hektar medelgod åker med medelgott läge kunna härför nämnas. Där så finnes möjlighet, bör dylikt jordbruk därjämte utrustas även med lämpligt betesmarks- och skogsområde. Avvikelse från nämnda siffror såväl nedåt som uppåt äro emellertid i många fall befogade. Följande omständigheter kunna var för sig tala för ett övervägande om någon avvikelse *nedåt*: särskilt god och högt avkastande åkerjord, framför allt om

den är lättbrukad och under olika väderleksförhållanden pålitlig; bra läge med gynnsamma avsättningsförhållanden och kommunikationer; mera riklig tillgång till goda betesmarker, ångar, odlingsmark el. dyl.; gott stöd i skog å lägenheten; stadigvarande möjligheter för dem, som bo å lägenheten, att i mån av behov i orten erhålla extra förtjänster av skiftande slag m. m. Understundom kan en arealavvikelse nedåt ur driftssynpunkt vara att föredraga för att få åkern väl samlad framför ett sådant förfarande, att lägenheten för att nå upp till viss i och för sig önskvärd areal tillägges svåråtkomliga, spridda och kanske svaga skiften. Att observera är emellertid, att de enskilda, naturligt framkommande och ej sällan på mera kort sikt inriktade synpunkterna hos säljare och köpare av jord självmant torde mångenstädes söka leda utvecklingen mot styckningar till nedsatta arealer (större lägenheter kräva ju i regel rätt stort kapital hos köparen) samt å andra sidan, att det oftast i längden är säkrast och hållbarast att ej taga till arealen alltför knapp. Avvikelse *uppåt* kan påkallas av omständigheter utav motsatt slag mot de nyss nämnda, bland annat av svagare åkerjord (t. ex. lätta sandjordar och torvjordsskiften); likaså kunna å lotterna eventuellt redan befintliga dugliga åbyggnader vara av det slag, att deras utnyttjande påkallar ökad areal. Vid arealbestämmandet i skilda fall torde det ofta kunna vara till god ledning, om förrättningsmannen skaffar sig en möjligast riktig uppfattning om den storlekstyp på gårdar av den art, varom fråga närmast är, som just i den bygden med hänsyn till jord, brukningssätt o. dyl. enligt vunnen erfarenhet visat sig vara den gynnsammaste. Vad nu sagts har avseende närmast å självständiga mindre jordbrukslägenheter, särskilt från styckningsegendomar i de mera typiska jordbruksbygderna i mellersta och södra Sverige. Vad beträffar familjejordbruken i skogsbygderna är det givetvis av vikt, att även dessa bliva ur jordbrukssynpunkt bärkraftiga och ej för små. Men här tillkomma vissa andra omständigheter, såsom svårigheten att få tillgång till den erforderliga åkerarealen på platsen, det naturliga och berättigade kravet på mera riklig tilldelning till lägenheten av skogs- och betesmark, varjämte ägaren i dylika fall efter ortens sed och förefintliga naturliga förhållanden i allmänhet har att stödja sin ekonomi även på andra förtjänster än av det egna jordbruket. Såsom framgår av vissa av yttranden, som egnahemsstyrelsen inforat från hushållningssällskapens egnahemsnämnder, kunna vidare fall tänkas i de högst stående kulturbygderna, nära samhällen m. m., där högintensivt drivna jordbruk, närmande sig trädgårdsbruk el. dyl., kunna med ringa åkerareal lämna ägaren bärgning, därvid det emellertid oftast icke bör räknas med annat än begränsad och försiktig styckning för dylika mera speciella ändamål.»

I cirkulärskrivelse den 19 maj 1930 har *lantmäteristyrelsen* härefter meddelat vägledande anvisningar och råd i mera grundläggande frågor och därigenom sökt befrämja en så långt omständigheterna det medgiva enhetlig rättstillämpning, varigenom skulle förekommas, å ena sidan, en alltför rigorös tillämpning av gällande bestämmelser och, å andra sidan, en alltför släpphänt prövning av framlagda avstyckningsförslag.

I anslutning till egnahemsstyrelsens uttalande har *lantmäteristyrelsen* i sin berörda cirkulärskrivelse framhållit följande:

Med åker syntes böra i skälighetsomfattning jämföras lämplig och välbelägen odlingsmark ävensom slåtteräng, den senare efter reduktion av arealen i förhållande till avkastningen i den mån anledning därtill förefunnes. Vid prövning, huruvida en till avstyckning ifrågasatt ägovidd vore av beskaffenhet att avstyckningen finge tillåtas, borde givetvis även andra omständigheter än ägoviddens omfång och belägenhet komma i betraktande.

Lantmäteristyrelsen åberopade i detta sammanhang lagrådets ovan återgivna uttalande.

I cirkulärskrivelsen yttrade lantmäteristyrelsen vidare följande.

Lantmäteristyrelsen ville härvid särskilt framhålla den även av egnahemsstyrelsen berörda frågan om betesmark. Där anledning därtill finnes, borde behovet av sådan mark tillgodoses antingen genom utökning av skogsmarken eller helst genom tilldelning av särskilt för ändamålet avsett område.

Då fråga vore icke om nybildning av en brukningslott utan om avstyckning av en redan förefintlig brukningsenhet, kunde väl understundom den omständighet, att fastigheten ägt bestånd såsom särskild brukningsenhet, anses giva vid handen, att hinder för avstyckning ej föreläge i nu berörda hänseenden. Emellertid borde ej förbises, att förhållandena kunde för fastighetens brukare ställa sig annorlunda efter avstyckningens verkställande än tillförne. Så länge en brukningsenhet vore arrendeställe, låge det i jordägarens intresse att i möjligaste mån förse arrendatorn med arbete på de tider, som ej toges i anspråk för arrendelägenhetens skötsel. I och med dennas försäljning och avstyckning borde man räkna med möjligheten av att företrädesrätten till arbete bortfölla, och i dylika fall måste därför anspråken på lägenhetens bärighet ökas.

Jordbruksfastigheter av sådan storlek, att å desamma kunde drivas ett bärkraftigt jordbruk, erbjöde i allmänhet avsevärda fördelar framför de små lägenheterna, där innehavarna icke erhöles full försörjning av jordbruket.

Härmed vore emellertid icke sagt, att ej mindre jordbruksfastigheter lagligen kunde bildas; tvärtom vore omständigheterna många gånger sådana, att en dylik fastighetsbildning vore lämplig och ändamålsenlig.

Föruddsättning härför vore, att sådana arbetstillfällen kunde antagas stå fastighetsägaren till buds, att han därigenom kunde erhålla erforderlig utfyllnad i sina inkomster från fastigheten. Härvidlag vore arten av dessa arbetstillfällen utav en viss betydelse. Under det att ett regelbundet dagligt arbete i verkstad eller fabrik icke väl läte sig förena med skötseln av ett något så när krävande jordbruk, vore däremot en kombination mellan jordbruk och vissa andra arbeten ej blott möjlig utan även lämplig. Såsom exempel å dylika arbeten finge framhållas skogsarbeten och fisket vid rikets kuster. Med ett mindre jordbruk läte sig även väl förena hantverk och andra därmed jämförliga arbeten, vilka vid sänings- och skördetider kunde undanskjutas. Exempelvis finge omnämnas, att arbetarna i landets stenhuggeridistrikt i betydande omfattning även vore småbrukare. Ju närmare en fastighet låge en stad eller annan liknande samhällsbildning, desto mera ökades också tillfällena till lämpliga extra arbeten.

Emellertid borde ej förbises, att nu berörda mellanformer mellan verkliga jordbruk och bostadslägenheter med hänsyn till svårigheter i fråga om anskaffande av dragarkraft, dyrbarare jordbruksredskap m. m. borde undvikas, där ej särskilda förutsättningar för desamma av ovan antytt eller därmed jämförligt slag vore för handen.

I berörda cirkulärskrivelse yttrar lantmäteristyrelsen härjämte följande.

Såsom ovan nämnts finge enligt 19 kap. 3 § tredje stycket jorddelningslagen avstyckning från jordbruksfastighet ej äga rum med mindre det kunde antagas, att den fastighetsindelning, som genom avstyckningen eller, där avstyckningen ägde rum för sammanläggning, genom avstyckningen och sammanläggningen skulle uppstå, beredde ökade utkomstmöjligheter för den jordbrukande befolkningen eller eljest vore till gagn för jordbruksnäringen i orten.

Följande uttalande av 1925 års kolonisationssakkunniga vore ägnat att belysa frågan om de principer, som lämpligen borde följas vid bildandet av jordbruk.

»Det är av stor principiell vikt, att blott sådana jordområden tagas i anspråk, som uppenbarligen lämpa sig för egnahemsbildning. I vart enskilt fall bör därför nog övervägas, huruvida och i vad mån det ifrågasatta området med hänsyn till jordmån, ägofigurer, läge, bebyggelse, avsättningsförhållanden, jordpris och iordningställningskostnader äger erforderliga förutsättningar att användas, helt eller delvis, för egnahemsändamål. Beträffande oodlad jord bör särskilt undersökas, huruvida jorden är tjänlig till odling och kan nyodlas för rimliga kostnader. Vid egnahemsstyckningar bör nödig hänsyn därjämte tagas därtill, att äldre värden ej onödigtvis spolieras. Egendomar med tillräckliga, i gott stånd varande byggnader samt med för större jordbruk särskilt lämplig jord och figuration böra följaktligen icke, utan alldeles särskilda skäl, underkastas styckning i annan mån än beträffande sådana delar, som utan olägenhet för egendomens rationella drift kunna avskiljas. Vid egnahemsorganisationens jordanskaffningsverksamhet bör eftersträvas, att jordområdena disponerande genom uppdelning sker på ett ur driftssynpunkt särskilt ändamålsenligt och mönstergillt sätt.»

Enligt 19 kap. 3 § sista stycket jorddelningslagen utgjorde stadgandet i tredje stycket av samma paragraf ej hinder för avstyckning av mark för tillgodoseende av behov av mindre lägenheter eller för beredande av plats för industriell anläggning eller därmed jämförligt ändamål.

Om till fastighet, varifrån avstyckning skulle ske, hörde skogsmark, finge enligt 19 kap. 3 § fjärde stycket jorddelningslagen avstyckningen ej ske på sådant sätt, att icke såväl stamfastigheten som avstyckad del, en var så framt däri inginge åker, äng eller därtill odlingsbar mark av den omfattning, att fastigheten bleve tjänlig till jordbruk, i mån av tillgång erhöles för dess nyttjande för sådant ändamål erforderlig skog.

Föreskriften om skogstilldelning hade alltså icke avseende å fastighet för bostadsändamål.

Men även när fråga vore om bildandet av nya jordbruksfastigheter medgäves vissa undantag från nämnda föreskrift. Härvid kunde inledningsvis erinras därom, att ordalagen »i mån av tillgång» gäve vid handen, att om till hela styckningsfastigheten ej hörde mera skogsmark än som erfordrades till stamfastighetens eller till en för jordbruksändamål avstyckad ägolotts husbehov, skogsmarken kunde i sin helhet tilläggas endera av dessa fastigheter.

I 19 kap. 3 § fjärde stycket medgäves, att i ort med ringa skogstillgång finge, där det för skogens bestånd prövades angeläget eller eljest skäl därtill vore, avstyckning så verkställas, att skogsmarken i sin helhet tillfölle en i förrättningen ingående jordbruksfastighet.

Slutligen finge, enligt 19 kap. 3 § sista stycket jorddelningslagen, föreskriften om skogstilldelning ej heller utgöra hinder för avstyckning av mark för tillgodoseende av behov av mindre lägenheter eller för beredande av plats för industriell anläggning eller därmed jämförligt ändamål. Denna möjlighet att utan skogstilldelning upplåta lägenheter jämväl för annat än bostadsändamål hade tillkommit efter hemställan av vederbörande riksdagsutskott, som därvid åberopade, att man å orter med jämförelsevis ringa skogstillgång icke borde genom alltför stränga bestämmelser om skogstilldelning omöjliggöra måhända högst önskvärda upplåtelser av jordbruk.

Sedan förrättningsmannen prövat frågan, huruvida såsom villkor för tillstånd till sökt avstyckning erfordrades fördelning av styckningsfastighetens skogsmark mellan stamfastigheten och avstyckad ägoloitt, hade han vidare, i händelse Jylik fördelning skulle äga rum, att bedöma huru stor del av skogsmarken, som borde tilläggas vardera fastigheten.

I lantmäteristyrelsens tryckta meddelanden hade tidigare framhållits, att till husbehovsvirke borde, där ej särskilda förhållanden annat föranledde, hänföras virke

till bränsle, för uppförande och underhåll av nödiga byggnader, hägnader, hässjor, broar, till täckdikning och slöjd.

Vid beräklandet av den årliga virkeskvantitet, som erfordrades för att tillgodose en bruksningsdels behov av husbehovsvirke, vore i första hand att taga hänsyn till dels de klimatiska förhållandena och dels storleken av bruksningsdelens inägojord.

Enligt en sakkunnigutredning hade den årliga virkesförbrukningen till husbehov för gårdar med intill 5 hektar odlad jord uppskattats till ungefär följande belopp i fast mått:

i övre och inre Norrland	45 å 50 kbm
i mellersta Norrland och norrländska kustlandet	40 å 45 »
i södra Norrland och Dalarna	25 å 30 »
i Bergslagen.....	15 å 20 »
i södra Sverige	10 å 15 »

Dessa siffror syntes emellertid vara väl låga för att läggas till grund för skogstilldelning vid avstyckning i mellersta och södra Sverige. Därest med husbehovsvirket skulle kunna tillgodoses uppvärmning av någorlunda tillfredsställande bostadsutrymmen, torde böra räknas med en årlig minimikvantitet av 12 å 15 kbm för Götalands kustlandskap samt för Gotland och Öland. För de inre delarna av Götaland samt för Svealand med undantag av dels övre Värmland dels västra och norra delarna av Dalarna borde räknas med en årskvantitet av 20 å 25 kbm. För nu nämnda delar av Värmland och Dalarna, för södra Norrland och norrländska kustlandet kunde det årliga husbehovsvirket i allmänhet skattas till 25 å 35 kbm. För övriga delar av Norrland måste räknas med en något högre genomsnittssiffra med en maximigräns vid 40 å 45 kbm.

Nu anförda siffror hade avseende å bruksningsdelar med en areal åker eller däremot svarande inägojord upp till 5 hektar. Vid större bruksningsdelar måste givetvis räknas med högre siffror. En någorlunda god utgångspunkt för beräkningen av årskvantiteten husbehovsvirke torde erhållas, om den för en bruksningsdel om 5 hektar beräknade kvantiteten ökades med ungefär 5 % för varje hektar åker eller däremot svarande inägojord över 5 hektar.

Ovan anförda siffror vore blott ungefärliga genomsnittssiffror, som i de särskilda fallen kunde böra jämkas såväl uppåt som nedåt.

Först vore härvidlag att märka, att någon verkligt tillfredsställande indelning av landet i olika zoner ej låte sig göra; de klimatiska förhållandena inom en trakt kunde vara sådana, att jämförelse hellre borde sökas med de för helt andra delar av landet angivna siffrorna. Men även inom samma trakt kunde förhållandena avsevärt växla.

Vid kvantiteternas angivande hade hänsyn i någon mån tagits till den inskränkning i virkesbehovet, som kunde föranledas av användning å vissa orter av annat material än trä till byggnader och stängsel men däremot icke vare sig till den omständigheten, att bränslebehovet i större eller mindre mån lämpligen kunde fyllas med torv, kol eller annorledes, eller till det förhållandet, att jordbruket inom vissa delar av landet ensamt för sig icke kunde anses bärkraftigt. Huruvida av sistnämnda anledning erfordrades stöd av ökad skogstillgång utöver vad ovan angivits borde med beaktande av förhållandena å orten bedömas med tillämpning av stadgandena i jorddelningslagen 19 kap. 3 § första och andra styckena. Om bränslebehovet lämpligen utfylldes på annat sätt, torde en jämkning kunna ske nedåt. Därvidlag måste avseende fästas vid vad som å varje ort vore brukligt.

Sedan med hänsyn tagen till olika på frågan inverkan omständigheter beräknats det årliga virkesbehov, som borde tillgodoses genom tilldelning av skogsmark,

hade förrättningsmannen att tillse, att erforderlig skogsmark utlades. Härvid vore ej blott att taga hänsyn till markens avkastningsförmåga. Önskvärt vore även, att tillgång funnes å skog av olika ålder och av särskilt stor betydelse vore tillgång på skog under tillväxt. Vad anginge markens avkastningsförmåga borde uppmärksammas, att densamma rönt ett mycket ofördelaktigt inflytande, om marken samtidigt skulle utnyttjas till bete.

I skrivelse den 13 oktober 1932 till lantmäteristyrelsen anförde sociala jordutredningen följande.

I sociala jordutredningens uppdrag inginge bland annat att verkställa utredning rörande ökade möjligheter för lantarbetare, skogsarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk.

Vid den utredning, som företoges med anledning härav, hade ifrågasatts att bereda ökade möjligheter för lämpliga personer tillhörande nämnda grupper att erhålla en lägenhet (arbetarsmåbruk) av den storlek, att därå kunde födas två kor jämte några smådjur enligt ortens sed. För en dylik lägenhet hade beräknats, att en areal av 2—5 hektar åker, äng och odlingsmark — växlande efter förhållandena i olika landsdelar — skulle vara erforderlig. En dylik lägenhet skulle avse att bereda innehavaren ökad utkomstmöjlighet genom jordbruk, som dreves vid sidan av annan verksamhet (t. ex. skogs- eller flottningsarbete). Lägenheten skulle alltså icke hava till ändamål att utgöra en jordbruksfastighet, varå innehavaren bereddes full sysselsättning och bärgning.

Under behandlingen av denna fråga hade från skilda håll framhållits för sociala jordutredningen, att förutsättningen för att dylika arbetarsmåbruk skulle kunna inrättas för rimligt pris vore, att avstyckning kunde ske utan att det avstyckade området tillades skog.

Sociala jordutredningen hemställde därför, att lantmäteristyrelsen ville till sociala jordutredningen meddela, huruvida enligt den tillämpning av gällande lag, som följdes eller enligt lantmäteristyrelsens mening vore den riktiga, avstyckning av mark för berörda ändamål och inom ovan angivna ytvidder kunde ske utan att skog tilldelades den avstyckade fastigheten.

Såsom svar härå anförde lantmäteristyrelsen i yttrande den 3 november 1932 — efter redogörelse för förarbetena till gällande bestämmelser i ämnet — följande.

Under de år, jorddelningslagen tillämpats, hade här förevarande fråga i några fall dragits under Högsta domstolens prövning. Ehuru givetvis dessa fall icke finge generaliseras utan frågans avgörande måste bliva beroende av förhållandena i det särskilda fallet, meddelade styrelsen här utgången av dessa mål i tvenne fall.

Genom utslag den 4 juni 1931 hade Högsta domstolen förklarat, att ett område, avstyckat från Halls 1²⁹ i Tierps socken av Uppsala län, innehållande 3¹⁰¹⁰ hektar åker, 0¹⁵⁷⁰ hektar äng samt 2⁰⁶⁴⁰ hektar skogsmark, vore att anse såsom sådan »mindre lägenhet», som avsåges i 19 kap. 3 § sista stycket jorddelningslagen och således kunde avstyckas till särskild fastighet utan att dess behov av husbehovsskog var fyllt. Enahanda utgång fick ett samma dag avgjort mål från Lima socken i Kopparbergs län, där det avstyckade området omfattade 1⁴⁸¹⁰ hektar åker och tomt, 0⁰³⁹⁰ hektar äng samt 0⁶⁶²⁰ hektar skogsmark. Sistnämnda område omfattade all styckningsfastighetens inägojord; denna fastighet bestod efter avstyckningen av 14⁶³⁷⁶ hektar avrösningsjord.

Av jordbruksräkningen 1927 framginge, att av hela antalet brukningsdelar i landet nedannämnda procent hade en åkerareal av 2—5 hektar:

inom södra och mellersta Sveriges slättbygder	19·0 %
» » » » » skogsbygder.....	32·7 %
» Norrland.....	34·2 %
» hela riket	27·6 %

Av hela åkerarealen låge nedannämnda procent inom brukningsdelar med 2—5 hektar åker:

inom södra och mellersta Sveriges slättbygder	5·2 %
» » » » » skogsbygder.....	18·3 %
» Norrland.....	27·1 %
» hela riket	11·4 %

Dessa siffror visade, dels att antalet brukningsdelar av denna storlekssklass vore anmärkningsvärt stort, dels ock att antalet vore väsentligen större i skogsbygderna och i Norrland än i slättbygderna inom södra och mellersta Sverige. Därtill kunde läggas, att i vissa typiska småbrukarbygder, såsom delar av Småland och Dalarna, endast ett fåtal jordbruksfastigheter nådde upp till en storlek av 5 hektar åker.

Från jordbruksekonomisk synpunkt kunde framhållas, att jordbruk med 4—5 hektar åker torde erbjuda sysselsättning för en mindre dragare och således i varje fall, enligt styrelsens förmenande, böra anses såsom fastigheter tjänliga till jordbruk.

I anslutning till vad ovan framhållits ville lantmäteristytelsen såsom sin mening uttala följande.

Fastigheter med en åkerareal av upp till 2 hektar syntes kunna rubriceras såsom »mindre lägenheter» och således bildas utan tilldelning av skog.

Fastigheter med en åkerareal av 4—5 hektar måste enligt lantmäteristytelsens förmenande anses utgöra fastigheter, tjänliga till jordbruk och således, under de i 19 kap. 3 § 4 st. angivna förutsättningar, icke kunna utläggas utan samtidig tilldelning av skog.

Fastigheter med en åkerareal av mer än 2 men mindre än 4 hektar intoge en mellanställning. Det syntes emellertid lantmäteristytelsen önskvärt, att fastigheter i denna storlekssklass tilldelades skogsmark, men bildandet av skoglösa sådana fastigheter syntes böra tillåtas om det kunde särskilt motiveras. Såsom särskilda skäl för bildandet av skoglösa fastigheter av denna storlekssklass syntes bland annat kunna godtagas möjlighet att till skäligt pris uppköpa erforderliga skogsförnödenheter i närheten av fastigheten, utan att ägaren behövde bliva beroende av en enda leverantör med därav följande risk för godtycklig prissättning från dennes sida, eller att stamfastighetens skogsmark vore långt avlägsen från de inägor, vilkas avstyckning vore i fråga.

Med åker syntes, principiellt sett, böra jämföras till åker odlingsbar mark, vilket emellertid icke syntes utesluta, att avskiljandet till särskild fastighet av 2—5 hektar odlingsmark utan åtföljande skog syntes kunna försvaras, om områdets avskiljande till särskild fastighet kunde befrämja dess uppodling. Särskilt gällde detta odlingsbara mindre områden, belägna på långt avstånd från gården å den fastighet, till vilken de hörde.

Äldre uppgifter angående jordtillgången.

Av betydelse för den föreliggande frågan är givetvis att erhålla så tillförlitliga uppgifter som möjligt rörande tillgången på jord.

Härvid är först att erinra om vissa ekonomiska undersökningar och utredningar, som genom järnvägsstyrelsens försorg utförts beträffande

Järnvägsstyrelsens utredningar.

ifrågasatta järnvägsbyggnader. Sålunda har i redogörelsen för undersökningar och utredningar angående den s. k. inlandsbanan från hamnplats å bohuslänska kusten till lämplig punkt å statsbanan Luleå—Riksgränsen, utarbetad genom järnvägsstyrelsens försorg år 1908, intagits (sid. 367—388) sockenbeskrivningar med arealuppgifter beträffande Bodums, Tåsjö, Fjällsjö och Ramsele socknar i Västernorrlands län, Dorotea, Åsele, Vilhelmina, Lycksele, Malå, Stensele och Sorsele socknar i Västerbottens län samt Arjeplougs, Arvidsjaur, Jokkmokks och Gällivare socknar i Norrbottens län. Vidare hava i en inom järnvägsstyrelsen år 1915 verkställd ekonomisk-statistisk utredning rörande ifrågasatta tvärbanor mellan inlandsbanan och stambanan genom övre Norrland införts vissa statistiska uppgifter rörande odlingsbar och odlingsvärd jord i fråga om socknarna Tåsjö, Bodum, Fjällsjö, Ramsele, Junsele, Edsele, Ådals-Liden, Resele och Anundsjö i Ångermanland, socknarna Degerfors, Dorotea, Åsele, Vilhelmina, Fredrika, Örträsk, Lycksele och Stensele i Västerbottens län samt socknarna Frostviken, Alanäs och Ström i Jämtlands län (del I sid. 67, del II sid. 4, 63 och 111).

Herr Paul
Hellströms
motion I: 25
vid 1918 års
riksdag.

Sociala jordutredningen vill vidare erinra om *motionen vid 1918 års riksdag nr 25 i första kammaren av herr Paul Hellström*, i vilken motion hemställes, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en utredning, huru kolonisationen å bondejord i Norrland, genom ändring i de för Norrland gällande ägodelningslagarna och genom ändrade villkor och bestämmelser för utgående av bidrag från norrländska avdikningsanslaget och lån från norrländska nyodlingsfonden samt genom andra lämpliga åtgärder i huvudsaklig anslutning till de i motionen angivna riktlinjerna för denna kolonisation, måtte kunna kraftigare än dittills befrämjas, och därefter för riksdagen framlägga de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda.

Rörande tillgången på odlingsjord i Norrland anför herr Hellström följande:

Under den livligaste nyodlingsperioden i södra och mellersta Sverige var det egentligen de vidsträckta, föga avkastande ängsmarkerna, som voro föremål för nyodlingsarbetet. Även inom Norrland ha ängsmarkerna på senare tid i stor utsträckning börjat att tagas i anspråk såsom odlingsmark, och praktiskt taget kan man beräkna arealen av odlingsmark inom Norrland till minst samma ytvidd som ängsmarken. Denna uppgick år 1914 till en areal av inalles 609 719 hektar, varav 446 400 hektar kommo på de två översta och 63 319 hektar på de tre sydligare norrländslänen. Visserligen lämpar sig icke all ängsmark till uppodling, men å andra sidan finnas på de områden, som i statistiken upptagits såsom skogsmark, mycket stora arealer, som äro lämpliga till odling; och medräknas de oerhörda arealerna av odlingsbara moss- och myrmarker, som i lantmäterihandlingarna ofta äro upptagna endast såsom impediment, så kommer man till mycket höga siffror för odlingsmarken i Norrland.

Inom Norrbottens län ligger en stor del av den bördigaste jorden ännu ouppodlad. Detta är förhållandet med stora arealer grund myrjord, som ligger vid

älvarna mellan den odlade bygden närmast älvstränderna och de floddalen begränsande höjderna, och som oftast har god lerjord till underlag. Sådana områden Finnas isynnerhet vid Lule, Råne och Torne älvar. Liknande bildningar finnas vid de många skogsåarna, som flyta fram på området emellan de stora norrbottnens-älvarna, således upp efter Alterån, Rokån och Aleån, vid Pärsöfjärden och Degerselet, Vitån, Sangisån, Keräsjoeki m. fl. I överbygden utgöres odlingsmarken till största delen av myrjord.

Även inom *Västerbottens län* är tillgången på odlingsmark mycket god. Isynnerhet ha de sydligaste lappmarkssocknarna, Vilhelmina och Dorotea, mycket stora arealer av god odlingsmark. Vilhelmina socken, som näst Karesuando socken i Norrbottens län är Sveriges vidsträcktaste kommun, ligger delvis på silurgrund och överensstämmer således med hänsyn till jordens beskaffenhet med angränsande socknar i Ångermanland och Jämtland. I flera av de något större dalgångarna finnas issjöavlagringar av större eller mindre utbredning. Likaså är den inom vissa delar av detta område förekommande, av siluriskt material bildade moränjorden, av befolkningen kallad »bergjord», av bättre beskaffenhet än moränjorden eljest inom både Norr- och Västerbottens län.

Länets lantmätare ha i ett år 1901 avgivet yttrande beräknat, att inom Västerbottens läns kustområde endast $\frac{1}{5}$ och inom lappmarken högst $\frac{1}{20}$ av den till odling dugliga marken uppodlats. Och hushållningssällskapets förvaltningsutskott uppger i ett till emigrationsutredningen avgivet yttrande, att av den dugliga odlingsmarken i kustlandet ej ens $\frac{1}{4}$ och i de övriga delarna ej $\frac{1}{40}$ är uppodlad.

Vid denna uppskattning har man tydligen gått ut ifrån, att större delen av de i dessa trakter förekommande myrmarkerna äro odlingsvärda. Samma åsikt om lappmarksmyrarnas odlingsvärde har också omfattats av de experter på mosskulturens område, som varit i tillfälle att ägna denna fråga en närmare undersökning, t. ex. mosskulturföreningens torvgeolog dr E. Haglund, som i och för den vid 1916 års riksdag beslutade tilläggsavvittringen i Dorotea socken verkställt omfattande mossjordsundersökningar i denna och en del andra lappmarkssocknar. En motsatt uppfattning har däremot uttalats av professor A. G. Högbom, som uti en i *Ekonomisk Tidskrift* år 1904 publicerad uppsats om möjligheterna för en jordbrukskolonisation i Norrland uttalat sig mera pessimistiskt om lappmarksmyrarnas odlingsvärde och om möjligheten att på dem grunda en ekonomiskt bärkraftig jordbrukskolonisation.

Inom *Jämtlands län*, särdeles i norra Jämtland, finnas mycket stora arealer odlingsmark av synnerligen god beskaffenhet på såväl myr- som fastmark, vilka odlingslägenheter, sedan inlandsbanan numera framdragits genom länet, med fördel borde kunna tagas under odling. Konungens befallningshavande säger i sin sista femårsberättelse, att »tillgången på odlingsmark av ypperlig beskaffenhet är praktiskt taget obegränsad», och i en till mosskulturföreningen år 1908 avgiven reseberättelse har dr Haglund beräknat arealen av den torrläggings- och odlingsbara myrmarken inom Jämtlands län till 200 000 hektar eller 20 kvmil. Och beträffande de jämtländska myrarnas beskaffenhet säger samme specialist, att »man knappast behöver råka i tvivelsmål om marken är odlingsbar eller icke, ty de odlingsbara äro i så övervägande majoritet, att man sällan råkar på olämpliga». Även har A. G. Kellgren i en reseberättelse till lantbruksakademien år 1893 framhållit, att han i Härjedalen på några ställen väster om Funäsdalen påträffat backmyrar, som genom utskärning av rinnande vatten utan människans åtgörande blivit torrlagda och som nu genom atmosfäroliernas inflytande övergått till en mild mulljord, lämplig såväl till odling som till jordförbättringsmedel på fastmarksjorden.

I *Västernorrlands län* har inom kustsocknarna den odlingsbara marken i ganska stor utsträckning redan tagits i anspråk, särskilt omkring de tre stora älvarnas

nedre lopp, men upp efter skogsåarna i Ångermanland finnas mycket goda odlingsmarker, bestående av ett grunt myrjordslager på lerbotten.

Till följd av den kuperade terrängen äro odlingsmarkerna inom Västernorrlands län i allmänhet av mindre omfattning och utgöras ofta av trånga dalgångar med skarpa lutningsförhållanden, ända upp till 1 å 2:100. Till övervägande del bestå de av starrmyrar. Inom Nätra och Sidensjö socknar uppefter Nätraån, i Anundsjö socken vid Myckelgensjöån och Själevadsån, i Gideå socken uppefter Gide älv samt i Björna och Trehörningsjö socknar finnas dock vidsträckta odlingsmarker av mycket god beskaffenhet. Myrarna i dessa trakter ligga allesammans på lerbotten, som dock här och var utgöres av jäslera.

Inom Gävleborgs län är den odlingsbara marken visserligen i stor utsträckning redan tagen i bruk inom kustsocknarna, men i skogsbygden finnas även här stora arealer odlingsmark av delvis mycket god beskaffenhet. Länsagronomen Bertil Sahlin, sedermera kulturingenjör hos svenska mosskulturföreningen, har sålunda i utlåtande till norrlandskommittén beräknat, att omkring 100 000 hektar odlingsmark ännu skulle inom Gävleborgs län finnas tillgängliga för nyodling.

Norrländska
kolonisations-
kommittén.

Ytterligare må framhållas de utav *norrländska kolonisationskommittén* verkställda inventeringarna av tillgången på odlingsjord *dels* å kronomark i Norrland och Dalarna (Statens offentliga utredningar 1922:32), *dels* å mark i enskild ägo inom Råneå, Burträsk och Hammerdals socknar (Statens offentliga utredningar 1922:32), *dels* ock å jord i enskild ägo längs inlandsbanan från Ströms södra sockengräns till Storuman (Statens offentliga utredningar 1923:25).

De undersökta arealerna utgjorde:

för kronoparker.....	4 197 636 hektar
i Råneå socken	146 356 »
i Burträsk socken.....	176 598 »
i Hammerdals socken	127 297 »
i trakten vid inlandsbanan.....	591 390 »

eller tillhopa 5 239 277 hektar.

Undersökningen gav till resultat, att å kronoparkerna funnos 123 169 hektar odlingsmark. I ovannämnda tre socknar anträffades 39 161 hektar odlingsmark å enskild jord, varav 26 761 i böndernas och 12 400 i bolags ägo. Vid inventeringen kring inlandsbanan anträffades 49 349 hektar odlingsmark, varav 29 667 hektar ägdes av bönder och 19 682 hektar av bolag. De största och bästa odlingsmarkerna inom sagda bälte funnos i Ströms, Alanäs och Tåsjö socknar och bestodo dels av näringsrika torvmarker dels av ler- eller skifferhaltiga mineraljordar av mycket högt odlingsvärde, vartill kom läget å eller invid kalkfyndigheter.

För den inventering av odlingsjord, som verkställdes på kolonisationskommitténs initiativ, anvisade riksdagen under åren 1919—1920 årligen 90 000 kr., medan av förskottsmedel under åren 1916—1917 utgick 128 901 kr. 27 öre eller tillsammans 398 901 kr. 27 öre.

Vidare må bringas i erinran den av *jordkommissionen* verkställda utredningen rörande odlingsjord i södra och mellersta Sverige. Enligt till kommissionen inkomna uppgifter skulle i de 17 sydligare länen finnas tillhoppa något över 50 000 hektar odlingsmark, som dock i flertalet fall utgjordes av mossar eller vattensjuka områden.

Jordkommissionen.

1925 års kolonisationssakkunniga hade genom hushållningssällskapens medverkan låtit utföra en särskild undersökning om befintligheten i rikets alla län av odlingsbar jord i enskild ägo, dels av den art, att den lämpligen kunde användas för bildande av nya jordbruk, dels beträffande smärre huvudsakligen för tilläggskolonisation tjänliga odlingsområden. Av denna undersökning framgick, att i riket torde finnas ungefär 359 000 hektar odlingsmark i enskild ägo, lämplig för bildande av nya jordbruk, därav ungefär 307 000 hektar i Norrland och 52 000 hektar i mellersta och södra Sverige (Statens offentliga utredningar 1927:12).

1925 års kolonisationssakkunniga.

Enligt en av *f. d. landshövdingen N. G. Ringström* på uppdrag av landstingens norrlandskommitté utarbetad redogörelse för Norrlands naturtillgångar (tryckt 1927) torde man utan fara för överskattning kunna anslå arealen i anspråk ej tagen odlingsmark i Norrland till inemot 500 000 hektar.

F. d. landshövdingen N. G. Ringström.

På uppdrag av statens egnahemsstyrelse har byrådirektören O. Agerberg under hösten 1932 verkställt undersökning angående jordtillgången i Härjedalen för beredande av egna hem åt skogs- och flottningsarbetare. Redogörelse för resultatet av denna undersökning föreligger i en av Agerberg till egnahemsstyrelsen den 10 oktober 1932 avgiven rapport.

Byrådirektören O. Agerbergs undersökning ang. jordtillgången i Härjedalen.

Vad beträffar *den kyrkliga jorden* torde följande böra anföras ur propositionen till 1932 års riksdag (nr 187) angående förslaget till ecklesiastik boställsordning m. m.

Propositionen I: 187 ang. ecklesiastik boställsordning.

Prästboställena äro enligt jordeboken 3 662 till antalet, därav 2 981 hemman och 681 lägenheter. Deras sammanlagda areal utgör 88 092⁸¹ hektar tomt, trädgård och åker, 23 881⁰¹ hektar odlingsmark och äng, 1 197⁹⁵ hektar i statistiken ej specificerad jordbruksmark samt 268 675³⁸ hektar skogsmark och 81 095³⁸ hektar å deras skogsdel beläget impediment jämte 34 554⁸⁴ hektar ej specificerad areal och 2 168⁰⁴ hektar prästgårdar, eller alltså sammanlagt 499 665⁴¹ hektar. Sammanlagda taxeringsvärdet utgör för prästgårdarna 32 320 800 kr., för lönebostäl- lenas skogsområden 56 419 150 kr. och för deras områden i övrigt 94 610 770 kr. Jordbruksarealens areal är vid 312 boställen mindre än 5 hektar, vid 252 boställen mellan 5 och 10 hektar, vid 305 boställen mellan 10 och 15 hektar, vid 355 boställen mellan 15 och 20 hektar, vid 560 boställen mellan 20 och 30 hektar, vid 715 boställen mellan 30 och 50 hektar, vid 461 boställen mellan 50 och 75 hektar, vid 184 boställen mellan 75 och 100 hektar, vid 84 boställen mellan 100 och 150 hektar samt vid 15 boställen mellan 150 och 200 hektar och blott vid 7 boställen över 200 hektar.

De boställen, vilkas avkastning ingår direkt till kyrkofonden, äro enligt jorde-

boken 165 till antalet, varav 138 hemman och 27 lägenheter. De utgöra 149 brukningsenheter. Närmare hälften av dem äro belägna i Lunds stift. Arealen av deras jordbruksdel är 4 917⁰⁶ hektar och av deras skogsdel 6 355²¹ hektar.

De boställen, vilkas avkastning tillkommer viss tjänsteinnehavare utöver lönen, äro 15 till antalet och omfatta en areal av sammanlagt 902⁸⁵ hektar, varav 374⁴³ hektar tillhör jordbruksdelen.

2 525 löneboställen äro bebyggda eller skola enligt slutna kontrakt bebyggas. 390 boställen hava ansetts icke böra bebyggas. Beträffande 139 boställen åter har det icke lyckats att erhålla arrendator, som åtagit sig att uppföra de byggnader som prövats böra finnas.

Att av de betydande jordkomplex, som den kyrkliga jorden representerar, en förhållandevis icke obetydlig del skulle kunna avskiljas till egna hem och smärre jordbruk är sannolikt. Det har också gjorts gällande, att medan nya småbruk med stora kostnader och ovissa framtidsutsikter ofta måste bildas i trakter, som mindre väl lämpa sig för jordbruk, kyrklig jord skulle finnas, som sedan långliga tider legat under odling, men å vilken hävd och byggnader på ett betänkligt sätt eftersatts. Den ecklesiastika jordens belägenhet och beskaffenhet är sådan, att den särdeles väl lämpar sig för upplåtelse till egna hem och mindre jordbruk. Denna jord är i allmänhet väl belägen med avseende å kommunikationer samt ofta av god beskaffenhet ur jordbrukssynpunkt. Möjligheterna för egnahemsbyggare att på lägenheter, upplåtna från sådan jord, erhålla sin bärgning, torde därför vara mycket goda.

*Skogsbolagens
utbud 1924.*

Vad härefter angår storleken av den mark, som är till försäljning utbjuden, vill sociala jordutredningen till en början erinra om det erbjudande, som år 1924 gjordes genom Sveriges skogsägareförbund. I en till Kungl. Maj:t ingiven, den 1 februari 1924 dagtecknad skrift meddelade förbundet, att de större skogsägarna i landet ansett sig böra medverka till och stödja statsmakternas strävan att främja jordbrukskolonisationen genom att i vidsträckt omfattning tillhandahålla jord, som kunde komma att behövas för egnahemsrörelsen och kolonisationen. I skrivelsen lämnade förbundet redogörelse för resultatet av verkställd inventering av jord, som ansågs lämplig för försäljning.

*1925 års un-
dersöknings-
kommission
för upplåtelse
av jord.*

På begäran av riksdagen tillkallade Kungl. Maj:t år 1925 tre sakkunniga med uppdrag att undersöka, i vad mån den skogsägande industrien vore benägen att frivilligt avyttra inägojord och odlingsmark i syfte att bereda möjlighet för arrendatorsklassens frigörande och grundande av nya jordbruk. Dessa sakkunniga (1925 års undersökningskommission för upplåtelse av jord) avgåvo i april 1927 sitt betänkande.¹

Av betänkandet framgår sammanfattningsvis, att 101 bolag i olika delar av riket till kommissionen förklarat sig benägna att försälja 202 270 hektar jord, fördelade sig sålunda:

¹ Betänkandet har icke tryckts på statens bekostnad, men finnes återgivet i Sveriges skogsägareförbunds cirkulär nr 7 för år 1927.

	Antal bruknings- delar	Antal hektar	Därav inrös- ningsjord, hektar
Fastigheter med odlad jord:			
till självständiga bebyggda jordbruk	5 393	142 333	59 766
» » obebyggda »	747	10 794	4 440
ej lämplig som självständig brukningsdel (kompletteringsjord)	—	3 719	2 971
ej specificerad odlad jord	—	3 985	—
Fastigheter med odlingsmark	—	41 439	—

Fastigheterna med odlingsmark innehöllo 14 810 hektar odlingsbar torvmark, 4 990 hektar odlingsbar fastmark, 21 585 hektar skogsmark och 54 hektar ej specificerad mark.

Sociala jordutredningens inhämtade upplysningar.

Till fullföljande av sitt uppdrag har sociala jordutredningen genom att utsända frågeformulär sökt inhämta upplysningar rörande de spörsmål, varom nu är fråga.

Sålunda har sociala jordutredningen i skrivelse till skogsbolagen i riket begärt vissa uppgifter till komplettering av den ovan nämnda utredningen av 1925 års undersökningskommission för upplåtelse av jord. Uppgifterna avsågo dels arealen av den jord, som numera försåls av tidigare utbud, dels arealen av den jord av tidigare utbud, som av en eller annan anledning numera icke är till salu, dels ock arealen av den jord, som tillkommit efter 1925 års utbud och ännu är osåld. En sammanställning av de inkomna uppgifterna utvisar följande:

*Uppgifter
från skogs-
bolagen.*

A. Självständiga bebyggda fastigheter.

	Åker m. m.	Skogsmark m. m.	Summa
1. Numera försåld jord	17 302·03 har	55 360·18 har	72 662·21 har
2. Jord till salu	47 996·56 »	36 667·54 »	84 664·10 »

B. Självständiga obebyggda fastigheter.

	Åker m. m.	Skogsmark m. m.	Summa
1. Numera försåld jord	600·05 har	4 450·85 har	5 050·90 har
2. Jord till salu	¹ 4 790·94 »	1 047·40 »	5 838·34 »

¹ Vissa bolag utbjuda inägojord till salu under förutsättning att stödskog ej behöver tilldelas.

C. Jord för nybildning av jordbruk.

	Odlingsmark	Skogsmark	Summa
1. <i>Numera försåld jord</i>	135·74 har	209·64 har	302·74 har
2. <i>Jord till salu</i>	19 745·51 »	21 395·50 »	41 141·01 »

D. Jord för komplettering av jordbruk.

	Åker m. m.	Skogsmark m. m.	Summa
1. <i>Numera försåld jord</i>	782·67 har	870·51 har	1 654·18 har
2. <i>Jord till salu</i>	2 226·01 »	12·56 »	2 238·57 »

Uppgifter
från egnahemsnämnderna m. fl.

Genom rundskrivelser till egnahemsnämnderna, egnahemsombuden och kommunalnämndsordförandena i riket har sociala jordutredningen sökt införskaffa uppgifter rörande tillgången på salubjuden jord och rörande efterfrågan på jord för olika ändamål. Av de svar, som inkommit på dessa frågor, framgår, att redan odlade områden och egendomar, som lämpa sig för styckning till mindre jordbruk, ävensom odlingsvärd mark finnas i stor utsträckning, men att efterfrågan på dylik jord för närvarande är mycket ringa.

Vidare har sociala jordutredningen från egnahemsombuden inhämtat upplysningar i vissa jordpolitiska frågor. De från egnahemsombuden inkomna uppgifterna hava sedermera översänts till hushållningssällskapens egnahemsnämnder med begäran om yttrande rörande de föreliggande spörsmålen. Slutligen hava vissa upplysningar av betydelse för frågan om ökade möjligheter för lantarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk inhämtats från skogsbolagen, vissa arbetarsammanslutningar, kommunalnämnderna i riket samt vissa enskilda personer, som, enligt vad sociala jordutredningen erfarit, vore särskilt intresserade av spörsmålen i fråga.

Redogörelse för de inkomna svaren lämnas i en härvid fogad bilaga.

Sociala jordutredningens studieresa.

Efter medgivande av statsrådet och chefen för kungl. jordbruksdepartementet företogo sociala jordutredningens ledamöter under tiden den 8—13 augusti 1932 en studieresa till nedan nämnda trakter av Västernorrlands, Jämtlands och Gävleborgs län. Förutom utredningsmännen deltog i färden även chefen för statens egnahemsstyrelse, överdirektören V. Arvidsson Ekerot.

Följande platser besöktes, nämligen Graninge, Forsmo, Myre, Näsåker, Gideåberg, Ramsele, Sil, Backe, Hoting, kronoparken Stenhällan i Brocksjö, Hammerdal, Sikås, Österåsen, Häggenås, Lit, Östersund, Skucku, Åsarne, Rätan, Överhogdal, Ytterhogdal, Linsäll, Lillhärdal, Los, Färila, Ljusdal, Arbrå samt Bollnäs.

Huvudändamålet med resan var att utröna, huruvida något intresse förefanns bland skogs- och flottningsarbetare samt med dem jämställda

arbetargrupper att förvärva jord för jordbruk avsett att bereda innehavaren bostad och bärgning vid sidan av hans yrkesarbete samt, därest så visade sig vara fallet, undersöka möjligheterna för bildandet av dylika jordbruk. Härutöver studerades bland annat bostadsförhållandena hos nu nämnda arbetarkategorier ävensom verkningarna av statens egnahems-låneverksamhet och statens upplåtelser av mark å kronoparker för s. k. odlingslägenheter.

Under resan sammanträffade och förhandlade färddeltagarna med representanter för olika kommunala myndigheter och organ, representanter för skogsbolag, arbetarrepresentanter samt andra för nu berörda frågor intresserade personer.

Intresset för anläggandet av jordbruk av ovan sagda typ visade sig allmänt vara stort. Inom Västernorrlands och Jämtlands län växlade uppgifterna angående antalet inom varje ort intresserade från ett 20-tal till ett 60-tal och inom Gävleborgs län från ungefär 100 till omkring 300 arbetare. Arbetstillfällena i skogarna hade under de senaste åren avtagit. På flera håll hade trots detta utbudet på arbetskraft samtidigt ökats, i det att även bland annat lantbrukarna på grund av de tryckta tiderna för jordbruket velat delta i avverkningarna. Någon utsikt till en förbättring av arbetsmöjligheterna, åtminstone i någon nämnvärd grad, ansågs icke förefinnas. Krisen ansågs nämligen hava sin grund icke blott i den allmänna ekonomiska depressionen utan även i andra, troligen mera långvariga förhållanden. På flera platser hade skogsbestånden genom en allt för hård avverkning blivit i hög grad försvagade. I Arbrå uppgavs således, att man av denna anledning ansåg sig tvungen räkna med en stagnationsperiod för skogsarbetet på cirka 25 år framåt. Behovet av arbetskraft hade även minskats till följd av rationaliseringsåtgärder. På flera platser, exempelvis Gräninge, Österåsen och Åsarna, ansågs därjämte finnas ett befolkningsöverskott, åt vilket ej ens under normala tider arbetstillfällen kunde beredas. På den förstnämnda orten uppskattades antalet arbetsföra män till omkring 500, under det att arbetet i skogarna, som utgjorde den praktiskt taget enda utkomstmöjligheten, kunde giva sysselsättning åt allenast omkring 200 man. På de båda andra orterna hade tidigare funnits industriella anläggningar, som dragit till sig arbetare, vilka sedan efter företagets nedläggande kvarstannat.

Även under normala tider vore utkomstmöjligheterna för arbetarna synnerligen begränsade, i det att arbetet i skogarna huvudsakligast bedrevs endast säsongsvis.

En lägenhet av tidigare omnämnd typ skulle visserligen icke tillföra innehavaren några ytterligare kontanta medel, men inkomsterna från skogs- eller flottningsarbetet skulle bättre räcka till, då lägenheten komme att tillföra innehavaren en stor del av de livsmedel, han under nuvarande förhållanden måste anskaffa med sina knappa penningmedel. Lägenheten skulle därjämte för innehavaren skapa en möjlighet till en jämn

arbetstillgång under årets samtliga månader. Den periodvisa minskningen i arbetstillgången uti skogarna inträffade nämligen som regel just vid tiden för sånings- och skördearbetena.

I flera kommuner hade man börjat diskutera frågan om eventuell jordanskaffning för skogs- och flottningsarbetare. Möjligheterna att för arbetslösa anordna väg- eller andra arbeten voro ganska begränsade, och kommunerna kunde lika väl bidra till de arbetslösas försörjningsmöjligheter genom att anskaffa jord som genom att ge kontantunderstöd. Ganska allmänt hade man också gjort den erfarenheten, att arbetare, som ägde ett litet jordbruk, som regel stode sig bättre än kamraterna och endast i mycket ringa omfattning behövde anlita den kommunala hjälpverksamheten. I Skucku hade fattigvårdsstyrelsen avhandlat möjligheterna av en fondering av nöjesskattemedlen för jordinköp. I Härjedalen hade frågan diskuterats vid ett sammanträde med ombud från landskapets samtliga socknar.

Arbetarsmåbruk ansågos ganska allmänt böra göras av den storleken, att de kunde föda två eller möjligen tre kor. Att hava endast en ko ansågs för litet, enär mjölkstillgången då icke skulle bli tillräckligt jämn. Att hålla häst ansågs ganska enhälligt icke vara lönande. För körslor i skogarna funnos nämligen redan hästar i överflöd. För skötande av ett arbetarsmåbruk vore häst ej heller erforderlig, då det vanligen på de olika platserna funnos brukare, som gärna åtog sig nödiga körslor eller lejde bort hästar för erforderliga arbeten. Därest arbetarsmåbruk komme att förläggas i större sammanhängande grupper, och i synnerhet när dessa grupper vore avlägset belägna från bebyggda trakter, borde möjligen något eller några av lägenheterna göras så stora, att innehavarna kunde hålla sig även med häst.

Beträffande arbetarsmåbrukens ägovidd föreslogs en åkerareal av två à tre hektar. På flera håll ansågs dock, att lägenheter utöver denna areal borde tilldelas en eller två hektar odlingsbar mark för en eventuell framtida uppodling.

Beträffande betesmark uttalades dels den meningen, att lägenheten jämväl borde omfatta detta ägoslag (exempelvis i Näsåker), dels den meningen, att så icke borde vara fallet (t. ex. i Rätan). I förra fallet uppskattades behovet ganska allmänt till två à tre hektar. I senare fallet ansågs, att betesfrågan borde ordnas på annat sätt än genom tilldelning av betesmark.

På flera platser (t. ex. Rätan, Ytterhogdal, Linsäll, Los och Färila) voro betena gemensamma, och även innehavare av avsöndringar ansågos hava rätt att släppa sina kreatur på dessa betesplatser. Ätminstone hade hitintills ingen sökt hindra detta. Vid dylikt förhållande vore en tilldelning av betesmark onödig. En tendens hade emellertid på vissa håll, särskilt i vissa trakter i Hälsingland, förmärkts att upplösa gemensamhetsbetena och ersätta dem med enskilda, inhägnade betesplatser. På vissa trakter med gemensamhetsbeten ansågs en tilldelning av betesmark visserligen

icke vara nödvändig men dock lämplig (t. ex. i Arbrå). På andra trakter åter ansåg man betesfrågan icke vara aktuell för närvarande. Skulle denna ordnas, borde detta ske i ett sammanhang med skifteslagets samtliga delägare (exempelvis i Bollnäs).

I vissa socknar ansåg man, att betesfrågan bäst löstes genom servitutsavtal. På vissa orter hade nämligen dylika avtal praktiserats, och på en del håll ansågos dessa hava slagit väl ut. Främst var detta fallet beträffande de från Graningeverkens aktiebolag och Kramfors aktiebolag försålda lägenheterna. Från förstnämnda bolag hade jord tidigare försålts i ganska stor omfattning, särskilt i form av friköp av torplägenheter. De friköpta lägenheterna hade i regel icke varit av den storlek, att egna beten kunnat beredas. Nästan undantagslöst hade därför å bolagets skogsmarker lämnats rätt till beten för kreatur, som vinterföddes på lägenheterna. Från bolagets sida uttalades, att dessa servitut, särskilt ur skogsvårdssynpunkt, icke voro att förorda. Verkställda kulturer och naturliga föröngningar nedtrampades och avbetades nämligen ofta av kreaturen. Trots uttryckliga förbud släppte lägenhetsinnehavarna ut sina getter på betesmarkerna. Närvarande arbetare och lägenhetsägare framhöllo där emot som sin mening, att avtalen visat sig fördelaktiga för båda kontrahenterna, samt att betesfrågan för de nya egnahemmen borde ordnas på enahanda sätt. Kramfors aktiebolag hade löst betesfrågan genom tjugoföråriga servitutsavtal. Avtalen, som icke fingo intecknas, tillförsäkrade lägenhetsinnehavarna rätt till mulbete för de kreatur, som vinterföddes på lägenheterna. Avtalen innehöllo dock den inskränkningen, att får och getter icke fingo släppas på skogen, om så påfordrades, och andra kreatur icke förrän efter viss tidpunkt. Ersättningen för dessa rättigheter erlades i regel i form av visst antal dagsverken. Bolagets representant ansåg sig böra förorda en lösning av betesfrågan genom servitutsavtal.

En lösning av betesfrågan, som kunde betecknas som en mellanform av de båda huvudtyper, ovan redogjorts för, föreslogs på vissa håll. Denna gick ut på, att lämpliga områden borde sammanläggas till ett gemensamhetsbete under samäganderätt. Denna utväg vore emellertid möjlig endast i de fall egnahemslotterna låge i närheten av varandra.

Även frågan om skogstilldelning var föremål för olika meningar. De mest motsatta uppfattningarna voro, å ena sidan att behovet av såväl vedbrand som virke, stängsel o. dyl. borde tillgodoses genom skogsanslag, samt å andra sidan att tilldelning av skog över huvud taget icke borde äga rum, i det att sagda behov borde tillgodoses på annat sätt (exempelvis i Hammerdal). Den förstnämnda meningsriktningen gjorde gällande, att ett skogsanslag vore såväl den billigaste som tryggaste lösningen (t. ex. i Resele). Skogsbehovet borde anslås till 5—15 hektar. Förslag framkommo även, att skog visserligen borde tilldelas egnahemmen, men endast för vedbrand — virke behövde egnahemsinnehavaren i stort sett allenast vid byggnadernas upp-

förande — eller allenast för virkesbehov (t. ex. i Linsäll). I sistnämnda fallet skulle erfordras en tilldelning på endast ett par hektar.

Bland dem, som icke ansågo sig kunna förorda ett skogsanslag, uttalade somliga den meningen, att behovet av vedbrand, virke, stängsel o. dyl. borde tillgodoses genom servitutsavtal, andra åter att dessa behov borde tillgodoses på annat sätt, exempelvis genom inköp, genom att tillvarataga rätten att fritt få plocka skogsavfall o. dyl. För att förebygga eventuella försök från skogsägarnas sida att göra servitutsbestämmelserna värdelösa genom hänvisning till alltför avlägset belägna skogsbestånd, borde i avtalen intagas bestämmelser om rätt att få taga ved, virke o. dyl. inom ett visst, från resp. egnahem icke alltför avlägset område. Flertalet bolagsrepresentanter framhöllo gent emot förslaget om skogsservitut, att skogsbolagen i allmänhet voro mycket ovilliga att ingå dylika avtal. Servituten medförde nämligen oftast en misshushållning. Risker att vederbörande arbetsmåbruksinnehavare skulle kräva få servitutet utbrutet föreläge därjämte alltid och innebure ett osäkerhetsmoment. Säkerligen skulle det för bolagen vara fördelaktigare att avstå skog än att upplåta servitutsrättigheter. Tanken på servitut för tillgodoseende av enbart behovet av vedbrand framställdes även. Dylika servitutsavtal hade ingåtts av Graningeverkens aktiebolag och Kramfors aktiebolag, och samstämmigt förklarades, att dessa avtal visat sig för båda parterna synnerligen fördelaktiga. Rättigheterna fingo utövas först efter utsyning eller anvisning. De servitutsavtal, Kramfors aktiebolag ingått, gällde under en tid av tjugo år och fingo icke intecknas. Virkesfrågan hade av Graningeverkens aktiebolag lösts på det sättet, att köparna i köpeavtalen tillförsäkrats visst antal timmerträd, växlande från 10 och till 450 stycken, vilka ägarna efter utstämpling ägde avhämta. I några fall hade bolaget emellertid lämnat visst antal plank och bräder i stället för timmerträd. Kramfors aktiebolag hade tillhandahållit köparna erforderligt virke till ytterst låga priser. Från åtskilliga håll förordades, att behovet av ved, virke o. dyl. skulle tillgodoses på annat sätt än genom skogstilldelning eller servitut. De synpunkter, som härvid framfördes, voro i korthet följande: Ett skogsanslag skulle i avsevärd grad fördyra lägenheterna. Ginge man ut från en tilldelning om ungefär 10 hektar, skulle denna medföra en merkostnad på i runt tal 1500 kr. Ett faktum vore dock, att såväl ved som virke flerstädes kunde erhållas till ytterst låga priser. På flera håll finge arbetarna till och med fritt tillgodogöra sig risbränsle och skogsavfall o. dyl., blott de fore varsamt fram. Ur nationalekonomisk synpunkt innebure en skogstilldelning ofta en direkt förlust, då innehavarna i flera fall säkerligen komme att till bränsle använda även gagnvirke. Risker att egnahemsägaren skulle frestas eller nödgas till en snabb skövling av skogsanslaget vore även stor. Flera exempel härpå anfördes. Vidare vore skogsbestånden på flera orter, till exempel i Lillhärdal, belägna på ganska stora avstånd från bygden. Härtill komme slutligen den omstän-

digheten, att det ofta skulle ställa sig svårt att få förvärva jord, därest skog skulle medfölja i någon väsentlig omfattning.

Beträffande frågan om skogstilldelning framställdes även förslag om samfällt inköp av skog att avsättas som en allmänning för arbetarsmåbruken. Slutligen funnos i denna fråga även talesmän för den uppfattningen, att skogsfrågan helt och hållet borde vara en fri avtalsfråga mellan köpare och säljare (i Ytterhogdal).

Tillgången på lämplig jord inom resp. orter ansågs i allmänhet vara tillräcklig för anläggningar av arbetarsmåbruk av den föreslagna storleken. Jorden ägdes av bolag och enskilda personer samt i mindre omfattning även av staten och kyrkan. Bland de orter, där jordtillgången uppgavs vara mera knapp, märktes Ytterhogdal och Överhogdal. För den tilltänkta bildningen av arbetarsmåbruk vore man då huvudsakligen hänvisad till odlingsbar jord. Tillgången på odlingsmark betecknades ganska allmänt såsom riklig. I Resele exempelvis uppskattades tillgången till omkring 1 000 hektar. Vanligen utgjordes marken av lättodlad skogs- och betesmark eller av stora myrar. I regel vore marken ej heller alltför avlägset belägen från bygd eller vägar.

Kostnaderna för ett arbetarsmåbruk av nu föreslagen storlek uppskattades inom Västernorrlands och Jämtlands län till 3 000 à 6 000 kr. och i Gävleborgs län till 4 000 à 6 000 kr., därav beräknades att för nödiga byggnader skulle åtgå i de båda förstnämnda länen 2 000—4 000 kr. och i det sistnämnda länet 3 000—5 000 kr. I de fall, där arbetarsmåbruken komme att bildas genom delning av redan bestående fastigheter, skulle dock dessa kostnader säkerligen kunna nedbringas genom en utflyttning och fördelning av de redan befintliga husen. Överallt framhölls den stora betydelsen av att lägenhetsinnehavarna finge uppföra byggnaderna i mån av behov. De borde följaktligen icke åläggas att hava dem uppförda inom viss föreskriven tid och ej heller utföra dem efter på förhand fastställda ritningar. Byggnadsarbetet borde i minsta möjliga omfattning utföras med lejd arbetskraft.

Skogsarbetarnas årsinkomster uppgåvos växla mellan 300 och 1 200 kr. Den summa, arbetarna skulle kunna erlagga för de förmåner, som ett arbetarsmåbruk medförde, uppskattades i allmänhet till ett belopp motsvarande det, arbetarna för närvarande måste erlagga i hyra för sina bostäder. Denna anslogs mångenstädes till 60—120 kr. för år. Betalningskyldigheten borde få fullgöras i olika poster, då inkomsterna voro ganska ojämnt fördelade på årets månader. Det vore under alla omständigheter nödvändigt, att staten ekonomiskt understödde bildningen av arbetarsmåbruk. Olika former för en dylik hjälpverksamhet föreslogos.

I allmänhet uttalades den meningen, att de olika kommunerna säkerligen skulle vara intresserade av att arbetarsmåbruk av nu avhandlad typ bildades samt villiga lämna sin medverkan därtill. Kommunerna hade ju ett direkt intresse av att en bildning av dylika arbetarsmåbruk komme till

stånd, då arbetslöshetens följder för kommunernas vidkommande härigenom skulle i avsevärd grad mildras. På flera håll ansågs, att det praktiska arbetet icke borde läggas på de redan överbelastade kommunalnämnderna, utan att kommunerna borde äga frihet skapa nya organ härför, exempelvis särskilda kommittéer. Dessa kommittéer borde sedan i vissa frågor lämpligen samarbeta med andra kommunala organ t. ex. med egna hemsnämnderna. Även den meningen uttalades, att arbetet icke borde läggas på de kommunala organen utan utföras genom högre myndigheters försorg, t. ex. länsstyrelserna.

Som inledningsvis antytts, studerades även bostadsförhållandena hos skogs- och flottningsarbetare. På flera orter upplystes, att ett ganska stort antal arbetare med ytterst dåliga bostäder funnos. Deras antal uppskattades, exempelvis i Resele, till omkring 20 och i Graninge till cirka 30 stycken. Trångboddheten uppgavs allmänt vara stor. På många håll bodde barnen kvar hemma hos föräldrarna, även sedan de blivit fullvuxna, i ganska stor omfattning till och med sedan de själva bildat familj.

Angående den statliga egna hemslåneverksamheten uttalades ganska allmänt den meningen, att denna ställde alldeles för stora anspråk på låntagarna i fråga om byggnaderna. Egnahemsinnehavarna kommo härigenom att redan från början ådraga sig en stor skuldbörda. Enklare byggnadssätt förordades följaktligen. Innehavarna borde ej heller nödgas påskynda byggandet så, att de måste taga i anspråk även sådan tid, som de eljest skulle kunna använda till inkomstförvärv.

Under resan sökte färdtagarna slutligen utröna den allmänna uppfattningen angående verkningarna av statens upplåtelser av mark för odlingslägenheter. Ganska allmänt uttalades den meningen, att, då flera lägenheter måst nedläggas, misslyckandet berott huvudsakligen därpå, att lägenheterna förlagts på olämpliga och alltför avlägset belägna områden. Vid sitt besök å kronoparken Stenhällen i Brocksjö konstaterade färdtagarna, att stämningen bland därvarande lägenhetsinnehavare var ganska tryckt. Marken, som huvudsakligen bestod av myr, ansågs allmänt icke vara av den beskaffenhet, att en uppodling var lönande. Lägenheterna hade ofta bytt ägare. Tre eller fyra jordbruk hade fullständigt nedlagts. För närvarande var även arbetstillgången för lägenhetsinnehavarna mycket liten.

Sociala jordutredningens motivering.

De regler, som nu gälla för egnahemslån, lägga som bekant hinder i vägen för medellösa personer att genom egnahemslån erhålla hjälp till förvärvandet av en egen mindre lägenhet. En förutsättning för att en person skall kunna erhålla ett egnahemslån är nämligen, att han skall vara ägare av ett visst, låt vara mindre kapital.

Ur denna synpunkt har avvägs storleken av den hjälp staten enligt bestämmelserna för egnahemslån lämnar egnahemsbildaren. Det är således ej ägnat att förvåna, att försök, som gjorts att med anlitande av egnahemslånevägen bereda medellösa eller så gott som medellösa personer egna jordbruk genom att ersätta deras brist på eget kapital med kredit beviljad av jordförsäljaren eller annan långivare, i stor utsträckning lett till misräkningar både för långivarna och för egnahemsägaren.

Kravet på ett visst eget kapital hos den, som söker egnahemslån, synes ha uppställts och vidhållits särskilt ur två synpunkter. Dels har befintligheten hos en sökande av ett sparkapital ansetts vara en borgen för hans förmåga att ekonomiskt ordna för sig. Dels har egnahemsverksamheten i fråga om jordbrukslägenheter alltmera inriktats på bildandet av så stora jordbruk, att företagaren med familj därav erhåller full bärgning och sysselsättning. Ett företag av denna läggning och storlek fordrar tydligen ett ej alldeles obetydligt driftkapital.

Av statsmakterna har, såsom av det föregående framgått, uttalats, att det ur social synpunkt är synnerligen önskvärt, att staten, utöver vad den hittills gjort för att skapa små fastigheter under äganderätt, genom nya bestämmelser bereder möjligheter för lantarbetare, skogsarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk.

Erfarenheten och den utredning, som företagits om nu rådande ekonomiska förhållanden, synas giva vid handen, att man vid lösningen av denna fråga i främsta rummet bör taga sikte på inrättandet av mindre lägenheter, som skulle avse att bereda innehavaren ökad utkomst genom jordbruk, som dreves vid sidan av annan verksamhet. Lägenheten skulle alltså icke hava till ändamål att utgöra en jordbruksfastighet, varå innehavaren bereddes full sysselsättning och bärgning.

En arbetare av de kategorier, som härvid skulle komma i fråga, t. ex. lantarbetare med växlande arbetsanställning samt skogs- och flottningsarbetare, kan i allmänhet icke lämpligen innehava ett jordbruk, som helt tager hans tid i anspråk. Under en del av året måste han sys-

selsätta sig med det arbete, av vilket han och hans familj skall hava sin huvudsakliga bärgning. Under denna tid måste han i stort sett låta skötseln av lägenheten vila på hustru och hemmavarande barn. Endast under tider, då han icke är upptagen av sitt lönearbete, kan han helt ägna sig åt skötseln av sin lägenhet. Under denna tid, som för många kan omfatta en stor del av året, är arbetaren i stort behov av den hjälp, som ett litet eget jordbruk kan lämna till hans egen och familjens försörjning. Detta gäller i särskilt hög grad om skogsarbetarna. Skogsarbetet ger nämligen ofta inkomst endast under några få månader. Då detta arbete i många bygder väsentligen är förlagt till vintern, är det särskilt lämpligt att därmed förena arbete i ett jordbruk. För en lång framtid torde arbete i skogarna inom våra skogsbygder, givetvis framför allt i Norrland, icke kunna beräknas stå till buds i sådan omfattning, att den befolkning, som är i behov av dylikt arbete, kan uteslutas därav erhålla full bärgning. De möjligheter att utvandra eller övergå till industrien, som tidigare stått till buds för den övertaliga befolkningen i de skogsbrukande trakterna, äro numera så gott som avskurna och man torde icke kunna förutsätta att en förändring härutinnan skall inträda inom en överskådlig framtid. Starka skäl synas alltså föreligga för att staten ikläder sig de ökade ekonomiska uppofferingar, som erfordras för att åstadkomma ett större antal sådana arbetarsmåbruk, om vilka här talas.

De arbetsklasser, vilkas medlemmar skulle erhålla hjälp att förvärva dylika småbruk, äro redan utsatta för och hotas av arbetslöshet i mycket stor utsträckning. Stat och kommun nödgas under alla omständigheter att för dem söka mildra arbetslöshetens verkningar genom stora ekonomiska uppofferingar. Enligt vad som enstämmigt vitsordats av den sakkunniga meningen hos befolkningen i många bygder skulle en av de mest gagneliga formerna för ett inskridande mot arbetslöshetens följder vara, att staten genom lån på förmånliga villkor beredde lämpliga arbetare, som vore i behov därav, möjlighet att erhålla stöd för sin bärgning genom förvärfv av ett arbetarsmåbruk. Den hjälp, som på dylikt sätt lämnades, skulle bliva till varaktigare gagn än ett arbetslöshetsunderstöd i annan form och i verklig mening vara en hjälp till självhjälp. En sådan lösning skulle vidare i viss mån medverka till förbättrandet av skogs- och lantarbetarnas bostadsförhållanden och ställning i övrigt samt till lösandet av de större jordbrukens arbetarfråga.

Sociala jordutredningen föreslår, att staten lämnar stöd för inrättande av arbetarsmåbruk enligt de riktlinjer, som angivas i det följande.

Det står efter den utredning, som sociala jordutredningen verkställt rörande de ekonomiska förhållandena i bygderna, klart för sociala jordutredningen, att, därest verklig hjälp skall lämnas, staten icke kan göra anspråk på ränta å det kapital, som ställes till förfogande för ändamå-

let. De låntagare, varom det här är fråga, skulle vara personer med mycket begränsad årlig inkomst. De kunna därför givetvis avstå blott en ringa summa om året för att komma i åtnjutande av de förmåner ett arbetarsmåbruk skulle bereda dem. Visserligen skulle utgifterna för hyra och för en del livsmedel efter förvärvet av ett eget hem inbesparas, men den hyra, som av dem erlägges, är mycket låg och håller sig t. ex. mångenstädes i Norrland inom ramen 60—120 kr. och utgifterna för livsmedel sådana som mjölk och smör hållas alltför ofta under den gräns, som särskilt för barnen ur hälsosynpunkt skulle vara önskvärd.

Enstämmigt har i en mängd norrlandssocknar förklarats, att i en norrländsk skogsarbeters hushållning icke ett större belopp än 100—150 kr. kan avsättas till egnahemsändamål. Förhållandena torde ej för skogsarbetare och med dem jämställda vara avsevärt gynnsammare på andra håll. Det torde därför ej vara möjligt för staten att kunna erhålla ränta å de lån, som lämnas till dessa låntagare, utan hela det årliga belopp de förmå erlägga till långivaren torde böra betraktas som amortering. Enligt sociala jordutredningens mening böra således statslån, som äro räntefria, utlämnas för inköp och iordningställande av lämpliga arbetarsmåbrukslägenheter. Lånen böra under de första fem åren vara amorteringsfria. Därefter böra de återbetalas genom fasta amorteringar under loppet av 30 år. Arbetarsmåbrukslånerörelsen bör omhänderväras av kommunerna under tillsyn av statens egnahemsstyrelse. Genom att lägga rörelsen i kommunernas händer torde man utan anlitan- de av en dyrbar och tyngande byråkratisk påbyggnad kunna vinna såväl noggrann prövning av hjälpbehovet som sakkunnig ledning vid valet av lägenheter. De kommunala myndigheterna kunna säkerligen påräknas hysa så stort intresse för rörelsens lyckliga genomförande, att lån endast komma att tilldelas personer, som hava personliga förutsättningar att kunna driva ett mindre jordbruk, och att endast sådana lägenheter inköpas, som kunna tjäna sitt ändamål.

Till stegring av kommunernas intresse i dylik riktning föreslås den bestämmelse, att den helt säkert ringa förlust å arbetarsmåbrukslån, som uppkommer före amorteringstidens inträde, bör helt gäldas av kommunen. Genom en klok skötsel av rörelsen från kommunens sida torde en dylik förlust kunna helt undvikas. Förlust, som därefter uppkommer å arbetarsmåbrukslån, bör därefter helt stanna å statsverket. Ett överflyttande på kommunerna av ytterligare risk skulle med all säkerhet komma att menligt inverka på deras intresse för rörelsens bedrivande.

Självfallet är att ifrågavarande lån icke böra få utlämnas i andra fall än där sökanden bestämt sig för viss lägenhet. Vid val av lägenhet bör han hava hjälp av det kommunala organ, som skall omhänderväsa arbetarsmåbrukslånerörelsen. Innan lån beviljas bör låneförmedlaren genom ledamot av arbetarsmåbruksnämnd eller annan sakkunnig person verkställa besiktning av lägenheten. När det gäller att bedöma före-

slagen lägenhets lämplighet, bör man givetvis taga hänsyn till att den ligger i så nära anslutning som möjligt till redan bruten bygd och att den är välbelägen med hänsyn till de olika utkomstmöjligheter, som erbjuda sig, därest man inriktar jordbruket och dess binärningar efter ortens avsättningsförhållanden. Såsom en lämplig mätare på storleken av jordbrukslägenhet för ifrågavarande ändamål kan angivas, att å den samma böra kunna födas två kor jämte några smådjur enligt ortens sed. För en dylik lägenhet kan beräknas, att en areal av 2—5 hektar åker och odlingsmark — växlande efter förhållandena i olika landsdelar — skulle vara erforderlig. I fråga om betet råda som bekant i olika delar av vårt land skilda förhållanden. I vissa trakter t. ex. står bete till buds även för småbrukares djur på gemensamhetsbeten. Uppmärksamhet bör ägnas däråt, att betesfrågan erhåller en lösning, som är tillfredsställande efter ortens förhållanden. Beträffande skogstilldelning bör iakttagas, att skog bör tillföras lägenheten där detta kan ske utan att lägenheten väsentligen fördyras och skogslotten kan utläggas inom samma ägoskifte samt att skogstilldelning åtminstone i mindre omfattning är önskvärd.

Såsom framgår av lantmäteristyrelsens ovan (sid. 38 f.) återgivna yttrande torde enligt nu gällande lag hinder icke föreligga, att fastigheter med en åkerareal av upp till 2 hektar bildas utan tilldelning av skog. Vidare framgår av detta yttrande, att skoglösa fastigheter med en åkerareal av mer än 2 men mindre än 4 hektar kunna bildas under förutsättning att möjlighet föreligger att till skäligt pris uppköpa erforderliga skogsförnödenheter i närheten av fastigheten, utan att ägaren behöver bli beroende av en enda leverantör med därav följande risk för godtycklig prissättning från dennes sida, eller att stamfastighetens skogsmark är långt avlägsen från de inägor, vilkas avstyckning är i fråga. Med åker har, principiellt sett, ansetts böra jämnställas till åker odlingsbar mark, vilket emellertid icke anses utesluta, att avskiljandet till särskild fastighet av 2—5 hektar odlingsmark utan åtföljande skog kunde försvaras, om områdets avskiljande till särskild fastighet kunde befrämja dess uppodling. Särskilt gäller detta odlingsbara mindre områden, belägna på långt avstånd från gården å den fastighet, till vilken de hörde.

Då det alltså enligt den tolkning, som lantmäteristyrelsen givit jorddelningslagen, synes vara möjligt att bilda fastigheter av den beskaffenhet som gör dem lämpliga för det ändamål, varom här är fråga, synes anledning icke föreligga att föreslå ändring av nämnda lag.

Önskvärt är givetvis att den verksamhet i syfte att åstadkomma arbetarsmåbruk, som det här framlagda förslaget avser att främja, erhåller en sådan inriktning att ökade arbetsmöjligheter såvitt ske kan beredas genom nyodling och uppförande av byggnader. Med hänsyn härtill bör företrädesrätt till erhållande av lån tillerkännas den, vars företag

medför dylika fördelar. Vid beviljande av lån åt sådan egnahemsbildare bör man bereda honom tillfälle att få i lånebeloppet inräkna även den värdestegring, som genom hans nyodlingsarbete under de amorteringsfria åren kommer att tillföras fastigheten. Fall kunna emellertid inträffa, då det ur sociala synpunkter kan anses lämpligt att medgiva sökande att erhålla lån för att förvärva redan bebyggd och odlad lägenhet. Då det är meningen, att från statens sida ett betydande tillskott skall lämnas för bildande av arbetarsmåbruk, bör iakttagas, att arbetarsmåbrukslån beviljas endast till det belopp, som är oundgängligt för ernående av det därmed avsedda syftet, och att lånet ej må överstiga 4 000 kr. Värdet av den fastighet, som bildas med tillhjälp av dylikt lån, torde ej böra avsevärt överstiga lånets belopp.

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen har den av sociala jordutredningen i ämnet verkställda utredningen givit vid handen, att jord lämplig för bildande av arbetarsmåbruk finnes till salu i stor utsträckning och till priser, som kunna anses skäliga även om de under nuvarande jordbrukskris icke föranleda försäljningar. Både kronojord, kyrkojord, bolagsjord och bondejord finnes att tillgå. I allmänhet torde icke några särskilda åtgärder behöva vidtagas från det allmännas sida för jordens iordningställande. I de fall, där utdikning av myrar och anläggande av vägar böra vidtagas, synes böra utredas, huruvida dylikt arbete kan omhändertagas av statens organ för arbetslöshetens bekämpande.

Av de befolkningsgrupper det här närmast är fråga om att hjälpa, böra i främsta rummet de norrländska skogs- och flottningsarbetarna kunna påräkna hjälp, ävensom lantarbetare, vilka på grund av sin i ekonomiskt hänseende eftersatta ställning sällan mäktas hopspara kapital för startande av jordbruksegnahem. Härjämte böra hemmasöner kunna påräkna stöd. Dessa få nämligen ofta arbeta utan någon egentlig konstantlön och kunna följaktligen även med största försakelse icke hopspara erforderligt kapital för erhållande av ett jordbruksegnahem. Att nu på en gång söka tillgodose samtliga dessa befolkningsgrupper torde av statsfinansiella skäl icke kunna ifrågakomma. Under nuvarande ekonomiska förhållanden torde icke större kapitalbelopp kunna utanordnas än att de mest trängande behoven tillgodoses. Dessa äro otvivelaktigt tillfinnandes i Norrland. Sociala jordutredningen anser sig därför böra föreslå, att under de närmaste åren lånerörelsen företrädesvis inriktas på att tillgodose behovet inom de norrländska kommunerna.

För att den ifrågavarande lånerörelsen skall kunna bli av bestående nytta och icke blott vara en hjälp under kristidssvårigheter fordras, att beviljande av lån i det enskilda fallet föregås av en noggrann prövning av sökandens personliga kvalifikationer. Ett oundgängligt villkor bör vara, att sökanden har goda personliga förutsättningar att kunna gå i land med företaget. Han bör sålunda vara en duglig arbetare i sitt

yrke och därjämte hava håg och fallenhet för jordbruksarbete. Är han gift, bör avseende jämväl fästas vid hustruns lämplighet för jordbruksysslor. Beträffande de personliga kvalifikationerna i övrigt torde, likasom vid egnahemslån, böra fordras, att sökanden är svensk medborgare, äger god frejd, är minst 21 år gammal samt känd för sparsamhet, nykterhet och hederlig vandel. Givetvis böra jämväl undersökas möjligheterna för arbetslös sökande att i orten eller dess närhet erhålla arbete. Svårighet att vid ansökningstillfället erhålla arbete bör givetvis icke i och för sig hindra låns erhållande, men man måste å andra sidan vid lånets beviljande hava för ögonen, att jordbruket å lägenheten icke är avsett att giva ägaren full bärgning utan att meningen är att det skall idkas vid sidan av annan verksamhet. Prövningen av en sökandes lämplighet kommer givetvis att vara av särskilt svår och grannlaga natur, men å andra sidan måste utsägas, att det ligger stor vikt uppå att det organ, som handhar lånerörelsen i en kommun, skaffar sig möjligast säkra underrättelser om sökandenas personliga kvalifikationer.

Finnas å lägenheten ej uppförda nödiga byggnader, bör givetvis av lånemedel lämpligt belopp beräknas för uppförande av sådana. Härvid bör tillses, att byggnaderna icke bliva dyrare än oundgängligen är nödigt. För sociala jordutredningen hava vid flera tillfällen framförts klagomål däröver, att vid egnahemslåns beviljande uppförande av alltför dyra byggnader uppställts såsom villkor, vilket i allmänhet varit till stort men för företagets genomförande. Sociala jordutredningen förutsätter, att ett arbetarsmåbruk bebygges endast med oundgängligen nödvändiga byggnader av enkel beskaffenhet enligt ortens sed. Å andra sidan är givet, att staten icke bör medverka till att byggnader uppföras, som ur hälsosynpunkt äro otillfredsställande. Det synes vara lämpligt, att låneförmedlaren biträder lånesökande med råd vid uppgörande av plan för fastighetens bebyggelse. Egnahembildaren synes böra erhålla fem års frist med husens färdigställande. En dylik tidsrymd bereder honom tillfälle att själv deltaga i byggnadsarbetet. Inom den tidsfrist, som sålunda angivits, synes han böra erhålla största möjliga frihet vid valet av tidpunkt för de olika husens uppförande.

I fråga om lånebeloppets storlek bör gälla, att större belopp ej beviljas än som oundgängligen erfordras i det föreliggande fallet. Sociala jordutredningen föreslår en bestämmelse av innebörd, att i intet fall må till en person utlämnas lån till högre belopp än 4 000 kr. Lånebeloppet bör ej utlämnas på en gång utan i olika delar. Då fråga är om medellösa eller så gott som medellösa personer, kan förutsättas att utbetalning i förskott i allmänhet måste ske. De utbetalda beloppen böra givetvis anpassas efter de nödvändiga utlägg, som prövas böra vidtagas i varje särskilt fall. Det kommunala organet bör biträda ej blott vid val och inköp av lämplig lägenhet, däri inbegripet köpehandlingarnas upprättande, utan även vid sökande av lantmåteriförrättning, lagfart och inteckning. Genom standardisering beträffande byggnaderna och ge-

mensamma inköp för flera lägenheter kan givetvis prisreducering påräknas.

Lägenheterna böra genom låneförmedlarens försorg vid lämpliga tidpunkter inspekteras av sakkunnig person med avseende å deras skötsel. Sådan inspektion sker lämpligen genom egnahemsombudet.

Såsom ovan nämnts har såsom lämplig form för det ifrågasatta understödet föreslagits räntefria lån. Att staten skulle lämna direkta bidrag utan återbetalningsskyldighet anser sociala jordutredningen icke böra ifrågakomma, då dels det kunde befaras, att kostnaderna för det allmänna bleve alltför betungande, del dessa småbrukares självverksamhet och självansvar skulle nedsättas till skada för rörelsen. Jämte räntefrihet föreslås en amorteringsfri tid av fem år av den anledning, att låntagaren under de närmaste åren efter starten ej ännu hunnit få sin ekonomiska ställning stadgad. Därefter bör återbetalningen av lånet ske med enkelhets skull lika amorteringsbelopp. Amorteringstiden har satts till 30 år, då det kan förutsättas att låntagaren icke kan årligen komma ut med större belopp än $\frac{1}{100}$ av lånet. Där tvingande skäl härtill föranleda, bör Kungl. Maj:t kunna medgiva anstånd med amortering för ett år i sänder. Amorteringstiden skulle därigenom kunna komma att utsträckas, dock icke med mera än sammanlagt högst 5 år.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller beträffande egnahemslånen torde vissa omständigheter böra föranleda rätt för långivaren att uppsäga oguldet lånebelopp till återbetalning å annan tid än den kontrakterade. Uppsägningsrätt bör vara för handen 1) därest låntagaren ej fullgör vad i kontraktet föreskrivits i fråga om lägenhetens bebyggande och odling, 2) om låntagaren visar sig försumlig i att erlægga föreskriven kapitalavbetalning, 3) om låntagaren försummar att erlægga brandförsäkringsavgift för lägenheten eller eljest åsidosätter för brandförsäkringens giltighet stadgade villkor, 4) om fastigheten vanvårdas till jord och byggnad eller om byggnad nedrives eller bortflyttas och värdet å lägenheten därigenom eller till följd av skogs avverkande eller eljest så minskas, att säkerheten för lånet ej vidare kan anses fullt betryggande, 5) om äganderätten till lägenheten i dess helhet eller del därav genom köp eller annat fång från låntagaren övergår till ny innehavare i andra fall, än då lägenheten i dess helhet övertages antingen av efterlevande make eller av bröstarvinge eller av efterlevande make och bröstarvinge, vilka behålla lägenheten oskiftad, eller ock av annan person, vilken är behörig till låns erhållande, 6) om låntagaren genom bedräglig uppgift föranlett lånets beviljande, eller 7) om låntagaren avflyttar från lägenheten under sådana omständigheter, att det kan skäligen antagas, att han eller hans familj icke vidare ämna bebo densamma, eller eljest sådana förhållanden inträffat, att låntagaren, med hänsyn till det med lånet avsedda ändamål, uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta detsamma.

Givetvis måste den bestämmelsen uppställas, att låntagaren skall, in-

nan någon del av lånet till honom utbetalas, avlämna vederbörlig skuldförbindelse, innehållande de honom åliggande skyldigheterna i fråga om lånets användande och återbetalning.

Såsom säkerhet för arbetarsmåbrukslån skall lämnas första inteckning i lägenheten, dock må sådana inteckningar, som avse annat än fordran och icke hava avsevärd betydelse för lägenhetens värde, kunna få kvarstå med bättre förmånsrätt än som tillkommer inteckning, vilken lämnats till säkerhet för arbetarsmåbrukslån.

Utan hinder av vad sålunda föreskrivits bör, sedan lånekontrakt upprättats, såsom förskott å beviljat arbetarsmåbrukslån mot skuldförbindelse av låntagaren kunna utbetalas större eller mindre del därav i den mån så erfordras för gäldande av utgifter, nödvändiga för arbetarsmåbrukets åstadkommande, i vilket fall emellertid inteckningssäkerhet, som ovan sagts, skall vara för hela arbetarsmåbrukslånet ställd senast före början av det år, med vilket amorteringsskyldigheten inträder, vid äventyr att arbetarsmåbrukslånet anses hava förverkats och vad i förskott utbetalts genast skall återbetalas till låneförmedlaren.

Förut har nämnts, att här ifrågakvarande lånerörelse är avsedd att handhavas av kommunerna. För ändamålet bör uppläggas en särskild fond benämnd arbetarsmåbrukslånefonden, ur vilken fond kommunerna på ansökan kunna erhålla lån (arbetarsmåbruksstatslån). Ansökning från kommun att erhålla lån ur denna fond bör av kommunen ingivas i god tid före årsskiftet — förslagsvis före den 10 november året näst före det, för vilket lånet sökes. Ansökan bör ingivas till statens egnahemsstyrelse, som jämte yttrande i ärendet överlämnar ansökan till Kungl. Maj:t. Av Kungl. Maj:t beviljat arbetarsmåbruksstatslån bör kunna av kommunen lyftas hos statskontoret efter ingången av det år, för vilket lånet beviljats, och sist innan amorteringsskyldigheten å lånet inträder. De bestämmelser, som gälla för lyftande av egnahemsstatslån, torde kunna i tillämpliga delar tjäna som mönster för motsvarande föreskrifter i fråga om arbetarsmåbruksstatslån.

Arbetarsmåbrukslåneverksamheten bör inom kommunen handhavas av en särskild nämnd (arbetarsmåbruksnämnd). Där låneverksamheten kan förväntas bliva av mindre omfattning, må dock verksamheten omhändervhas av kommunalnämnden. För rätten att utöva sådan verksamhet bör fordras, att kommunen antagit särskild instruktion härom. Denna instruktion bör vara godkänd av statens egnahemsstyrelse. Vid fastställande av instruktion får alltså egnahemsstyrelsen tillfälle att bedöma, huruvida rörelsen inom en viss kommun bör omhändervhas av arbetarsmåbruksnämnd eller av kommunalnämnden.

Den särskilda arbetarsmåbruksnämnden bör bestå av fyra ledamöter, nämligen tre av kommunalstämma eller, där kommunalfullmäktige finnas, av dessa valda ledamöter samt egnahemsombudet för kommunen eller, där flera egnahemsombud, såsom i vissa norrlandssocknar, finnas inom en kommun, av egnahemsombudet för den del av kommunen, där vederbörande fastighet är belägen.

Då det icke torde vara lämpligt att alltför ofta ombyta ledamöter, föreslås att de kommunalvalda ledamöterna skola utses för en tid av fyra år. En av dessa bör företräda de kommunala synpunkterna. Detta innebär givetvis icke att allenast ledamot av kommunalnämnd eller av kommunalfullmäktige är valbar. Den ledamot, som företräder de kommunala synpunkterna, bör tillika vara ordförande i arbetarsmåbruksnämnden. Av de båda övriga kommunalvalda ledamöterna bör en representera jordägarna i orten och den andre de jordsökande arbetarnas intressen. För en var av de kommunalvalda ledamöterna bör utses en suppleant. Till ledamöter och suppleanter böra väljas lämpliga och sakkunniga personer, som äro bosatta inom kommunen.

Därest ordföranden är förhindrad att deltaga i sammanträde, bör nämnden inom sig utse annan ledamot eller suppleant att vid tillfället tjänstgöra som ordförande. Beträffande omröstning inom arbetarsmåbruksnämnd bör gälla, att varje ledamot har en röst och att som nämndens beslut skall gälla den mening, om vilken de flesta röstande förenat sig, men vid lika röstetal den mening, som biträdades av ordföranden. Ärende bör ej få företagas eller beslut däri fattas, såvida icke minst tre ledamöter äro tillstädes. Är fråga om beviljande av lån eller vidtagande av annan åtgärd, som medför ekonomisk förpliktelse, bör beslut ej få fattas, därest ej egnahemsombudet deltagit i ärendets avgörande eller däri avgivit skriftligt yttrande.

I likhet med vad som gäller i fråga om egnahemsnämnd böra arbetarsmåbruksnämnds ledamöter svara gent emot staten och låneförmedlaren, en för alla och alla för en, för de nämndens beslut, till vilka de med sina röster bidragit.

Någon ersättning av statsmedel till arbetarsmåbruksnämnds ledamöter för fullgörande av uppdraget att handhava arbetarsmåbruksrörelsen har icke ansetts böra utgå. Sociala jordutredningen förutsätter att de kommunalvalda ledamöterna, i de fall där rörelsen har den omfattning att ersättning bör utgå, erhålla sådan av kommunen samt att till egnahemsombudet utanordnas ersättning av hushållningssällskapets medel.

På dessa här ovan omförmälda grunder vilar det av sociala jordutredningen upprättade förslaget till kungörelse med allmänna grunder för den statsunderstödda arbetarsmåbrukslåneverksamheten. Någon särskild detaljmotivering till förslaget torde icke vara erforderlig. Det har icke ansetts lämpligt att från början binda denna lånerörelse vid alltför snäva reglementariska föreskrifter. Det synes vara bättre att man under de första åren mera försiktigt söker pröva sig fram.

Att för det första verksamhetsåret beräkna det erforderliga penningbeloppet möter givetvis stora svårigheter. Å ena sidan torde man kunna räkna med att många aspiranter komma att anmäla sig men å andra sidan gäller det att gå varligt fram vid igångsättande av denna helt nya verksamhet. Förslagsvis torde man kunna räkna med att under det för-

sta verksamhetsåret kommer att utlämnas lån till 1 250 arbetarsmåbrukslägenheter, vilket innebär att staten förbinder sig att i mån av behov utbetala räntefria lån till ett belopp av högst 5 000 000 kr. Då givetvis icke hela beloppet av beviljade lån kommer att utbetalas under första året utan antagligen fördelas på två eller flera år, torde för budgetåret 1932/1934 böra under nionde huvudtiteln anvisas ett anslag av 2 000 000 kr. Med hänsyn därtill att ifrågavarande lån äro räntefria torde anslaget böra i sin helhet täckas av andra statsinkomster än lånemedel.

I detta sammanhang torde böra något beröras statens ränteförlust å den av sociala jordutredningen föreslagna nya låneverksamheten. Härvid kan lämpligen jämförelse göras med statens ränteförlust å jordbruksegnahems-lånen.¹

Jordbrukslånen av 1905—1920 års typ förräntas efter 3½ %. Med fjärde året efter utgången av det kalenderår, varunder lånet lyftats, tillkommer amortering av lånets amorteringsdel med 2½ %. Statens ränteförlust å ett lån på 4 000 kr. av denna typ blir 789 kr. 74 öre om medelräntan å statskulden beräknas till 4.359 % (räntan för 1931 års lån) men 1 075 kr. 8 öre om medelräntan beräknas till 4.624 % (medelräntan å den totala statsskulden).

Jordbrukslån av 1928 års typ förräntas intill dess amorteringstiden börjar med 4 % samt därefter med 4½ %. Tiden för amorteringen inträder efter utgången av sjätte året från lånets lyftande. I amorteringshänseende delas lånet i två delar — en stående del ⅔ och en amorteringsdel ⅓. Å den senare delen erlägges en årlig amortering av 2 %. Under förutsättning att medelräntan å statsskulden beräknas till 4.359 % gör staten å ett lån på 4 000 kr. av denna typ en räntevinst på 105 kr. 71 öre. Beräknas medelräntan till 4.624 % gör staten en ränteförlust å 225 kr. 21 öre.

Enligt kungl. kungörelsen den 17 juni 1932 (S. ffs. nr 247) om nedsättning av räntan å vissa lån från egnahemslånefonden är räntan för åren 1932 och 1933 å lån, som utlämnats år 1920 eller senare, nedsatt till 3.7 % å statslån, varför amorteringsskyldighet ej föreligger, och till 3.3 % å den stående delen av statslån, varför amorteringsskyldighet föreligger. Statens ränteförlust å ett lån å 4 000 kr. av denna typ blir 863 kr. 89 öre om medelräntan å statsskulden beräknas till 4.359 % men 1 194 kr. 91 öre om medelräntan beräknas till 4.624 %.

Å ett arbetarsmåbrukslån å 4 000 kr. skulle statens ränteförlust bliva 3 400 kr. 2 öre om medelräntan å statsskulden beräknas till 4.359 % men 3 606 kr. 72 öre om medelräntan beräknas till 4.624 %.

När man bedömer storleken av statens uppfoffringar för egnahemslånen, bör man beakta även den förmån som egnahemslåntagare i regeln erhåller i form av premielån för jordbrukslägenheter. Dessa lån äro räntefria och behöva icke återbetalas.

¹ Uträkningarna hava på sociala jordutredningens uppdrag verkställts av en tjänsteman i riksbanken.

**Sammanställning av de upplysningar, som i vissa jordpolitiska
spörsmål lämnats av kommunalnämndsordförande, egna-
hemsombud, egnahemsnämnder, skogsbolag och arbetar-
sammanslutningar.**

**Beträffande jordbruk, som avser att bereda sin brukare bostad och
bärgning vid sidan av annan verksamhet.**

Fråga nr 1: Har Ni Eder bekant, att det inom Edert verksamhetsområde *Fråga nr 1.*
förefinnes någon önskan bland lantarbetare, skogsarbetare, hemmansägare-, arren-
dators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade härför lämpliga perso-
ner att förvärva jord för jordbruk, som avser att bereda innehavaren bostad och
bärgning vid sidan av annan verksamhet?

Om en sådan önskan finnes, eftersträvar arbetaren att anlägga ett dylikt hem
i närheten av tätare bebyggt samhälle eller mera avlägset från sådant samhälle i
närheten av en arbetsplats i skog eller vid lantbruk?

Svar:

Stockholms län:

Kommunalnämnderna: Nej. I Frösåkers och så även möjligen i Närke och i
härads torde dock en dylik önskan förefinnas. Där intresse finnes, eftersträvar ar-
betaren att få hemmet förlagt i eller i närheten av tätare bebyggt samhälle.

Uppsala län:

Kommunalnämnderna: Övervägande besvarat med nej. I några kommuner,
exempelvis Giresta och Balingsta, finnes visserligen intresse härför men inga möj-
ligheter att erhålla arbete vid sidan av jordbruket.

Helst i närheten av bebyggt samhälle.

Skogsbolagen: Nej.

Södermanlands län:

Kommunalnämnderna: Nej, i stort sett icke. Där önskan förefinnes, eftersträvar
arbetaren i regel att anlägga hemmet i närheten av tätare bebyggt samhälle.

Östergötlands län:

Kommunalnämnderna: En dylik önskan föreligger knappast. Vanligen i när-
heten av tätare bebyggt samhälle, där intresse finnes.

Skogsbolagen: Nej.

Jönköpings län:

Kommunalnämnderna: Nej.

I de fall, där en dylik önskan verkligen förefinnes, går strävan ut på att för-
lägga hemmet i närheten av tätare bebyggt samhälle.

Skogsbolagen: Nej.

Kronobergs län:

Kommunalnämnderna: De jakande och nekande svaren äro ungefär lika för-
delade.

Helst i närheten av tätare bebyggt samhälle.

Skogsbolagen: Knappast.

Kalmar län:

Kommunalnämnderna: Nej. Från ett flertal kommuner uppgives emellertid, att en önskan finnes bland arbetarna att uppföra egna bostadshus utan jordinnehav eller med jord för trädgård.

Skogsbolagen: Möjligen.

Önskemål torde finnas i båda riktningarna.

Gotlands län:

Kommunalnämnderna: Nej.

Blekinge län:

Kommunalnämnderna: Övervägande besvarat med nej.

Helst i anslutning till redan bebyggda samhällen.

Skogsbolagen: Nej. Arbetarnas önskan efter jord inskränker sig vanligen till tomt i närheten av tätare bebyggda samhällen, där möjlighet till industri- eller säsongarbete förefinnes.

Kristianstads län:

Kommunalnämnderna: Nej.

I de fall, där dylik önskan förefinnes, eftersträvar arbetaren att anlägga hemmet i eller i närheten av tätare bebyggt samhälle.

Malmöhus län:

Kommunalnämnderna: Nej.

I de få fall, dylik önskan förefinnes, eftersträvar arbetaren att anlägga hemmet i närheten av tätare bebyggt samhälle.

Hallands län:

Kommunalnämnderna: Nej.

Där önskan finnes, går denna ut på att förlägga hemmet i närheten av tätare bebyggt samhälle.

Göteborgs och Bohus län:

Kommunalnämnderna: Nej knappast; kommunerna i Lane härad hava samtliga besvarat frågan jakande.

Strävan finnes i båda riktningarna.

Skogsbolagen: I vissa fall föreligger en dylik önskan.

Nära samhälle.

Älvsborgs län:

Kommunalnämnderna: Någon dylik önskan torde knappast förefinnas.

Där önskan finnes, eftersträvar arbetaren att anlägga hemmet nära tätare bebyggt samhälle.

Skogsbolagen: Knappast, åtminstone icke i någon nämnvärd omfattning.

Skaraborgs län:

Kommunalnämnderna: Nej.

I de fall, där sådan önskan finnes, eftersträvar arbetaren att förlägga hemmet i närheten av tätare bebyggt samhälle.

Värmlands län:

Kommunalnämnderna: En dylik önskan förefinnes i flertalet kommuner.

Önskan finnes i bådadera riktningarna.

Skogsbolagen: Ja.

Önskemålen härutinnan varierande.

Örebro län:

Kommunalnämnderna: En dylik önskan förefinnes i allmänhet icke.
Där intresse finnes, eftersträvar arbetaren i regel att förlägga hemmet i närheten av tätare bebyggt samhälle.

Skogsbolagen: Knappast.

Västmanlands län:

Kommunalnämnderna: Knappast.

Där dylik önskan finnes, sträva vederbörande att förlägga hemmet i närheten av bebyggt samhälle.

Skogsbolagen: Nej.

Kopparbergs län:

Kommunalnämnderna: Ja, starkast synes denna önskan vara i skogs- och fjällbygden.

Helst i närheten av tätare bebyggt samhälle.

Arbetarsammanslutningarna: Ja, en dylik önskan finnes.

Flertalet torde önska få hemmet förlagt i närheten av tätare bebyggt samhälle.

Skogsbolagen: Knappast.

Gävleborgs län:

Kommunalnämnderna: Ja.

Önskemål finnes i bådadera riktningarna.

Arbetarsammanslutningarna: Ja, en dylik önskan förefinnes.

Flertalet torde önska få hemmet förlagt i närheten av arbetsplats i skog.

Skogsbolagen: Endast i ringa omfattning har en dylik önskan förmärkts.

Önskemål i bådadera riktningarna finnas.

Västernorrlands län:

Kommunalnämnderna: Ja.

Helst i närheten av tätare bebyggt samhälle.

Arbetarsammanslutningarna: Ja, detta är ett allmänt önskemål.

Helst i närheten av tätare bebyggt samhälle.

Skogsbolagen: Ja, en dylik önskan förefinnes i ganska stor utsträckning.

Helst i anslutning till bygd.

Jämtlands län:

Kommunalnämnderna: Ja; från silurområdet äro svaren dock nästan genomgående nekande.

Helst i närheten av tätare bebyggda samhällen.

Arbetarsammanslutningarna: Ja, en dylik önskan föreligger allmänt.

I närheten av tätare bebyggt samhälle.

Skogsbolagen: Ja, helst i närheten av tätare bebyggt samhälle.

Västerbottens län:

Kommunalnämnderna: En dylik önskan finnes; i kustlandet föreligger den dock endast mindre allmänt.

Helst i närheten av tätare bebyggt samhälle i allmänhet.

Arbetarsammanslutningarna: Ja, detta är ett ganska allmänt önskemål.

I närheten av tätare bebyggt samhälle.

Skogsbolagen: De jakande och nekande svaren äro ungefär jämnt fördelade. Endast inom Kramfors aktiebolags verksamhetsområde har emellertid någon mera allmän önskan förmärkts.

Önskemål i båda riktningarna föreligga.

Norrbottnens län:

Kommunalnämnderna: Ja. Svaret från Gällivare har ett visst intresse och lyder: »Av det överskott av arbetare, som säkerligen icke i framtiden kan beredas sysselsättning och utkomst i skogsbruk och gruvdrift, de enda näringarna av betydelse inom kommunen, finnas minst ett par tusen, som skulle önska förvärva jord i en trakt, där jordbruk är lönande, och tillgång till annat arbete finnes.»

I regel i närheten av tätare bebyggt samhälle.

Arbetersammanslutningarna: Ja, detta är ett allmänt önskemål.

Helst i närheten av tätare bebyggt samhälle.

Skogsbolagen: Nej.

Fråga nr 2.

Fråga nr 2: Finnes inom Edert verksamhetsområde jord, som kan lämpa sig för bildande av dylika egnahem, och i så fall i vilken omfattning?

Om sådan jord finnes torde angivas, huruvida den är odlad eller om den är ouppodlad men lämplig för odling.

Äges sådan jord av staten, kyrkan, bolag (ekonomisk förening) eller enskilda?

Svar:

Stockholms län:

Kommunalnämnderna: Ja, i allmänhet; dock ej i någon större omfattning; i Almunge dock omkring 150 hektar och i Norrsunda 600—800 tunnland.

Det finnes både odlad och oodlad jord, övervägande synes dock jorden vara odlad.

Mestadels av enskilda, fastän i stor utsträckning även av bolag; i mindre omfattning av kyrkan.

Uppsala län:

Kommunalnämnderna: I ett tiotal kommuner finnes dylik jord; i Älvkarleby exempelvis till omkring 150 hektar. Jorden är mestadels odlad och äges av enskilda men i någon omfattning även av bolag, staten och kyrkan samt av fideikommiss och allmänningar.

Skogsbolagen: Knappast.

Södermanlands län:

Kommunalnämnderna: Av de avgivna svaren gå ungefär hälften i jakande riktning. I exempelvis Tunaberg, Hölö, Dunker och Ärla uppgives jord finnas i stor omfattning; i Ärla och Hölö finnas dock knappast några utsikter till extra arbete. Jorden är mestadels odlad och äges i regel av enskilda, ehuru samtliga övriga rättssubjekt även äro representerade.

Östergötlands län:

Kommunalnämnderna: Ja, men endast i ringa omfattning; flera anmärkningsvärda undantag finnas, exempelvis Nykil, Vallerstad och Skönberga, varest lämplig jord finnes i stor omfattning. I flera kommuner finnes lämplig jord tillhörande fideikommiss.

Huvudsakligen odlad.

Äges huvudsakligen av enskilda, men därjämte även av kyrkan och staten samt i mindre omfattning av bolag.

Skogsbolagen: Beroende på priset.

Jönköpings län:

Kommunalnämnderna: Nej, bland de få undantagen märkes Bolmsö, där dylik jord finnes i stor utsträckning.

Där jord finnes, består den av såväl odlad som odlingsbar mark, och äges mesta-

dels av enskilda; såväl kyrkan, staten som bolag äga dock även dylik jord fastän i allenast ringa omfattning.

Skogsbolagen: Nej.

Kronobergs län:

Kommunalnämnderna: Ja, men i allmänhet endast i ringa omfattning; i Hinne-ryd uppgår emellertid tillgången till ungefär 500 hektar och i Ör finnes jord i mycket stor omfattning.

Vanligen är jorden odlad och äges av enskilda samt i mindre omfattning av bolag, staten och kyrkan.

Skogsbolagen: Ja, men ej i någon större omfattning.

Odlad.

Kalmar län:

Kommunalnämnderna: Ja, men i ganska begränsad omfattning.

Den är vanligen odlad och äges av enskilda samt i mindre omfattning även av staten, kyrkan och bolag.

Skogsbolagen: Lämplig, redan odlad jord finnes.

Gotlands län:

Kommunalnämnderna: Finnes i regel icke.

Där jord finnes, är den i allmänhet odlad och äges av enskilda och kyrkan samt i mindre omfattning av staten.

Blekinge län:

Kommunalnämnderna: Ja, i några kommuner till och med i stor omfattning. Jorden är mestadels odlad. Denna äges av enskilda vanligtvis, men även av kyrkan, kommuner, bolag och fideikommiss.

Skogsbolagen: Nej, den härför lämpliga jorden är redan såld till förutvarande arrendatorer.

Kristianstads län:

Kommunalnämnderna: Dylik jord finnes men i allmänhet icke i någon större omfattning; i Tosjö uppgives, att dylik jord finnes i överflöd och i Överöd och i Tryde uppskattas tillgången till omkring 100 hektar.

Jorden är mestadels odlad och äges av enskilda samt i mindre omfattning av staten och kyrkan; av bolag äges dylik jord endast i mycket ringa omfattning.

Malmöhus län:

Kommunalnämnderna: I flertalet kommuner finnes ingen dylik jord; i Södra Sandby och Lövestad finnes emellertid ungefär 250 hektar lämplig jord och i Bjuv 300 à 400 hektar.

Hallands län:

Kommunalnämnderna: Nej, Hallands län i allmänhet icke.

Där jord finnes, äro båda slagen representerade.

Äges av enskilda huvudsakligen.

Göteborgs och Bohus län:

Kommunalnämnderna: Nej knappast; Långelanda enda anmärkningsvärda undantaget; jord finnes därstädes i rätt stor omfattning.

I regel odlad, där jord finnes.

Den befintliga jorden äges av enskilda och staten samt även av kyrkan.

Skogsbolagen: I ytterst ringa omfattning.

Älvsborgs län:

Kommunalnämnderna: Ja, men endast i ringa omfattning. Jorden utgöres mestadels av odlad mark och äges av enskilda samt i mindre omfattning därjämte även av staten, kyrkan och bolag.

Skogsbolagen: Ja, men icke i någon större omfattning.

Huvudsakligen odlad jord.

Skaraborgs län:

Kommunalnämnderna: I allmänhet finnes icke någon dylik jord; flera anmärkningsvärda undantag finnas dock, exempelvis Synnerby, Norra Vånga och Ullervad, där jord finnes i mycket stor omfattning.

Där jord finnes, är den vanligtvis odlad. Den äges av enskilda samt i mindre omfattning därjämte av staten och kyrkan; bolag äger lämplig jord i ytterst ringa utsträckning.

Värmlands län:

Kommunalnämnderna: I flertalet kommuner finnes dylik jord, i några av dem till och med i stor omfattning, exempelvis i Stora Kil, By, Botilsäter och Eskilsäter; i Bro uppgives finnas omkring 500 tunnland.

Jorden är huvudsakligen odlad och äges av enskilda och bolag samt i mindre omfattning av staten, kyrkan och kommunen.

Skogsbolagen: Ganska god tillgång på odlad jord.

Örebro län:

Kommunalnämnderna: Ja, i någorlunda omfattning; i Nora landskommun till och med i stor utsträckning.

I allmänhet är den odlad och äges vanligen av enskilda men därjämte även av bolag och kyrkan.

Skogsbolagen: Dylik jord finnes. Hellefors bruks aktiebolag redovisar jord i ganska stor omfattning.

Västmanlands län:

Kommunalnämnderna: I flertalet kommuner finnes icke dylik jord; i Karbenning dock i avsevärd utsträckning.

Odlad vanligen.

Av enskilda, staten och bolag samt i mindre omfattning av kyrkan och hushållningssällskapet.

Skogsbolagen: Ferna bruks aktiebolag och Ramnäs bruks aktiebolag uppgiva, att lämplig jord finnes i så gott som obegränsad utsträckning.

Kopparbergs län:

Kommunalnämnderna: Ja, i ganska stor omfattning; i Malung exempelvis uppgår tillgången av lämplig, redan odlad jord till ungefär 300 hektar.

Jorden är till övervägande del odlad.

Den äges av bolag samt därjämte även av enskilda, kyrkan och staten.

Arbetersammanslutningarna: Tillgången är ganska omfattande; i Nusen exempelvis anslås denna till omkring 300 hektar.

Bådadera slagen förekomma i ungefär samma omfattning.

Äges av bolag samt i mindre omfattning av enskilda, kyrkan och staten.

Skogsbolagen: Odlad jord finnes i viss omfattning.

Gävleborgs län:

Kommunalnämnderna: Ja, i normal omfattning; i Ljusdal till och med i stor omfattning; i Torsåker uppgår tillgången till minst 100 hektar.

Mestadels odlad.

Äges huvudsakligen av enskilda och bolag men därjämte även av kyrkan och staten.

Arbetsarsammanslutningarna: Ja, och i allmänhet i ganska stor omfattning; anmärkningsvärda tillgångar rapporteras särskilt från Ovansjö, Los och Hassela.

Jorden äges av bolag och enskilda samt i ringa omfattning därjämte av staten och kyrkan.

Bådadera slagen finnas i ungefär samma omfattning.

Skogsbolagen: Ja, i ganska god omfattning. Bergvik och Ala nya aktiebolag äger i Ljusdal cirka 400—500 hektar lämplig, i stort sett redan odlad jord.

Västernorrlands län:

Kommunalnämnderna: Ja, i ganska god omfattning; i mycket stor omfattning i Torp och Viksjö; i Helgum ungefär 100 och i Ljustorp cirka 130 hektar.

I allmänhet är den odlad.

Jorden äges huvudsakligen av bolag och enskilda, i ringa omfattning därjämte av kyrkan och staten.

Arbetsarsammanslutningarna: Ja, i ganska stor omfattning; i exempelvis Bodum uppgives finnas ungefär 450 hektar lämplig jord och i Resele omkring 1 000 hektar.

I allmänhet utgöres den av odlingsmark.

Äges av bolag och enskilda samt i mindre omfattning av staten och kyrkan.

Skogsbolagen: Dylik jord finnes ganska allmänt.

Jämtlands län:

Kommunalnämnderna: Jord finnes i ganska god omfattning; i Hällesjö och Sveg till och med i betydande omfattning.

Jorden utgöres huvudsakligen av odlingsmark och äges av enskilda och bolag samt i mindre omfattning av staten och kyrkan.

Arbetsarsammanslutningarna: Ja, i stor omfattning; i Håsjö, Borgvattnet och Albacken (Hällesjö) uppgives lämplig jord finnas i nästan obegränsad omfattning.

Den utgöres vanligen av odlingsmark och äges av bolag och enskilda samt i mindre omfattning av staten och kyrkan.

Skogsbolagen: Dylik jord redovisas ganska allmänt.

Västerbottens län:

Kommunalnämnderna: Ja, i ganska god omfattning; i Årträsk finnes ungefär 450 hektar lämplig jord och i Norsjö finnes dylik jord i verkligt överflöd; i Fredrika uppgives finnas ett myrkomplex om ungefär 800 hektar, lämpligt för egnahemsbildningar.

Jorden utgöres mestadels av odlingsmark. Den äges av enskilda, bolag och kyrkan samt i mindre omfattning av staten.

Arbetsarsammanslutningarna: Ja, i ganska stor omfattning; i exempelvis Brattfors uppgives finnas ungefär 250 hektar lämplig jord, i Örträsk ungefär 300 hektar och i Brännäs uti nästan obegränsad omfattning.

Tillgången utgöres mestadels av odlingsmark och äges av enskilda, bolag och staten samt i mindre omfattning därjämte av kyrkan och kommun.

Norrbottnens län:

Kommunalnämnderna: Ja, i ganska god omfattning, i Norrfjärden till och med i betydande omfattning.

Jorden består huvudsakligen av odlingsmark.

Den äges av enskilda huvudsakligen men därjämte även av staten och bolag samt i ringa omfattning av kyrkan och stiftelse.

Arbetsarsammanslutningarna: Ja, i stor omfattning; i exempelvis Svanstein uppgives finnas ungefär 3 000 hektar lämplig jord samt i Pajala flera tusentals hektar

Största delen utgöres av odlingsmark.

Äges av bolag och enskilda; i mindre omfattning av staten samt i ringa omfattning därjämte av kyrkan, kommunen, samfälligheter och hushållningssällskap.

Skogsbolagen: Jord finnes säkerligen i erforderlig omfattning. Då denna emellertid är utarrenderad, skulle arrendatorerna följaktligen få avstå från sina arrenden.

Fråga nr 3. **Fråga nr 3:** Hur stor ägovidd i åker, äng och skogsmark bör ett dylikt eget hem omfatta?

Svar:

Stockholms län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 5½ å 6 hektar åker, 5 hektar äng och 5—10 hektar skogsmark.

Uppsala län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 5 å 5½ hektar åker, 4½ äng och 4—5 skogsmark.

Södermanlands län:

Kommunalnämnderna: Synnerligen varierande uppgifter. I medeltal uppgives dock 5 å 5½ hektar åker, 2½ äng och betesmark samt 5 å 6 skogsmark.

Östergötlands län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 4½ hektar åker samt 7 ängs- och skogsmark.

Skogsbolagen: Tilldelningen bör omfatta åkerjord och intill denna liggande ängsbackar, däremot icke skogsmark. Åkerjordens areal bör icke överstiga 3 tunnland; härå kan födas 2 kor.

Jönköpings län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 3½ hektar åker, 2½ å 3 äng samt 10 skogsmark.

Kronobergs län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 4½ hektar åker, 3 äng och 10—15 skogsmark.

Skogsbolagen: 4—5 hektar, varav 1½—2 åker.

Kalmar län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 4½ hektar åker, 2½ äng och 10 å 15 skogsmark. Uppgifterna äro emellertid synnerligen varierande.

Skogsbolagen: 2—5 hektar åker samt 5—8 äng och skogsmark.

Gotlands län:

Kommunalnämnderna: Cirka 4 hektar åker, 1½ äng och 5 skogsmark.

Blekinge län:

Kommunalnämnderna: Omkring 5 å 5½ hektar åker, 4½ äng samt 5—6 skogsmark.

Skogsbolagen: Beroende på köparens individuella arbetsmöjligheter samt på de ingående ägoslagens beskaffenhet.

Egnahemsnämnderna: I de fall brukaren kan erhålla arbete under de tider lägenheten icke tager hans tid i anspråk, kan storleksgruppen 3—7 hektar åker anses lämplig. Brukningsdelar under 2 hektar förutsätta, att ägaren har tämligen stadigvarande arbete utom hemmet.

Kristianstads län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 3—3½ hektar åker, 2½ ängsmark samt 4½ skogsmark.

Egnahemsnämnderna: Omkring 1½ hektar åker.

Malmöhus län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 3 hektar åker. De övriga ägoslagen förekomma endast sällsynt inom länet.

Hallands län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 3½ hektar åker, 2½—3 äng samt 6 skogsmark.

Göteborgs och Bohus län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 3 hektar åker, 1 äng samt 4 skogsmark.

Skogsbolagen: Åkerarealen bör omfatta 3—6 hektar, och utmarksarealen uppgå till 7—12 hektar.

Älvsborgs län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 3½ hektar åker, 2½ äng och 7 skogsmark.

Skogsbolagen: Omkring 2 hektar åker, 2 hektar ängsmark samt 5 à 6 skogsmark. Skogsanslag är dock icke tillrådligt.

Skaraborgs län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 4 hektar åker, 2½ äng och 4½ skogsmark.

Egnahemsnämnderna: 4 à 5 hektar åker.

Värmlands län:

Kommunalnämnderna: Omkring 2½—3 hektar åker, 1½ äng och 5—10 skogsmark.

Skogsbolagen: 2—3 hektar åker, 1½ äng och 5 skogsmark. Flera bolag avråda skogstilldelning.

Örebro län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 2½ hektar åker, 2 äng och 4 à 5 skogsmark. Några kommuner anse, att skogstilldelning är obehövlig, då det är gott om bränsle och lätt att komma över dylikt.

Skogsbolagen: 1—5 hektar åker samt någon betesmark. Någon skogsareal bör egnahemmet däremot icke omfatta.

Västmanlands län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 4 hektar åker, 2 äng och 4 skogsmark.

Skogsbolagen: 2—3 hektar åker samt 3—4 betesmark. Skogsmark bör däremot icke ingå i arealen.

Kopparbergs län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 2 hektar åker, 1½ äng och 10—15 skogsmark.

Arbetersammanslutningarna: Ungefär 3 à 3½ hektar åker, 3½ äng och 12 skogsmark.

Skogsbolagen: Ungefär 3 à 3½ hektar åker samt 7—8 skogsmark.

Gävleborgs län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 3½ hektar åker, 1½ äng och 9 skogsmark.

Arbetersammanslutningarna: Omkring 3½ hektar åker, 2 äng och 20 skogsmark.

Skogsbolagen: Ungefär 2 hektar åker, 3 ängs- och betesmark samt 15 skogsmark. Ett bolag anslår åkerarealen till 11—15 hektar. Flera bolag avstyrka skogsanslag.

Västernorrlands län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 3 hektar åker, 2 à 3 äng och 10 skog.

Arbetersammanslutningarna: Cirka 3—3½ hektar åker, 3 äng och 12 skog.

Skogsbolagen: Ungefär 2 à 3 hektar åker och lika mycket ängs- och betesmark. Någon skogstilldelning bör icke ske.

Jämtlands län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 2½ hektar åker, 2½ äng och 15 à 20 skogsmark. Från en kommun framhålles, att skogsmark icke kan anses erforderlig, samt att inköp av skog åsamkar köparen alltför stor skuldbörda.

Arbetarsammanslutningarna: Omkring 3 hektar åker, 5 äng och 20—25 hektar skogsmark.

Skogsbolagen: Ungefär 2 hektar åker, 2 ängs- och betesmark samt 15—20 skogsmark. Flera bolag anse, att skog icke bör tilldelas egnahemmet.

Västerbottens län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 5 hektar åker, 3 äng och 12 skogsmark.

Arbetarsammanslutningarna: Ungefär 3½ à 4 hektar åker och 4 äng; beträffande skogsmark variera uppgifterna från 3 och upp till 50 hektar.

Skogsbolagen: Skogstilldelning anses allmänt icke vara att förorda. Övriga ägoslag böra sammanlagt omfatta en areal av 2—20 hektar, beroende på markens godhetsgrad.

Norrbottens län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 4½ hektar åker, 5½ äng samt 30 skogsmark.

Arbetarsammanslutningarna: Omkring 4 à 4½ hektar åker, 3½ äng samt 15 skogsmark.

Skogsbolagen: Beror på vederbörandes vilja och utsikter i övrigt att sköta en större areal.

Fråga nr 4. **Fråga nr 4:** Vad kan ungefärliga kostnaden för dess anläggande, inberäknat jordköp, byggnadskostnad, nyodlingskostnad, utgöra därest det förutsättes, att ägaren utför allt arbete han kan själv uträtta?

Svar:

Stockholms län:

Kommunalnämnderna: Cirka 7 500 à 8 000 kr.

Uppsala län:

Kommunalnämnderna: Cirka 8 500 kr.

Södermanlands län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 7 000 à 7 500 kr.

Östergötlands län:

Kommunalnämnderna: Cirka 7 000 à 8 000 kr.

Skogsbolagen: Egnahemsägaren kan endast i undantagsfall utföra annat arbete vid nybyggnad än hantlangningsarbete, och då nybyggnad blir regel, torde ett eget hem med åkerjord, tomt och hus hålla sig i kostnad omkring 12 000 à 14 000 kr.

Jönköpings län:

Kommunalnämnderna: Omkring 7 500 kr.

Kronobergs län:

Kommunalnämnderna: Cirka 8 000 kr.

Skogsbolagen: Omkring 6 500 kr.

Kalmar län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 10 000 kr.

Skogsbolagen: 8 000—9 000 kr.

Gotlands län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 7 000 kr.

Blekinge län:

Kommunalnämnderna: Cirka 7 000 kr.

Skogsbolagen: Beror på köparens individuella arbetsmöjligheter samt på de ingående ägoslagens beskaffenhet.

Kristianstads län:

Kommunalnämnderna: Omkring 7 500 kr.

Malmöhus län:

Kommunalnämnderna: Omkring 8 500 kr.

Hallands län:

Kommunalnämnderna: Omkring 8 000 kr.

Göteborgs och Bohus län:

Kommunalnämnderna: Omkring 7 000 kr.

Skogsbolagen: Om lämpliga åbyggnader ingå i förvärvet, torde kostnaderna uppgå till 5 000 å 10 000 kr., eljest till 8 000 å 12 000 kr.

Älvsborgs län:

Kommunalnämnderna: Omkring 7 500 kr.

Skogsbolagen: Cirka 8 500 kr., därest köparen själv skall bygga. Därest redan bebyggda lägenheter finnas till salu, torde priset för ett egna hem kunna uppskattas till 2 000—5 000 kr.

Skaraborgs län:

Kommunalnämnderna: Omkring 7 500 kr.

Värmlands län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 7 500 kr.

Skogsbolagen: Omkring 8 000 kr.

Örebro län:

Kommunalnämnderna: Cirka 7 500 kr.

Skogsbolagen: Ungefär 8 000 kr.

Västmanlands län:

Kommunalnämnderna: Omkring 8 500 kr.

Skogsbolagen: 10 000—15 000 kr.

Kopparbergs län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 9 000 kr.

Arbetarsammanslutningarna: Cirka 8 500 kr.

Skogsbolagen: Ungefär 8 000 kr.

Gävleborgs län:

Kommunalnämnderna: Omkring 8 000—8 500 kr.

Arbetarsammanslutningarna: Cirka 7 500 kr.

Skogsbolagen: Omkring 7 000 kr.

Västernorrlands län:

Kommunalnämnderna: Cirka 7 000—7 500 kr.

Arbetersammanslutningarna: Ungefär 6 500—7 000 kr.

Skogsbolagen: Omkring 4 500 kr. Ett bolag uppskattar kostnaderna till cirka 11 000 kr.

Jämtlands län:

Kommunalnämnderna: Ungefär 6 500 kr.

Arbetersammanslutningarna: Cirka 7 000 kr.

Skogsbolagen: Cirka 7 000 kr.

Västerbottens län:

Kommunalnämnderna: Omkring 7 500 kr.

Arbetersammanslutningarna: Omkring 6 000 à 6 500 kr.

Skogsbolagen: Omkring 5 000 kr., därest ägaren själv utför allt det arbete han förmår. Kostnaderna äro dock i hög grad växlande.

Norrbottens län:

Kommunalnämnderna: Omkring 7 000—7 500 kr.

Arbetersammanslutningarna: Ungefär 6 000 kr.

Skogsbolagen: Ett eget hem nog stort att föda häst, två kor samt några småkreatur torde draga en kostnad av ungefär 11 000 kr.

Fråga nr 5. Fråga nr 5: Har Ni Eder bekant att inom Edert verksamhetsområde finnes lantarbetare och skogsarbetare m. fl. som äga bostadshus och önska förvärva jord därtill för drivande av jordbruk vid sidan av annan verksamhet?

Finnas bland dessa arbetare några med så dåliga bostadsförhållanden, att det ur social synpunkt finnes anledning för staten att lämna dem ekonomiskt stöd för förbättring av de bostadshus, som de äga?

Om arbetare i sådant läge finnas, hur stort är deras ungefärliga antal?

Svar:

Stockholms län:

Kommunalnämnderna: Nej.

Nej. Från Danderyd uppgives, att de sämsta tänkbara bostadsförhållanden föreligga på kronans gårdar därstädes.

Uppsala län:

Kommunalnämnderna: Nej.

Endast undantagsvis besvarat med ja.

Skogsbolagen: Nej.

Södermanlands län:

Kommunalnämnderna: Nej.

Nej; endast från Lunda och Öja jakande svar, och här rör det sig blott om några få fall.

Östergötlands län:

Kommunalnämnderna: Nej.

Nej; endast få undantag finnas; högsta redovisade antalet uppgår till ett trettiotal.

Jönköpings län:

Kommunalnämnderna: Nej.

Skogsbolagen: Nej.

Kronobergs län:

Kommunalnämnderna: Nej.

I ytterst få fall finnas dylika arbetare; i västra Torsås uppgives, att deras antal uppgår till 25 %.

Skogsbolagen: Nej.

Nej.

Kalmar län:

Kommunalnämnderna: Nej.

Skogsbolagen: Nej.

Gotlands län:

Kommunalnämnderna: Nej.

Nej.

Blekinge län:

Kommunalnämnderna: Nej.

Endast i undantagsfall, och då rör det sig högst om ett tiotal.

Skogsbolagen: Nej.

Kristianstads län:

Kommunalnämnderna: Nej.

Nej.

Malmöhus län:

Kommunalnämnderna: Nej.

Nej.

Hallands län:

Kommunalnämnderna: Nej.

Nej, endast i undantagsfall. Högsta uppgivna antalet rör sig om ett tiotal.

Göteborgs och Bohus län:

Kommunalnämnderna: Nej.

Nej; i de ytterst få fall, där frågan är jakande besvarad, rör det sig om ett par stycken.

Skogsbolagen: Nej.

Älvsborgs län:

Kommunalnämnderna: Nej.

Skogsbolagen: Nej.

Skaraborgs län:

Kommunalnämnderna: Nej.

Nej.

Värmlands län:

Kommunalnämnderna: Nej.

Nej.

Skogsbolagen: Nej.

Inom verksamhetsområdena för Uddeholms aktiebolag och aktiebolaget Mölnbacka—Trysil finnas arbetare i denna ställning.

Örebro län:

Kommunalnämnderna: Nej.

Endast ett par jakande svar; högsta antalet redovisade av Hardemo med ett tjugotal.

Egnahemsombuden: Nej.

Nej. Inom verksamhetsområdet för Skyllbergs bruks aktiebolag finnas arbetare i denna ställning i ringa omfattning.

Västmanlands län:

Kommunalnämnderna: Nej.

Skogsbolagen: Nej.

Kopparbergs län:

Kommunalnämnderna: Ja, men endast i ringa omfattning.

Knappast.

Arbetersammanslutningarna: Ja, men knappast i någon större omfattning.

På flera platser finnas dylika arbetare, på flera andra däremot icke; största antalet rapporteras från Nussnäs och Furudal med omkring 40 resp. 50 stycken.

Skogsbolagen: Nej.

Nej.

Gävleborgs län:

Kommunalnämnderna: De jakande och nekande svaren ungefär lika fördelade.

I flertalet kommuner torde dylika arbetare finnas men i allmänhet endast i ringa antal; i Söderala, Mo och Delsbo ett tjugotal samt i Gnarp ungefär ett femtiotal.

Arbetersammanslutningarna: Ja, dylika arbetare finnas ganska allmänt; i Ovan-
sjö utgöra dessa ungefär 40 % av den lokala organisationens samtliga medlemmar,
varjämte finnes ett ganska stort antal bland ortens övriga befolkning.

Ja, omkring ett tiotal i allmänhet; i Söräng uppgår antalet till omkring 5 % av
ortsorganisationens samtliga medlemmar.

Skogsbolagen: Nej. I Vifors uppgives emellertid av Bergvik och Ala nya aktie-
bolag, att dylika arbetare finnas.

Västernorrlands län:

Kommunalnämnderna: Dylika arbetare finnas men endast i ringa omfattning.

Ja, men endast ett fåtal i allmänhet; högsta antalet rapporteras från Gideå och
Skorped med ett femtiotal.

Arbetersammanslutningarna: Ja, dylika arbetare finnas.

Ja; i genomsnitt ett tjugotal; i Forsmo uppgår deras antal till ett femtiotal.

Skogsbolagen: Nej; i allmänhet icke.

Nej.

Jämtlands län:

Kommunalnämnderna: Inom jämtländska silurområdet finnas icke dylika arbe-
tare men väl inom återstående delen av länet.

Samma torde förhållandet vara i fråga om arbetare med dåliga bostadsförhållan-
den. Sveg och Rätan redovisa ett fyrtiotal.

Arbetersammanslutningarna: Ja, men icke i någon större omfattning.

Ja; i genomsnitt rör det sig om 10 à 15 stycken, i Hammerdal och Alsen uppgår
antalet till ett femtiotal.

Skogsbolagen: Nej, icke i allmänhet.

Nej.

Västerbottens län:

Kommunalnämnderna: Ja, dylika arbetare finnas, fastän allenast i mindre om-
fattning.

I flera kommuner finnas arbetare med dåliga bostadsförhållanden; högsta antalet
redovisar Byske med c:a 200 stycken.

Arbetersammanslutningarna: Möjligen i mindre omfattning.

Inom vissa verksamhetsområden finnas dylika arbetare, i andra däremot icke. I
förstnämnda fallet rör det sig i allmänhet om ett tiotal personer; i Örträsk upp-

gives emellertid finnas omkring 100 dylika arbetare och i Björknäs omkring 150 stycken eller 30 % av ortsorganisationens medlemsantal.

Skogsbolagen: Nej.

Nej.

Norrbottens län:

Kommunalnämnderna: Dylika finnas i flertalet kommuner.

Ja, det finns arbetare med dåliga bostadsförhållanden. I Gällivare uppgives antalet uppgå till omkring ett tusental.

Arbetersammanslutningarna: Ja, en dylik önskan förefinnes ganska allmänt.

Ja, i allmänhet ett tjugotal inom varje verksamhetsområde; i Areavara och Norra Harads uppgives finnas omkring 100 dylika arbetare; i Sörbyn uppgår antalet till 90 % av den lokala organisationens samtliga medlemmar.

Skogsbolagen: Nej.

Allmänna spörsmål.

Fråga nr 6: *Har Ni några önskemål att framföra rörande ändrad organisation Fråga nr 6. av egnahemsrörelsen? Angiv i så fall vilka.*

Svar:

Stockholms län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Minskade kostnader för egnahemsrörelsen. Större befogenhet för egnahemsnämnderna att praktiskt avgöra frågorna. Större befogenhet för ombuden, vilka böra kallas att närvara vid alla avsyningar. Egnahemslån bör ej utlämnas till högre belopp än som motsvarar 50—60 % av egendomens taxeringsvärde. Enligt nuvarande förhållanden få låntagarna låna alldeles för höga belopp. Ingen bör få köpa ett egnahem, med mindre han kan betala minst halva köpeskillingen. Endast de, som äga förutsättningar att kunna sköta jord och djur, böra få komma i besittning av ett egnahem. Egnahemmen böra göras större än hitintills varit fallet. Byggnaderna ställa sig alltför dyrbara. Inbetalning av ränta och amortering å egnahemslån bör äga rum under sommaren, då låntagarna ha bästa utsikter att erhålla arbetsförtjänster. Nuvarande inbetalningsterminer äro synnerligen olämpliga, då de sammanfalla med den kommunala skatteuppbörden. Det bör ej tillåtas, att hustrun, i de fall mannen är gammal, men hon ung, får teckna egnahemslånet. Lokala ombud eller nämnder böra få större inflytande vid värderingar, prövning av sökandens personliga och ekonomiska kvalifikationer, styckningar etc. I främsta rummet bör egnahemsrörelsen inriktas på att kraftigt stödja redan befintliga egnahem, särskilt sådana som tillkommit under krisåren med de rådande höga jordpriserna. I detta avseende torde en sänkning av egnahemslåneräntan och beviljandet av stödlån i första hand vara att förorda. Egnahemsbolagen hava gjort egnahemsrörelsen till en affär, byggd på höga belåningsvärden.

Uppsala län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Egnahemsrörelsen bör åtminstone delvis omorganiseras. Den nuvarande organisationen drager nämligen alltför stora förvaltningskostnader. Egnahemsnämnderna exempelvis borde avskaffas och ersättas med mindre kommittéer eller nämnder för varje kommun. Mera frikostighet med lån, varvid dock bör tillses, att endast verkligt dugliga och för yrket lämpade personer erhålla lån. Flera anse, att brukningsdelarna böra göras större och byggnaderna enklare.

Södermanlands län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Det procentuella förvaltningsbidrag, som staten utbetalar till låneförmedlarna, är för knappt. Räntefria lån under längre tid än nu och därefter lägre ränta. Större noggrannhet vid personvalet. Egnahemslån böra ej utlämnas för fastigheter, som betinga alltför hög köpeskilling. Möjligheter böra finnas att bevilja lån åt äldre fastigheter utan att nybyggnad ifrågasättes.

Östergötlands län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Större inflytande för kommunernas förtroendemän. Egnahemsnämnderna böra vara försiktiga vid utlämnandet av lån och först undersöka, om sökanden verkligen blir hjälpt med ett lån, och om han kan fullgöra amorteringar och räntor i framtiden. Med nuvarande bestämmelser bliva kostnaderna för byggnadernas uppförande alltför dyrbara i förhållande till kostnaderna för jorden. Denna disproportion blir starkare ju mindre egnahemmet göres. Standardhus böra uppföras.

Jönköpings län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: En mera centraliserad organisation med större befogenhet för de lokala egnahemsombuden eller de lokala myndigheterna. Större egnahemslån böra utgå även till icke nybildade egnahem.

Kronobergs län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Formerna för egnahemslåns erhållande böra förenklas. De mindre jordbrukarna böra bliva bättre representerade. Större noggrannhet i många fall vid valet av egnahemsombuden. I allmänhet äro egnahemmen för små i areal och boningshusen alltför dyrbara. Understöd borde kunna utlämnas jämväl för arrende av jord. Egnahemsnämnderna borde få utlämna s. k. tilläggs lån ej blott för inköp av jord utan även för om- och tillbyggnad å jordbruksegnahem.

Kalmar län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Egnahemsnämnden bör bestå av praktiska jordbrukare, framför allt böra dessa hava ett stort inflytande vid fastighetsvärderingar. Egnahemslån böra beviljas även för inköp av redan bebyggda och uppodlade mindre jordbruksfastigheter. Bättre tillsyn att bolag och enskilda icke betinga sig oskäligen priser vid styckning av jordbruk.

Gotlands län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Räntor och amorteringar böra få inbetalas halvårs- eller kvartalsvis. En sänkning av egnahemslåneräntan till 3½ %, som gällde intill år 1920, synes vara önskvärd. Egnahemmen böra göras större, ty kostnaderna för byggnaderna bliva eljest alltför höga i förhållande till arealen.

Blekinge län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Ett bättre bedömande av sökandens kvalifikationer. De dryga syne- och premieringsresorna för hushållningssällskapens ombud borde indragas eller betydligt minskas och besparingarna komma brukarna till godo. För nu sagda uppdrag borde kommunalombud anlitas. Redan vid jordens förvärfvande borde en del av lånet kunna erhållas. Mera kommunalt inflytande vid egnahemslånens utbetalande.

Kristianstads län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Det kommunala eller lokala inslaget bör göras starkare och tilldelas större inflytande. Kvalificerade personer på orten böra få företaga värderingar av egnahemmen i och för statslånens erhållande. De böra även få yttra sig om huruvida sökandena äro lämpliga som jordbrukare, om de äro skötsamma o. s. v. I egnahemsnämnderna böra mindre jordbrukare bilda majoriteten. Ombuden böra bemöda sig att bistå egnahemsinnehavaren redan vid starten med upplysningar och råd. Avlönade ortsombud. Byggnadskostnaderna böra nedbringas, vilket bäst sker därigenom, att innehavarna få rätt att anskaffa byggnader efter behov. De egnahem, som nu finnas, äro i allmänhet för små. Skog bör vid avstyckningar i allmänhet ej tilldelas egnahemmet. Jordanskaffningen bör ordnas så, att köparna icke få betala jorden för dyrt till onödiga mellanhänder. För närvarande gå egnahemslånens fördelar ofta till säljaren i stället för köparen.

Malmöhus län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Lokala myndigheter och organisationer böra få avgiva yttrande över sökandens kvalifikationer, prissättning, styckning o. dyl. Försäljning av jord till egnahem bör ske genom statlig kontroll. Endast lättskött och god jord bör inköpas för egnahem. Egnahemmen böra i främsta rummet anläggas å orter, där arbetsförtjänster vid sidan av jordbruket kunna erhållas. Större arealer. Åtgärder så att brukaren icke får för stor skuldbörda redan vid starten. Egnahemsinnehavaren bör få uppföra de nödiga husen efter behov och förmåga. Inom varje län bör anställas byggnadssakkunniga förmän, som skola hjälpa egnahemslåntagarna att själva bygga sina hus. Lån böra beviljas även till köpare av redan bebyggda fastigheter. Privatspekulation bör ej få förekomma.

Hallands län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Egnahemslånen utlämnas till alltför höga belopp i förhållande till fastigheternas egentliga värden. Byggnaderna draga för höga kostnader, varigenom egnahemsinnehavaren redan från alla första början får för stora skulder. Egnahemmen göras i regel alltför små. Egnahemsrörelsen bör försöksvis omfatta även statare.

Göteborgs och Bohus län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Den lokala organisationen bör överföras till landstingen. Enklare former. Egnahemsombuden böra närvara vid syner å egnahemmen. Avlöning åt egnahemsombuden. Egnahemslån böra beviljas även för redan bebyggda fastigheter. Byggnaderna ställa sig i allmänhet alltför dyrbara. Billigare ränta samt ungefär dubbelt så lång amorteringstid.

Älvsborgs län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Egnahemsrörelsen bör läggas under landstingen och lånen sökas hos (förmedlas av) de kommunala myndigheterna (kommunalnämnderna), vilka ju även under nuvarande system skola yttra sig om sökandenas lämplighet. En snabbare handläggning önskvärd av särskilt låneärenden. Egnahemslånen böra utlämnas redan vid påbörjandet av byggnaderna. Egnahemsinnehavaren bör, åtminstone i viss utsträckning, få själv bestämman angående byggnadernas beskaffenhet och tiden för deras uppförande.

Skaraborgs län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Egnahemsrörelsen bör göras smidigare, enklare och billigare i organisation. Kommunalnämnderna

böra vara yttersta länken i egnahemsrörelsen. Noggrann prövning bör verkställas, huruvida lånesökarna hava goda insikter i jordbruk och om de äro sparsamma och arbetsamma. Lån bör icke utlämnas till medellösa, då dessa omöjligen kunna fullgöra sina förpliktelser. Egnahemsbildningar böra icke befrämjas å orter, där möjligheter till extra förtjänster saknas eller goda avsättningsmöjligheter icke förefinnas. Lån böra icke utlämnas till egnahem med alltför liten areal. Egnahemslåntagaren bör få bebygga efter råd och lägenhet. Moratorium för egnahemslån. Lån bör utlämnas även för anskaffande av redan bebyggda fastigheter. All jordanskaffning bör ske utan mellanhänder.

Värmlands län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Besiktning av egnahemmen bör ske åtminstone vartannat år av någon hushållningssällskapets tjänsteman, vilken bistår brukaren med nödiga råd. Egnahemsnämnderna böra tillse, att lån icke beviljas till för höga belopp i förhållande till fastigheternas verkliga värden. En egnahemslåntagare får vänta alldeles för länge på sina pengar.

Örebro län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Egnahemsnämnderna böra sammanträda oftare än nu är fallet. Egnahemsombuden böra vara avlönade för att kunna visa mera intresse. Snabbare behandling av låneärenden. Någon kommunal institution borde beredas tillfälle yttra sig om resp. lånesökares utkomstmöjligheter. Den nuvarande egnahemsverksamheten synes i många fall uppmuntra till alltför stor skuldsättning. Byggnadsbestämmelserna böra mildras.

Västmanlands län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Enklare byggnader böra få uppföras. Kommunalnämnderna böra få yttra sig om deras lämplighet, som söka egnahemslån.

Kopparbergs län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Jordbrukslägenheterna äro ofta alltför små tilltagna.

Gävleborgs län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Smidigare bestämmelser i fråga om möjligheterna att erhålla lån. Egnahemslån böra utlämnas för redan bebyggda fastigheter. Åtgärder böra vidtagas för att förhindra bankerna att komma åt egnahemmen. Egnahemsrörelsen bör gå in för ett friare och billigare byggnadssätt. Möjligheter böra finnas för beviljande av tillägglån för byggnader.

Västernorrlands län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Mera smidighet. Uppmjukning av byggnadsbestämmelserna. Bättre kontroll, att egnahemsombuden ej övervärdera jorden, så att lån utlämnas till belopp, som ej stå i proportion till fastigheternas verkliga värde. Större arealer böra ingå i egnahemsjordbruken. Låntagaren bör äga utfå en del av lånet, innan han börjar bygga. Flera sammanträden med egnahemsnämnderna.

Jämtlands län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Formerna för erhållandet av egnahemslån böra underlättas. Lånen böra vara räntefria under exempelvis de tio första åren. Kommunalnämnderna böra vara organ för egnahemsrörelsen i kommunerna i stället för de nuvarande egnahemsombuden. Lån böra ut-

lämnas även åt bebyggda fastigheter. Mindre formalism och större kontakt med låntagarna. Köparen bör själv få uppföra husen i mån av tid och förmåga.

Västerbottens län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Mindre dyrbara hus böra uppföras på de oftast små egnahemslägenheterna. Redan bebyggda fastigheter böra komma i åtnjutande av egnahemslån.

Norrbottnens län:

Kommunalnämnderna, egnahemsombuden, egnahemsnämnderna: Beviljade egnahemslån böra utbetalas snabbare än vad för närvarande är fallet. Jordförmedlingen bör främst taga sikte på att tillvarataga för egnahemsbildning lämplig jord i landets sydligare trakter. Endast där för sökanden lämpligt förvärvsarbete vid sidan av jordbruket kan garanteras, bör lån till egnahem i dessa trakter utlämnas. I många ömmande fall, exempelvis då låntagaren har att dragas med alltför stora skuldbördor på grund av utförda husbyggnader eller odlingar, böra egnahemslånen helt eller delvis efterskänkcas. Detta bör i så fall lämpligen ske i form av premielån.

Reservation

av herrar **Molander** och **Sten** som anförde:

Enligt utredningsmännens enhälliga mening är syftet med de föreslagna åtgärderna att bereda möjlighet för medellösa skogsarbetare eller likställda arbetare att förvärva mindre lägenheter, som skulle avse att tillföra innehavaren ökad utkomst genom jordbruk, som drives vid sidan av annan verksamhet. Om detta syfte skall ernås synes det vara en oundgänglig förutsättning att det allmännas hjälpåtgärder ej erhålla en sådan begränsning att hjälpen blir otillräcklig och syftet ej kan uppnås.

Det torde i regel ej vara möjligt att inköpa och uppodla en jordbrukslägenhet av den storlek, att å densamma kan födas två kor och några smådjur samt tillika å lägenheten uppföra ett boningshus och nödiga ekonomibyggnader för en summa av högst 4 000 kr. Priserna å såväl odlad som för odling lämplig jord variera rätt väsentligt i landet. Byggnadskostnaden ställer sig jämväl rätt olika på skilda orter. Enligt vårt förmenande komma nödiga byggnader av enkel men tillfredsställande beskaffenhet för det ändamål det här är fråga om att i uppförande draga en kostnad av mellan 3 000 och 4 500 kr. Den summa, som erfordras för jordinköpet, torde i allmänhet komma att variera mellan 500 och 2 000 kr. Avsikten är att taga såväl odlad som delvis odlad och helt oodlad jord i anspråk för den nya formen av statsunderstödda egna hem. Detta förhållande måste ju medföra, att kostnaderna för jordförvärvet komma att skifta högst avsevärt. Därtill kommer, att jordpriset blir beroende av jordens beskaffenhet, läge och andra omständigheter.

Det torde anses önskvärt, att statshjälpen i möjligaste mån blir av likartat värde för egnahemsbildarna. I det närmaste bör det göras till ett villkor, att när lägenheten är odlad, bebyggd och iordningställd för sitt ändamål ingen skuld åvilar densamma eller innehavarna vid sidan av statslånet. Om lånen begränsas till 4,000 kr., komma egnahemsbildarna att starta under vitt skilda betingelser. Med den erfarenhet, som finnes angående odlingen å upplåtta skogstorp och odlingslägenheter å kronans mark samt från kolonisationsförsöken å kronoparker i Norrland och Dalarna, måste det anses för högst sannolikt, att den egnahemsbildare, som nödgats förbruka hela det bekomna statslånet för inköp av oodlad jord och bebyggande av densamma, ej blir i tillfälle att uppodla nödig areal jord. Kostnaden för odlingen, vilken förutsättes skola utföras av egna-

hemsbildaren själv, bör därför ingå i lånebeloppet, om inte syftet med statslånet och hela verksamheten i det väsentliga skall alldeles förfelas. Genomsnittsbehovet för bildande av arbetaresmåbruk torde med iakttagande av sparsamhet och omsorg kunna beräknas till 5 000 kr. Sättes en högsta gräns för lånen vid 4 000 kr., hysa vi allvarliga farhågor för att en del arbetaresmåbruk startas, vilka ej bliva genomförda. Av skilda omständigheter kan i vissa fall ett högre belopp än 5 000 kr. vara erforderligt, varför vi förorda, att lån må utgå med högst 6 000 kr.

Beträffande det belopp, som arbetaresmåbrukare kan vara i stånd att årligen erlægga i amortering å erhållet lån, hålla vi med hänsyn tagen till framför allt de egendomslösa norrländska skogsarbetarnas ekonomiska förhållanden och läge i övrigt före, att högre belopp än 100 kr. ej kan påräknas. Åtkomsten av ett arbetaresmåbruk torde visserligen komma att höja innehavarens levnadsstandard, men ej öka hans kontanta inkomster. Vi förmena därför, att amorteringsskyldighet å erhållet lån ej bör åvila högre belopp än 3 000 kr. Åtminstone är det en ofrånkomlig förutsättning för att 4 000 kr. skola kunna amorteras, att lånet är tillräckligt stort för att i detsamma skall kunna ingå uppodling av den areal, som erfordras för att kunna föda två kor. Enligt vår uppfattning uppstår det alltså, trots att lånen föreslås bli räntefria, en skillnad mellan det belopp som erfordras och det som kan amorteras. Om man hyser betänkligheter emot att lämna kontant hjälp utan återbetalningsskyldighet till dessa arbetaresmåbrukare personligen — sådan utgår ju dock såväl till kronotorpare som andra småbrukare i olika former — kan saken ordnas så, att staten placerar ett visst belopp, fixerat antingen till exempelvis 2 000 kr. eller till viss del, förslagssvis en tredjedel, av lånesumman, som amorteringsfritt bottenlån och genom inteckningen för detta förbehåller sig kontroll över dessa lägenheter även i fortsättningen.

Under hänvisning till det anförda föreslå vi alltså, att arbetaresmåbrukslån må kunna utgå med högst 6 000 kr. och att en sådan ändring införes i den föreslagna kungörelsen, samt hemställa att det under frågans fortsatta behandling överväges, huruvida icke staten bör genom ett bottenlån på sätt vi antytt utfylla skillnaden mellan lånebehovet och amorteringsmöjligheten. Vi ha icke ansett oss kunna eller böra på ett preciserat sätt angiva, vilka ändringar i förslaget till kungörelse som på grund av dessa överväganden bliva erforderliga.

Såsom särskilt yttrande hava herrar **Molander** och **Sten** vidare anført:

Det ingår ej i utredningsmännens uppdrag att undersöka, huruvida en expropriationslagstiftning är erforderlig för lösande av de sociala jordfrågorna. Vi kunna dock ej underlåta att uttala våra bestämda farhågor för att om och när de föreslagna åtgärderna skola genomföras i det levande

livet, svårigheter för anskaffande av den för nybildning av arbetaresmåbruk behöfliga jorden mångenstädes skola uppstå. Med all säkerhet kommer det att visa sig, att lämplig och lämpligt belägen jord för det avsedda ändamålet många gånger ej kan förvärfvas, änskönt den finnes och av ägaren utan eget förfång kan avvaras. Det kan även förutspås, att oskäligen jordpriser komma att i viss utsträckning förhindra tillkomsten av nya arbetaresmåbruk. Vi uttala därför, att statsmakterna vid ett genomförande av förslaget till statsunderstödda arbetaresmåbruk måtte åvägbringa en expropriationslagstiftning, som möjliggör verksamhetens genomförande i hela den utsträckning, som är avsedd och nödvändig.

Statens offentliga utredningar 1932

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande rörande erkännande och verkställighet av utländsk civildom. [2]
Lagberedningens förslag till revision av ärvdabalken. 4. Förslag till lag om boutredning och arvsifte m. m. [6]
Promemoria ang. lagstiftning om vissa straffprocessuella tvångsmedel. [29]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

1930 års pensionssakkunniga. Betänkande med förslag till reglemente ang. tjänstepension för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen, m. m. [19]
1930 års pensionssakkunniga. Betänkande med förslag till reglemente ang. tjänstepension för arbetare i statens tjänst m. m. [22]
Statens organisationsnämnd. Betänkande med plan för statens byggnadsverksamhet under närmast kommande tioårsperiod. [25]
Betänkande ang. reformering av vikariatssystemet vid häradsrätterna. [27]
Lantmätarelönesakkunnigas utredning och förslag beträffande lantmäterikontorens organisation. [28]

Kommunalförvaltning.

Normalförslag till byggnadsordningar m. m. 1. Byggnadsordning för stad, köping och större municipalsamhälle. [6] 2. Byggnadsordning för mindre municipalsamhälle. [7] 3. Byggnadsordningar och utomplansbestämmelser för landsbygden. [8] 4. Bilagor till normalbyggnadsordningar för städer och för landsbygden. [9]
Normalförslag till provisoriska byggnadsföreskrifter. [11]

Statens och kommunernas finansväsen.

Skatteutjämningsberedningen 1. Statistisk utredning ang. det kommunala skattetrycket. [13]

Politik.

Betänkande med förslag till förordning ang. handel med farmaceutiska specialiteter. [20]

Socialpolitik.

Hälsö- och sjukvård.

Utredning och förslag ang. de civila tjänstefäkarnas ställning i städer och stadsliknande samhällen. [23]

Allmänt näringsväsen.

Betänkande med förslag till lag om vissa ändringar i förordningen ang. patent m. m. [32]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Sociala jordutredningens betänkande med förslag till vissa ändringar i den sociala arrendelagstiftningen. [1]
Jordbruksutredningens betänkanden. 6. Promemoria rörande inkomstutvecklingen inom Sveriges jordbruk i jämförelse med i andra näringsgrenar och dess sammanhang med lönepolitiken. [10] 7. Betänkande ang. åtgärder för lindrande av jordbrukets kreditvärigheter. [12] 8. Arbetarfrågan inom det svenska jordbruket. [14]
Sociala jordutredningens betänkande med förslag till åtgärder för beredande av ökade möjligheter för mindre bemedlade personer att erhålla egna jordbruk. [33]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Uppskattnings av Sveriges skogstillgångar, verkställda åren 1923—1929. [26]

Industri.

Cement- och betongbestämmelser (fjärde upplagan) jämte tillägsbestämmelser (tredje upplagan). [24]

Handel och sjöfart.

De ekonomiska verkningarna för sjöfarten av 1928 års lotsförfattningssakkunnigas förslag till lotsavgifter. [15]

Kommunikationsväsen.

Betänkande rörande frivilliga sammanslutningar mellan enskilda järnvägar i Skåne m. m. [5]
Utredning rörande motorfordonsbeståndet i Sverige. [18]
Betänkande med förslag till lag om allmänna vägar och lag om vägdistrikt m. m. [21]

Bank-, kredit- och penningväsen.

1932 års banksakkunniga. Betänkande med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse m. m. [30]

Försäkringsväsen.

Dödlighetsantaganden för livränteförsäkring. [4]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Utredning och förslag rörande ändrade grunder för biskoparnas avlöning och därmed sammanhängande frågor. [17]
Läroverksakkunniga. Betänkande med förslag till undervisningsplaner för rikets allmänna läroverk och de kommunala mellanskolorna m. m. [31]

Försvarsväsen.

Luftförsvarsutredningens betänkande. Utredning beträffande hemortens och civilbefolkningens skyddande vid luftanfall mot Sverige. [3]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.